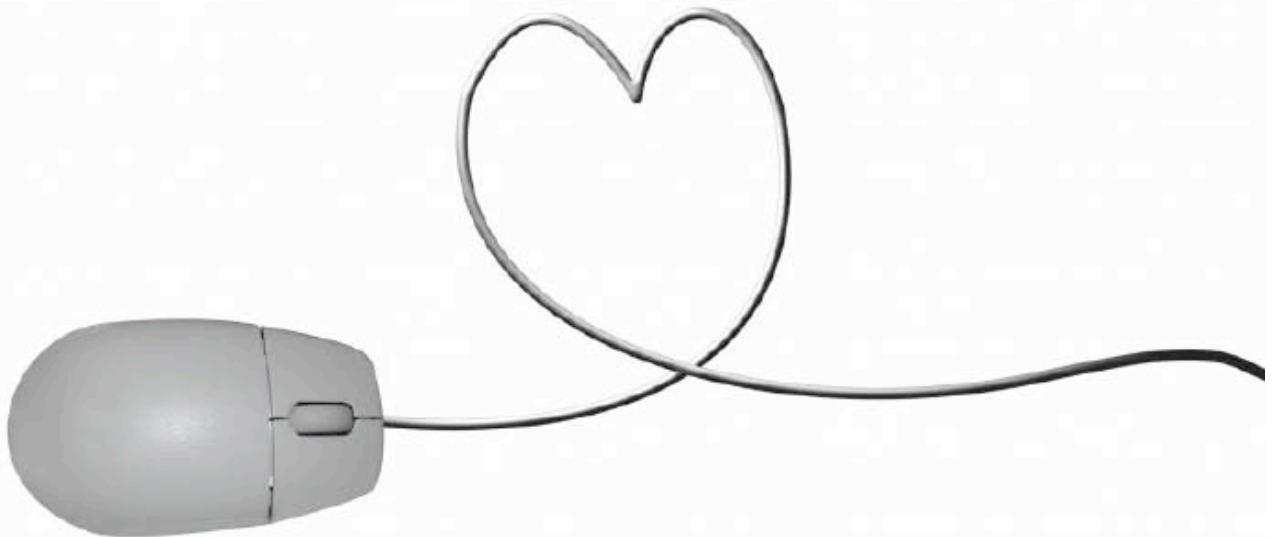

CYBERCHEATING

master thesis

Naam Daphne van Schaijk

Studentnummer 299115

Thesis begeleider Jeroen Jansz

Tweede lezer Tonny Krijnen

Cybercheating

Daphne van Schaijk

daffyvanschaijk@hotmail.com

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen

Master Media en Journalistiek

Richting Media en Cultuur

Voorwoord

Na heel wat *bloed, zweet en tranen* ligt er dan eindelijk een master thesis voor mijn en uw neus. Voor iemand die het liefst essays schrijft lijkt een scriptie misschien de ideale afsluiting van een studie, maar dat viel toch behoorlijk tegen. Want met wat tegenslagen hier en daar is zo'n scriptie toch een behoorlijke bevalling. Na al die uren in de UB en grote hoeveelheden koffie is het dan eindelijk klaar: mijn master thesis over cybercheating. Maar voordat we aan de eigenlijke scriptie beginnen, wil ik nog een aantal mensen bedanken. Want zonder de steun van deze mensen zou deze thesis niet tot stand zijn gekomen.

Als eerste wil ik natuurlijk mijn scriptiebegeleider prof. Jeroen Jansz bedanken. Deze voor mij nog onbekende docent had op de een of andere manier al snel door wat voor begeleiding ik nodig had. Op de juiste momenten werd ik door hem gedwongen keuzes te maken en teruggefloten in mijn enthousiasme wat betreft het onderwerp. Want eigenlijk moest er natuurlijk 'A' nog bij en moest ook 'B' besproken worden om alle aspecten uitgebreid te behandelen. Zonder de begeleiding van de heer Jansz zou ik waarschijnlijk nog steeds bezig zijn met deze thesis. Daarnaast wil ik ook de tweede lezer Tonny Krijnen bedanken voor haar commentaar.

In het bijzonder wil ik mevrouw Groenendijk-Kars, Ilse, Hein, Arie, Semih bedanken voor hun hulp tijdens deze thesis. Verder bedank ik Astrid, Bodil, Leoni en Paula voor hun steun de afgelopen maanden.

Tevens wil ik mijn dank uitspreken aan leerlingen van het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam en de studenten. Ik heb jullie verhalen en antwoorden op de vignetstudie met veel plezier gelezen. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik de door mij lichtelijk gevreesde gefundeerde theorie benadering weer heel erg kan waarderen. Sterker nog ik vind het inmiddels een van de leukste analysemethodes.

Dan wil ik nog mijn UB-maatjes Arie, Raphael, Charwin, Çaglar, Mieke en Bas bedanken voor hun gezelligheid in de UB. Martijn, jij bedankt voor de taxiritjes en de inspiratie voor deze scriptie. En als laatste wil ik mijn ouders bedanken voor het beschikbaar stellen van de pc en printer. Pap, als ik een fulltime baan heb, krijg je één cartridge van me terug, of eigenlijk drie.

Als iedereen bedankt is en mijn scriptie af is, kan ik mijn laatste spulletjes uit mijn kluisjes halen. En als de dan machine vraagt 'blijft u nog?' kan ik eindelijk intoetsen: nee, ik ga naar huis!

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	6
1.1 Deelvragen	9
1.2 Structuur van de thesis	10
Hoofdstuk 2. Theoretisch Kader	11
2.1 Internet	11
2.1.1 Internetgeschiedenis in het kort.....	11
2.1.2 Internet als sociaal medium.....	12
2.1.3 Internet: het onderzoeksveld.....	14
2.2 Sociale netwerksites	18
2.2.1 Wat zijn sociale netwerksites?.....	18
2.2.2 Hyves.....	21
2.3 De sociale relatie vriendschap	24
2.3.1 Vriendschap offline.....	24
2.3.2 Vriendschap online.....	27
2.4 Liefde is	28
2.4.1 Liefde offline.....	28
2.4.2 Liefde online.....	30
2.5 Sociale constructie van oordelen en meningen	32
2.5.1 Ontrouw offline.....	33
2.5.2 Ontrouw online.....	36
2.6 Vooropige conclusie uit de literatuurstudie	38
Hoofdstuk 3 Methodologische verantwoording	42
3.1 Gegevensverzameling	42
3.2 De kwantitatieve methode: de enquête	43
3.2.1 De enquête.....	43
3.3 De kwalitatieve methoden: vignetten en story completion task	45
3.3.1 De vignetmethode.....	45
3.3.2 De story completion task.....	47
3.3.3 De analysemethode: de gefundeerde theorie benadering.....	48
3.4 Samenvatting van de methoden	52
Hoofdstuk 4 Resultaten	53
4.1 De enquête	53
4.1.1 Mening en opvattingen over vreemdgaan off- en online.....	55
4.2 De vignetstudie	61
4.2.1 Onderzoek.....	62
4.2.2 Vriendschap.....	65
4.2.3 Relatie-elementen en normen.....	66

4.2.4	Emoties	69
4.2.5	Redenen voor vreemdgaan	71
4.2.6	Reallife versus Hyves	73
4.3	De story completion task	74
4.3.1	De hoofdrelatie	75
4.3.2	De relatie op Hyves	78
4.3.3	Redenen voor vreemdgaan	81
4.3.4	Reacties op vreemdgaan	82
4.3.5	Onderzoek.....	85
4.3.6	Vriendschap/belang van vrienden.....	86
 <i>Hoofdstuk 5 Conclusie en Reflectie.....</i>		 89
5.1	Conclusie.....	89
5.2	Reflectie	93
 <i>Literatuurlijst</i>		 94
<i>Bijlage A</i>	<i>De enquête.....</i>	104
<i>Bijlage B</i>	<i>De vignetstudie.....</i>	106
<i>Bijlage C</i>	<i>De story completion task.....</i>	110

1. Inleiding

Ergens op een dinsdagavond belde ze me: ‘Het is gebeurd! Ik ben verliefd!’ Mijn verbazing was groot. Niet omdat mijn vriendin een onaantrekkelijk lastige, veeleisende vrouw is, nee meer omdat ze in al die jaren dat ik haar ken slechts één keer eerder met haar hoofd in de wolken liep. Zelf heeft ze er nooit problemen mee gehad en ook had ze niet bepaald gebrek aan mannelijk schoon in haar leven, maar nu was het dan toch echt zo: ze was verliefd. Verliefd op iemand die ze op internet had leren kennen en vooralsnog ook alleen op internet ‘zag.’ En ik hoorde steeds vaker dat mensen op internet met anderen flirten en dat sommigen er zelfs virtuele relaties op nahielden. Singles werden gelukkig met hun nieuwe virtuele partner, maar ook de niet-singles sloegen hun slag in cyberspace. Ik besloot eens bij mijn andere vrienden rond te vragen en ja hoor daar bleken ook enkele online flirters tussen te zitten. En van een enkeling begreep ik dat ze ondanks het hebben van een stabiele ‘echte’ offline relatie, er ook een liefde op hielden op het net. Ik vroeg mij af wat een dergelijke ‘affaire’ zou betekenen voor het vervolg van de offline relatie en anderen deden dat ook want woorden zoals cybercheaten en een cyberaffaire riepen heftige reacties op. Want hoe haalde iemand het in zijn hoofd om vreemd te gaan op internet? Maar als ik dan benieuwd was wat virtueel vreemdgaan eigenlijk was, kreeg ik niet echt een duidelijke antwoord. Mijn nieuwsgierigheid was geprikkeld. Daarom heb ik besloten mijn thesis te wijden aan dit onderwerp: cybercheating, oftewel vreemdgaan via het internet.

Cybercheating of cyberinfidelity is ‘ontrouw dat in strijd is met het vertrouwen van de partner, met behulp van het internet’ (Ben Ze’ev, 2004:207). De mogelijkheden om vreemd te gaan op internet lopen ver uiteen. Mensen ontmoeten elkaar in cyberspace op fora, in chatrooms, op dating- en sociale netwerksites of kunnen bewust opzoek naar een (internet-) affaire op sites zoals www.avondjevreemdgaan.nl en www.secondlove.nl die zich echt richten op mensen die al een relatie hebben. Via computer gemedieerde communicatie onderhouden we contacten met vrienden, kennissen en (internet-) liefdes of leren we nieuwe kennen (Donn & Sherman, 2002). Zeker sinds de mogelijkheden van internet zijn uitgebreid, is de mogelijkheid tot interacties tussen mensen toegenomen. Tegelijkertijd heeft deze technologische

voortgang ervoor gezorgd dat we voyeuristischer kunnen zijn dan ooit tevoren. Internetgebruikers die profielen aanmaken op sociale netwerksites en vergeten de privacyinstellingen zo in te stellen dat hun gegevens alleen voor bekenden zichtbaar zijn, lopen de kans dat iedereen die toevallig op hun pagina terecht komt van alles over hen te weten komt. Op 22 juni 2009 plaatste *de Telegraaf* het artikel: ‘Verzekeraar: *Hyves*- en *Twitter*- berichten leiden tot inbraak’ waarin werd gewezen op het gevaar van het uiten van vakantieberichten op *Hyves* en *Twitter*. Inbrekers zouden deze sites nauwlettend in de gaten houden en het adres van de Hyver of Twitteraar achterhalen om diens huis leeg te halen. Daarnaast komen er ook andere kwesties naar voren als het gaat om privacy(instellingen). Want internet is niet alleen een informatiebron en speelplaats voor volwassenen ook de jongeren en kinderen vermaken zich goed op het net. Zodra kinderen leren lezen en schrijven, zijn ze in staat zelf een *msn*-account te openen of een profiel aan te maken op een van de vele sociale netwerksites (Duimel, 2009:9). Als de pagina’s van deze kinderen niet worden afgeschermd zijn zij niet alleen makkelijk te bereiken voor ooms en tantes uit het hele land, tevens kunnen zij zo een gemakkelijke prooi worden voor mensen die kwaad willen. Maar natuurlijk zijn ook volwassenen op het net makkelijk te bereiken voor kwaadgezinde mensen. En zelfs in de eigen vriendenlijst is men op het net niet altijd veilig. Helaas lezen we in de media ook berichten zoals ‘Vrouw vermoord om Facebook-profiel’ (www.telegraaf.nl) of ‘Opnieuw Britse vrouw vermoord om Facebookstatus’ (www.nu.nl) en heel recent nog, maandag 21 juni, op de site van de *NOS*: ‘Matroos bestraft voor aanranding via internet’ (www.nos.nl).

Op 16 februari 2009 verschijnt op de nieuwssite nu.nl het bericht: ‘Getrouwde man trapt in nepflirt op Facebook.’ Hierbij worden de mogelijke gevolgen van een vermeende internetaffaire goed zichtbaar. Een 39-jarige getrouwde man Stuart Slann, die gewoon met naam en toenaam in het bericht wordt genoemd, had op internet via de netwerksite *Facebook* een vrouw, Emma, leren kennen. Na een tijdje flirten via *Facebook*, vroeg Emma de man om een ontmoeting. Stuart aarzelde niet en besloot een flink aantal uur te rijden om zijn internetliefde te ontmoeten. Daar aangekomen bleek het een grap te zijn van twee Liverpool-fans die Stuart een Manchesterfan wilde terugpakken. Ze belden Stuart en vertelde hem dat Emma niet bestond. Vervolgens besloten de Liverpool-fans het opgenomen telefoongesprek als bewijs op internet te plaatsen, waardoor ook de vrouw van Stuart achter de gebeurtenissen kwam. Volgens het bericht heeft zij het huwelijk verbroken (www.nu.nl, 16-02-2009).

Onderzoekster Mileham onderzocht online ontrouw in chatrooms en ontdekte hierbij dat 83 procent van de 86 respondenten hun gedrag in de chatrooms niet als vreemdgaan zagen: ‘aangezien er geen fysiek contact is, zijn de liefdesverhoudingen die alleen online plaatsvinden geen vorm van ontrouw’ (Mileham, 2007: 20). De overige zeventien procent gaf toe dat hun gedrag in de chatrooms wel als ontrouw bestempeld konden worden. Deze verdeeldheid in de meningen en attitudes over (online) vreemdgaan geeft de complexiteit van het onderwerp goed weer. Enerzijds zijn er mensen die het kwaad er niet van in zien omdat er geen fysiek contact bij komt kijken, terwijl anderen vooral het delen van emotionele geheimen als vreemdgaan zien. En wat als er bijvoorbeeld webcamseks bij gepaard is? Wordt het dan opeens wel vreemdgaan, of toch niet omdat je elkaar niet echt aanraakt? En wat als de internet-cheaters elkaar ook in het echt ontmoeten? Maar ook als iemands partner zijn of haar internetliefde nooit ontmoet, kan het door ander als vreemdgaan worden gezien. Immers steekt de partner minder tijd in de relatie als gevolg van een internetliefde. Kortom het definiëren van hetgeen men nou als online vreemdgaan ziet is niet eenvoudig en daarom zou dit ook verder onderzocht moeten worden. Deze scriptie beoogt dan ook het geringe onderzoek naar vreemdgaan op internet, oftewel cybercheating aan te vullen. Er wordt getracht om met een combinatie van een kwantitatieve methode en twee innovatieve kwalitatieve methodes antwoord te geven op de onderzoeksvraag:

Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de opvattingen van adolescenten en jongvolwassenen over offline vreemdgaan en (online) vreemdgaan via sociale netwerksites.

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar vreemdgaan online. Vooral onderzoek naar meningen en attitudes ten opzichte van vreemdgaan onder adolescenten ontbreekt. Adolescenten en liefdesrelaties zijn gedurende lange tijd onbelicht gebleven. Volgens Collins komt dit doordat onderzoek werd belemmerd door onder andere onjuiste aannames zoals dat relaties van adolescenten onbenullig en vergankelijk zijn (Collins, 2003:1). Gelukkig is de laatste jaren het onderzoek naar liefdesrelaties van adolescenten sterk uitgebreid (Furman, Brown en Feiring, 1999:ix). Dit onderzoek gaat een stapje verder en onderzoekt het aspect van ontrouw in een (online) liefdesrelatie onder zowel (jong-) volwassenen als adolescenten. We onderzoeken dit

fenomeen op een van de populairste sites van dit moment: de sociale netwerk sites *Hyves*.

Met het beschrijvende gedeelte van het onderzoek proberen we de huidige meningen van de doelgroepen in kaart te brengen. Het kwalitatieve onderzoeksgedeelte heeft een meer exploratief karakter en kan ons meer inzicht verschaffen in de manier waarop deze meningen en attitudes worden gevormd en geven ons bovendien de mogelijkheid om de bestaande theorieën aan te vullen.

Verder is het belangrijk om te weten dat we relaties op internet zullen aanduiden met relaties online of het woord relatie aangevuld met een verwijzing naar een computergelateerde benaming. Daar tegenover staan de relaties die ‘in het echt’ plaatsvinden. We zijn als onderzoekers geen voorstanders van deze benaming omdat volgens ons de virtuele realiteit deel uitmaakt van de *gewone* realiteit, maar we gebruiken deze term hier alleen om het onderscheid tussen de twee verschillende settings aan te duiden. Tevens worden hiervoor de termen offline en face-to-face relatie voor gebruikt.

1.1 Deelvragen

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden moeten de volgende deelvragen worden beantwoord:

Wat zijn Sociale Netwerksites?

Om te kunnen begrijpen waar de hier onderzochte meningen en attitudes overgaan zal eerst duidelijk moeten worden gemaakt wat sociale netwerksites zijn. Wat zijn de karakteristieken van dit type en wie gebruiken ze? Tevens moet uiteengezet worden hoe de Nederlandse sociale netwerksite Hyves in elkaar zit.

Wat zijn vriendschappen?

Vriendschappen zijn inter-persoonlijke relaties. Om te kunnen begrijpen wat een vriendschap anders maakt dan een liefdesrelatie moet onder andere worden behandeld welke kenmerken het heeft. Tevens wordt hier behandeld in hoeverre dit anders of juist hetzelfde is voor online vriendschappen.

Wat is een liefdesrelatie?

Deze vraag en de belangrijke aspecten van een liefdesrelatie moeten worden besproken om te kunnen doorgronden wat de ‘regels’ in een liefdesrelatie zijn en daarmee ook iets te kunnen zeggen over ontrouw in een relatie.

Hoe worden opvattingen en meningen geconstrueerd?

Daar waar we meningen en opvattingen onderzoeken, moeten we tevens weten hoe deze tot stand komen.

Wat zijn meningen en opvattingen over ontrouw in monogame Westerse relaties?

Om uiteindelijk een vergelijking te kunnen maken tussen de meningen en attitudes ten opzichte van online en offline vreemdgaan tussen twee leeftijdsgroepen is het verstandig om de reeds onderzochte opinies wat betreft (cyber-) cheating uiteen te zetten.

1.2 Structuur van de thesis

In het volgende hoofdstuk wordt het theoretisch kader uiteengezet. Hierin wordt de wetenschappelijke context beschreven waarin het thesisonderwerp cybercheating geplaatst moet worden. Hier zullen het internet als onderzoeksveld, sociale netwerksites, intieme relaties waaronder vriendschap en liefde en de constructie van meningen en opinies behandeld worden. Tevens zullen hier enkele westerse opvattingen over ontrouw off- en online in een monogame liefdesrelatie worden uiteengezet. In hoofdstuk 3 wordt het onderzoek methodologisch verantwoord. In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan de drie gebruikte onderzoeksmethoden. Hoofdstuk 4 bestaat uit een overzicht van de uit het onderzoek verkregen resultaten. In hoofdstuk 5, de conclusie, zal de onderzoeksvraag worden beantwoord en de zullen belangrijkste bevindingen nog eens extra worden aangestipt. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 6 zal in een discussie worden omschreven welke aspecten in dit onderzoek onbelicht zijn gebleven en worden er aan de hand daarvan aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch Kader

In dit theoretisch kader worden alle voor de onderzoeksvraag relevante theorieën besproken. Eerst zal een inleidend verhaal over internet uiteengezet worden. Hier zal onder andere de term cyberspace naar voren komen. De populaire sociale netwerksites, met in het bijzonder *Hyves*, worden besproken. Daarna zal literatuur over vriendschappen en liefdesrelaties worden behandeld, zal de constructie van opvattingen en meningen worden geïllustreerd en opvattingen over ontrouw worden uitgelicht.

2.1 Internet

In het voorjaar 2009 maken bijna 12 miljoen mensen in Nederland regelmatig gebruik van internet en heeft 90 procent van alle 12 tot 75 jarigen in Nederland behalve internetaansluitingen op het werk en op school, thuis toegang tot het internet (www.cbs.nl). Internet is daarmee inmiddels diep doorgedrongen in de Nederlandse samenleving. Maar hier zijn vele technologische veranderingen aan voorafgegaan. In de paragrafen 2.1 t/m 2.1.2 zal kort de geschiedenis van internet worden beschreven, zal worden toegelicht waarom internet ook wel als ‘sociaal medium’ wordt aangeduid en zullen de voor deze thesis relevante theoretische benadering van dit nieuwe medium behandeld worden.

2.1.1 Internetgeschiedenis in het kort

Ten tijde van de Koude Oorlog nam in Amerika de angst voor buitenlandse communistische supermachten toe. Er kwam behoefte aan een manier van communicatie dat een nucleaire aanval zou overleven. Verschillende universiteiten die voor het Amerikaanse ministerie van defensie werkten, moesten over een netwerk komen te beschikken waarmee zij toegang zouden krijgen tot elkaars computersystemen. Er werd een gedecentraliseerd communicatienetwerk ontwikkeld dat kon functioneren na een nucleaire aanval op centrale locaties in Amerika. Toen de dreiging van de Koude Oorlog minder was geworden, werd dit defensienetwerk geprivatiseerd in een civiele organisatie van Amerikaanse academische instellingen die het vroegere internet gebruikt als een experiment gebruikt om wijdverspreide netwerken te verbinden (Merkle & Richardson, 2000:187). In 1980 komen de eerste

commerciële internetverbindingen op de markt en met de ontwikkeling van meer geraffineerde en goedkopere thuiscomputers werd de computer ook opgenomen in de huizen van de middenklasse (Merkle & Richardson, 2000:187).

De echte doorbraak van het ‘world wide web’ (Berners Lee et al. 1992) kwam volgens Briggs en Burke (2002:297) tussen september 1993 en maart 1994. In deze periode ontstond de eerste webbrowser Mosaic. Het was nu voor iedereen die de beschikking had over een internetaansluiting gemakkelijk om over het web te ‘surfen’ op zoek naar informatie. In de jaren daarna ontstonden talloze internetbedrijven totdat in 2001 de zogenaamde ‘internetbubbel’ knapte en er als gevolg van deze explosie een (lichte) recessie ontstond. Op een brainstormsessie in aanloop naar een conferentie van O’Reilly Media, concludeerden enkele experts dat er na de explosie van de ‘internetbubbel’ in 2001, een nieuwe fase in het internettijdperk was ingegaan. Deze fase werd door expert Dale Dougherty aangeduid als de *Web 2.0* fase (O’Reilly, 2005). In deze nieuwe fase van internet kunnen niet alleen bedrijven het net van inhoud, ‘content’ voorzien, maar zijn gebruikers zelf ook in staat tekst en informatie up te loaden.

In feite is internet niet alleen een product van cultuur is, namelijk een technologie die geproduceerd werd door bepaalde mensen met contextueel gelegen doelen en prioriteiten, maar tegelijkertijd ook een plaats vertegenwoordigt waar cultuur wordt gevormd en hervormd (Hine, 2000:9). Inmiddels wordt de term *Web 2.0* te pas en te onpas gebruikt, maar vaak met verschillende betekenissen. In deze thesis is het vooral van belang te beseffen dat de technologische ontwikkelingen uit de *Web 2.0* fase ervoor gezorgd hebben dat het internet uitgroeide tot een medium dat door onder andere door informatietechnologie-experts, het ‘sociale medium’ wordt genoemd (www.kennisportal.com).

2.1.2 Internet als sociaal medium

Door intelligentere web-diensten in de *Web 2.0* fase is het net gebruiksvriendelijker dan ooit. Het grote verschil met de eerste internetfase is dat het nu niet slechts bedrijven zijn die het internet van content voorzien, maar dat ook de ‘gewone’ gebruiker in staat is zelf filmpjes (*Youtube*), foto’s (*Flickr*), artikelen en informatie up te loaden (op ‘weblogs’). Het huidige internetgebruik wordt gekenmerkt door een grotere participatie en interactie van internetters die het gebruiken om te communiceren en zichzelf te uiten (OECD rapport, 2007) en wordt ook wel het

‘participatieve web’ genoemd. Dit is de meest gebruikte term waarmee het intensievere gebruik van de capaciteiten van internet om creativiteit en communicatie uit te breiden te wordt beschreven (OECD rapport, 2007:17). Zo stelt Frissen (2008:7) dat het meest kenmerkende aspect van de meeste web 2.0 diensten een cluster van dynamische sociale netwerken is en dat die clusters tezamen een participatief web vormen door de actieve betrokkenheid van de gebruikers (Frissen, 2008:7). Internet is uitgegroeid tot een medium waar de ‘gewone burger’ gedachten kan uiten en tevens gehoord en gezien kan worden. Iedere muzikliefhebber kan op het internet zijn of haar meningen over een bepaald album uiten en burgers kunnen verslag doen van het ongeluk bij hun in de straat. Ook kunnen gebruikers samen aan bestanden werken zoals op *Wikipedia*. De ‘content’ gecreëerd door de gebruikers wordt ook wel aangeduid met de term *user generated content* of *user created content*. Dit omvat verschillende vormen van media en creatieve werken die gemaakt zijn door internet- en technologiegebruikers (OECD, 2006:8). De Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) draagt drie criteria aan waar *user created content* volgens hen aan moet voldoen, namelijk de eis van publicatie, creatieve inspanning en creatie buiten de beroepsmatige routine en werkwijzen (OECD, 2007:8).

De nieuwe toepassingen uit de *Web 2.0* fase hebben ervoor gezorgd dat het internet uitgegroeid is tot een medium dat ook voor sociale doeleinden gebruikt kan worden. Daar waar sociale activiteiten vroeger sterk bepaald werd door geografische nabijheid, vormen zich nu sociale gemeenschappen op het internet. Mensen met dezelfde interesses, muzieksmaak en passie verenigen zich online in communities. Deze virtuele gemeenschappen worden omschreven als groepen mensen met gedeelde interesses en doeleinden voor wie elektronische communicatie een belangrijke vorm van interactie is (Dennis, Poothari, Natarajan,1998). Ook sociale netwerk sites behoren tot de community-sites. We zullen later dieper ingaan op deze sites waarmee mensen hun sociale netwerk zichtbaar kunnen maken.

Een andere activiteit waaraan men veelvuldig samen deelneemt zijn de massive multiplayer online role-playing games (MMORPG), zoals *World of Warcraft* of men vermaakt zich in een virtuele wereld, zoals *Second Life*. Spelers creëren in deze virtuele werelden driedimensionale figuurtjes (avatars), waarmee zij een ‘tweede leven’ aan gaan. Met avatars gaan MMORPG-spelers vriendschappen aan met andere avatars en ondernemen samen activiteiten (www.wikipedia.nl). Al deze nieuwe

toepassingen die door de ontwikkeling van het internet mogelijk zijn geworden, hebben ervoor gezorgd dat het internet als sociaal medium gebruikt kan worden en hier tegenwoordig ook vaak aan wordt gelijkgesteld.

Maar daar waar het voor mensen zo makkelijk is zich online te uiten, te verenigen en samen activiteiten te ondernemen, kunnen ook mensen met verkeerde bedoelingen dit medium aangrijpen als middel om bijvoorbeeld bepaalde gedachtes te uiten die niet stroken met het gedachtegoed van een democratische staat. Naast communities bestaande uit onder andere voetballiefhebbers, dierenliefhebbers en mensen met een passie voor dezelfde muziek, kunnen bepaalde groeperingen zich makkelijker online verenigen en haat uitzaaien, zoals bijvoorbeeld antisemitische groeperingen (Hoffman, 1996: Gerstenfeld, Grant & Chiang, 2003).

En al hoewel het merendeel van Nederland, 90% van de 12-75 jarigen (www.cbs.nl) inmiddels toegang heeft tot een internetverbinding, zijn er nog steeds mensen die niet over een dergelijke verbinding of mensen die niet over digitale vaardigheden beschikken. Toegang tot en het vermogen om het net te kunnen gebruiken, maken in toenemende mate deel uit van de ‘toolkit’ die nodig is om deel te kunnen nemen en te kunnen floreren in een op informatie gebaseerde maatschappij (Servon & Nerlson, 2001:279). Mensen die hier niet aan voldoen kunnen hierdoor niet meedoen in de digitale wereld en daardoor mogelijk een achterstand oplopen in de ‘gewone’ wereld. Deze digitale kloof is constant in verandering, maar er blijft wel degelijk een bepaalde kloof bestaan zolang niet iedereen toegang heeft tot het internet en/of men wel of niet over de ‘juiste’ digitale vaardigheden beschikt. Vooral toen internet in de jaren 90 steeds populairder werd, begon men zich zorgen te maken over een mogelijke digitale kloof die kon ontstaan. In de volgende paragraaf hebben we het uitgebreider over digitale kloof en onderzoek hiernaar en bespreken we andere onderzoekstrends op het gebied van internet en socialiteit.

2.1.3 Internet: het onderzoeksveld

In deze subparagraaf zullen de belangrijkste bevindingen uit de historie van het internetonderzoek worden samengevat. Voor deze thesis is het vooral relevant om te kijken naar de effecten van internetgebruik op de sociale interactie tussen mensen.

Met het ontstaan van internet wordt, net als bij uitvindingen zoals de radio, telefoon en televisie, ook de impact van deze communicatietechnologie op het sociale leven onderzocht (Katz et al. 2001:406). Doordat het medium steeds populairder werd en zich meer wortelde in de westerse samenleving, maakte men zich zorgen over een mogelijk onderscheid tussen mensen mét en mensen zonder toegang tot het internet. Onderzoekers als Jurich (2000) en Katz en Aspden (1997) spraken van een ‘digital divide’ oftewel een digitale kloof. Deze digitale kloof kon tussen verschillende landen, maar ook binnen een land bestaan. Er zou onderscheid bestaan in de toegang tot internet tussen verschillende etnische doelgroepen (Katz en Aspden: 1997), tussen arm en rijk en tussen man en vrouw (Cullen, 2001:312). Naarmate een medium zich dieper in de samenleving wortelt, verandert dit ook een mogelijke digitale kloof. DiMaggio en Hargittai (2001) stellen dat er een variëteit aan digitale kloven bestaat. Naarmate de digitale kloof van toegankelijkheid gedicht wordt, blijven er andere digitale kloven bestaan, zoals de kloof in de kwaliteit van internetgebruik. Daarbij benadrukken zij nog dat door de snelheid waarmee technologische en organisatorische veranderingen plaatsvinden de patronen van ongelijkheid veranderlijk zijn (DiMaggio en Hargittai, 2001:15). Ook van Dijk (2003) spreekt over verschillende factoren die van invloed zijn op de digitale kloof. Hij stelt dat de digitale kloof niet verdwijnt maar dieper wordt. De digitale kloof wordt bepaald door vier verschillende soorten toegang, namelijk motivatie, bezit, vaardigheden en gebruik, aldus van Dijk (2003). Mensen moeten niet alleen de beschikking hebben tot een internetverbinding maar ook belangstelling hebben voor de technologie, beschikken over bepaalde digitale vaardigheden en het internet en computers ook daadwerkelijk gebruiken. Op den duur zal, naarmate het aantal internetverbindingen in Nederland nog meer toeneemt, een kloof ontstaan tussen mensen die het gebruik van internet en computers in kunnen zetten voor het verbeteren van de eigen positie, en mensen die dat niet kunnen (van Dijk, 2003:7). Digitale kloven bestaan dus nog steeds; er heeft slechts een verschuiving plaatsgevonden van een digitale kloof tussen mensen met en mensen zonder internettoegang naar digitale kloven die ontstaan door de kwaliteit van het gebruik. Deze verschuiving heeft ook een herziening van de eerdere onderzoeken naar een dergelijke digitale kloof opgeleverd (Warschauer, 2002; Selwyn, 2004).

Niet alleen maakten onderzoekers zich zorgen over wat het niet hebben van een internetverbinding of niet beschikken over bepaalde digitale vaardigheden voor

het sociale leven betekende. Ook over de invloed van het internetgebruik zelf op het sociale leven bestond en bestaat nog steeds geen consensus. Aan de ene kant zijn er critici die beweren dat internetgebruik niet goed is voor de sociale activiteiten van een gebruiker, aan de andere kant zijn er ook critici die juist de nadruk leggen op de positieve sociale effecten van internetgebruik.

Het onderzoeksteam van Kraut (1998) vond dat mensen die veelvuldig gebruik maakten van het internet minder contact met familieleden hadden, gevoelens van depressiviteit en eenzaamheid konden ontwikkelen en hun sociale kring verkleinde. Ook Turkle (1996) en Nie en Erbing (2000) vonden negatieve effecten van internetgebruik op het 'echte' sociale leven van de gebruikers. Hierbij moet men wel in gedachte houden dat ten tijden van dit onderzoek de zogenaamde *Web 2.0* fase, waarin iedere gebruiker zelf content kan uploaden nog niet was aangebroken. Maar ook recent werden er nog zorgen geuit over de invloed van internet op onze sociale samenleving. In haar kersttoespraak aan het eind van 2009 sprak van Hare Majesteit Koningin Beatrix haar angsten uit over de digitalisering en daarmee de desocialisatie van de Nederlandse samenleving: “... Wanneer de zorgen groot zijn, wordt de behoefte aan een gezamenlijk perspectief sterker gevoeld. ... Persoonlijke vrijheid is los komen te staan van verbondenheid met de gemeenschap. Maar zonder enig 'wij-gevoel' wordt ons bestaan leeg. Met virtuele ontmoetingen is die leegte niet te vullen; integendeel, afstanden worden juist vergroot....” (www.koninklijkhuis.nl).

Aan de andere kant bestaan er juist onderzoekers die concluderen dat internet goed is voor iemands sociale kapitaal (McKenna & Bargh, 2000; Kiesler & Sproull, 1991). Sociaal kapitaal is een begrip bedacht door de Franse socioloog Pierre Bourdieu. “Kapitaal is opeengehoopte arbeid die wanneer toegeëigend door individuen of groepen hen in staat stelt sociale energie te verwerven in de vorm van verdinglijkte of levende arbeid” (Bourdieu, 1989:120). Volgens Bourdieu zijn er drie hoofd kapitaalsoorten, namelijk economisch, cultureel en sociaal kapitaal. Economisch kapitaal is direct omzetbaar in geld. Cultureel kapitaal omvat opleiding, culturele goederen en is onder bepaalde omstandigheden omzetbaar in economisch kapitaal. Onder sociaal kapitaal vallen hulpbronnen die toegankelijk zijn door netwerken en relaties die iemand bezit. Door sociale contacten aan te gaan en te onderhouden zorgt iemand dat hij of zij sociaal kapitaal verkrijgt en behoudt (Bourdieu, 1989).

In 2001 vinden Wellman et al. dat het voornaamste doel van internetgebruik het versturen van elektronische post, e-mails, naar collega's, familie en vrienden (Wellman et al. 2001) is. Dit zijn allemaal sociale activiteiten. Ook Kraut et al. die eerder (1998) wezen op de negatieve effecten van internetgebruik op het sociale leven van de gebruiker, vinden in 2003 juist positieve effecten. Hooijdonk (2006) vond dat het gebruik van internet, en dan met name de participatie aan sociale netwerken positieve effecten kan hebben voor je sociale kapitaal. Uit onderzoek van Ellison, Stienfield en Lampe (2007) is gebleken dat het gebruik van internet an sich geen toename van sociaal kapitaal voorspelde, maar dat intensief gebruik van *Facebook* dit wel deed. Het gebruik van deze sociale netwerksite heeft volgens hen dus een positieve invloed op iemands sociale kapitaal.

Een ander aspect uit het onderzoeksveld naar internet en socialiteit dat voor onze thesis belangrijk is, is de nadruk op de afwezigheid van het lichaam. Het grootste verschil tussen offline en online communicatie is dat de communicerende personen bij een online communicatie niet fysiek aanwezig zijn, terwijl zij dat bij een face-to-face ontmoeting wel zijn. Hierdoor wordt door vele onderzoekers ook de nadruk gelegd op de afwezigheid van het lichaam (e.g. McRea, 1996).

Ben Ze'ev heeft het in zijn boek *Love Online* (2004) ook over de afwezigheid van het lichaam in cyberrelaties, maar stelt tegelijkertijd dat de emoties die bij deze relaties komen kijken wel degelijk echt zijn. Whitty (2004) gaat nog een stapje verder en pleit voor het feit dat het lichaam online wordt gereconstrueerd. Mensen kunnen op het net hun lichaam reconstrueren door het plaatsen van foto's, filmpjes en tekst, het creëren van avatars en het gebruiken van emoticons, figuurtjes of tekens die een bepaald gevoel moeten uitdrukken. Het zijn grafische weergaves van gezichtsuitdrukkingen die veel e-mailgebruikers in hun berichten opnemen (Walther & d'Addario, 2001:324). Deze en voorgaande toepassingen zitten allemaal geïntegreerd in sociale netwerksites. Zo bestaat er op de sociale netwerksite *Hyves* naast de standaard emoticons zoals ☺ bijvoorbeeld een emoticon die zichtbaar wordt als :babe: wordt ingetikt en kan je met :lekkerding: een emoticon tevoorschijn toveren om te laten zien dat je de ander aantrekkelijk vindt. Maar ook maken de gebruikers veelvuldig gebruik van de andere mogelijkheden en staan de pagina's van social network sites vol met foto's van de profielhouders.

Een ander aspect waarom onderzoekers twijfelen aan de 'echtheid' van het net is de mogelijkheid om je voor te doen als iemand anders. Deze kritiek is terecht, in

principe kan je op internet zijn wie je wil. Maar dit neemt nog steeds niet weg dat er echte, menselijke emoties betrokken zijn bij het internetgebruik. Daarbij komt nog dat in het geval van sociale netwerksites deze kritiek iets genuanceerd moet worden. Omdat de connecties op deze site meestal bestaan uit vrienden en kennissen, zou een geheel andere zelfpresentatie weerstand oproepen. En deze negatieve kritiek kan de eigenwaarde van adolescente gebruikers weer negatief beïnvloeden (Valkenburg, Peter en Schouten, 2006).

Castells (2001) pleitte ervoor om de focus van internetonderzoek niet op het onderscheid tussen het 'virtuele' en het 'echte' moet liggen, maar dat onderzoek betrekking moet hebben op de sociale realiteit van internets virtualiteit (Castells 2001:124). Daar waar we afgeleid worden door de discussie over de echtheid van internet, is internet inmiddels zo diep in onze samenleving geworteld dat het niet meer weg te denken is uit de maatschappij. Het internet is deel gaan uitmaken van ons dagelijks leven. Zoals Hine (2000:9) het al beschreef is internet niet alleen een product van onze cultuur (een product dat in eerste instantie ontwikkeld werd om communicatie na bijvoorbeeld een nucleaire aanval mogelijk te maken), maar vertegenwoordigt tegelijkertijd ook een plaats waar cultuur wordt gevormd en hervormd (een 'plaats' waar mensen zich verenigen en zelf content uploaden). Wij zijn daarom tevens van mening dat cyberspace er wel degelijk toe doet in het echte leven. In het geval van dit onderzoek naar cybercheating is het vooral van belang dat de emoties die men op internet ervaart wel degelijk aanwezig en echt zijn. Want ook geen virtuele verliefdheid kan iemand kriebels in zijn of haar buik geven.

2.2 Sociale Netwerksites

Tegenwoordig heeft iedere artiest een eigen *Myspace*-pagina en menig (rondreizend) student een *Facebook*-account, om de door hem of haar op reis opgedane contacten te kunnen onderhouden. In Nederland hebben vandaag de dag 10.008.701 mensen een *Hyves*-account (www.hyves.nl, 22-04-2010). We kunnen tegenwoordig niet meer om de sociale netwerksites heen. Maar wat zijn sociale netwerksites precies?

2.2.1. Wat zijn sociale netwerksites?

Sociale netwerksites zijn sites die behoren tot de categorie community-sites die profielen, vrienden en 'comments' hebben (Boyd 2007: 5). Danah Boyd heeft veel onderzoek gedaan naar sociale netwerksites. In 2007 definieert zij sociale

netwerksites als: “webgebaseerde diensten die individuen de mogelijkheid geven om (1) een publiek of semipubliek profiel te construeren binnen een begreemd systeem, (2) een lijst op te stellen van andere gebruikers met wie ze een bepaalde connectie hebben, en (3) hun lijst en die van anderen binnen het systeem te bekijken.”

Wanneer een gebruiker een profiel aanmaakt op een sociale netwerk site (SNS) vult hij eerst een paar basis gegevens in, waaronder naam, geslacht, leeftijd, woonplaats en zijn of haar relationele status. Daarna maakt de gebruiker een keuze tussen een publiek, een semi-publiek of een afgeschermd profiel. De gebruiker bepaalt zo voor wie welke delen van zijn of haar pagina zichtbaar zijn. Een publieke pagina is voor iedereen op het net zichtbaar. Bij een semipublieke pagina kan iemand bijvoorbeeld instellen dat alleen bepaalde basis gegevens voor iedereen zichtbaar zijn. Een afgeschermd profiel is alleen zichtbaar voor de connecties van de gebruiker. Anderen kunnen dit profiel niet bekijken. Daarna kan het zoeken naar en het uitnodigen van ‘vrienden’ beginnen. Gebruikers kunnen op een sociale netwerksite een eigen profiel aanmaken, waarop zij hun sociale netwerk zichtbaar kunnen maken door een lijst van vrienden en connecties bij te houden. Tevens kunnen gebruikers de ‘vriendenlijsten’ van hun connecties bekijken en zo mogelijk nieuwe aansluitingen met wederzijdse kennissen vinden. De contacten die op een sociale netwerksite zichtbaar zijn, zijn wederzijds, dat wil zeggen: beide partijen moeten de vriendschap of connectie bevestigen. Er wordt op de sites geen onderscheid gemaakt tussen kennissen, vrienden en familieleden (Boyd, 2004). Allen worden als ‘vrienden’ (*Facebook, Hyves, Myspace*) of connecties (*Linkedin*) bestempeld.

De pagina’s hebben allemaal dezelfde basisopmaak. De profielen worden geconstrueerd door middel van een reeks van generieke vormen. Daarnaast is er voldoende ruimte voor de gebruikers om de profielen te manipuleren om hun mening te uiten (Boyd 2007, 10). Zo kan je op de meeste SNS’s je profiel ‘pimpen.’ Gebruikers kunnen bijvoorbeeld een achtergrond afbeelding uploaden en instellen of bepalen welke kleur de tekst op hun profielpagina is. Maar ook door middel van het aansluiten bij bepaalde groepsprofielen kan iemand duidelijk maken waar hij of zij bij hoort. Zo sluit een voetbalfan waarschijnlijk een vriendschap met zijn of haar favoriete voetbalclub en zullen een paardenliefhebber zich aan sluiten bij een groepsprofiel van het edele dier.

Behalve de mogelijkheid om netwerken zichtbaar te maken is er op profielpagina’s van de meeste sociale netwerksites ruimte om kleine berichtjes,

‘comments’ te plaatsen en hierop te reageren. Daarnaast kan je op de meeste sociale netwerksites op foto’s van je connecties reageren en ze respecteren (*Hyves*) of zoals op *Facebook*, ‘like-en.’ Tevens kunnen gebruikers op hun profiel bijhouden wat ze aan het doen zijn of wat hen bezighoudt. Veel sociale netwerk sites werken met deze statusmogelijkheid.

Gebruikers kunnen op de sites ook foto’s, filmpjes en informatie over zichzelf plaatsen. Ze kunnen als het ware hun lichaam online reconstrueren door de foto’s, filmpjes en emoticons. Hiermee wordt het ‘echte’ lichaam als het ware digitaal gereconstrueerd.

Natuurlijk zou men zich op ook op dit type sites anders voor kunnen doen dan hoe hij of zij in het dagelijks leven werkelijk is. Zo kan een gebruiker kan er bijvoorbeeld voor kiezen om andermans foto’s te gebruiken als profielfoto. Echter is het vooral op sociale netwerksites onwaarschijnlijk dat iemand zich heel anders presenteert dan hij of zij in werkelijkheid is. De connecties die de profielhouder daar onderhoudt bestaat voornamelijk kennissen en vrienden, (Boyd, 2007; Ellison, Steinfield en Lampe, 2007; Antheunis, Valkenburg en Peter, 2009) mensen die weten hoe diegene eruit ziet en wat hij of zij in het dagelijks leven doet. Een geheel andere zelfpresentatie zorgt ervoor dat de profielhouder bij zijn vrienden en kennissen ongeloofwaardig overkomt en zal waarschijnlijk ook een reactie van zijn of haar kennissen uitlokken waaruit blijkt dat de zelfpresentatie niet klopt. Hierdoor is het onaannemelijk dat iemand zich, vooral op een sociale netwerk site, heel anders voordoet.

Maar alhoewel sociale netwerksites voornamelijk worden gebruikt om te ‘socializen’ met bekenden (Boyd, 2007), kunnen er natuurlijk ook nieuwe contacten op worden gedaan. Uit het onderzoek van Antheunis, Valkenburg en Peter (2009) naar sociale netwerk sites en sociale attractie blijkt dat van de 2188 respondenten (*Hyves*-leden), 704 leden recent iemand via de sociale netwerksite *Hyves* of het net hadden ontmoet (2009:13). Uit Amerikaans onderzoek naar sociale netwerksites is gebleken dat er sekseverschillen bestaan. Het onderzoek onder jongeren concludeert dat meisjes de sites vooral gebruiken om bestaande vriendschappen te onderhouden en dat de sites voor jongens ook de mogelijkheid bieden om te flirten en nieuwe vrienden te maken (Lenhart & Madden, 2007).

2.2.2 Hyves

In Nederland wordt naast de Amerikaanse sites *Myspace*, *Linkedin* en *Facebook* vooral gebruik gemaakt van de Nederlandse sociale netwerksite: *Hyves*. Deze sociale netwerksite bestaat sinds 2004 en is sindsdien uitgegroeid tot een site met 10.076.892 'leden' (12-05-2010). Er moet hierbij wel rekening worden gehouden dat mensen dubbele profielen kunnen hebben, sommige profielen niet actief zijn en er ook profielen worden aangemaakt voor baby's en zelfs voor huisdieren. Desalniettemin is de site *Hyves* veelgebruikt en een veel besproken onderwerp in de Nederlandse media. Zo verscheen op 27 mei 2010 op *nu.nl* het artikel 'Politici kruisen degenen digitaal op Hyves,' berichtte de website van het *NRC Handelsblad* op 15 februari 2007 'Big brother Hyves achter Tarzan aan,' wijdde *de Volkskrant* een artikel aan het donorschap van de leden van deze sociale netwerksite: 'Hyves-gebruikers zeggen ja/nee tegen donorschap' en meldde het gratis dagblad *Dag* op 10 december 2008 in 'Hyves meest gezochte woord in 2008' dat op de Nederlandse versie van de zoekmachine *Google*, *Hyves* het meest gezochte woord van 2008 was.

Het basisprincipe van *Hyves* komt overeen met andere sociale netwerksites, namelijk: het mogelijk maken van de creatie van een persoonlijk profiel en het bouwen aan een online vriendennetwerk door relaties zichtbaar te maken (Kol, 2008). Bij *Hyves* en veel andere netwerksites wordt je pas 'vrienden' nadat degene naar wie de uitnodiging gestuurd is, de connectie of 'vriendschap' heeft bevestigd. Zodra de vriendschap bevestigd is, komen de connecties bij elkaar in een vriendenlijst te staan. Op het profiel van iedere Hyver staan zijn of haar negen laatst ingelogde 'vrienden' met hun naam en foto rechts op de pagina bij het onderdeel 'vrienden' (afbeelding 1, onderdeel 3) Daarbij staat ook vermeld hoeveel vrienden de gebruiker in totaal heeft. Als je op het onderdeel vrienden klikt, worden alle connecties zichtbaar. Ook is het mogelijk om via *Hyves* te zien hoe je met iemand verbonden bent, dat wil zeggen als een Hyver op een pagina komt van een voor hem of haar onbekend persoon er staat welke gezamenlijke connecties de onbekende en de Hyver hebben. *Hyves*-gebruikers kunnen dus op veel verschillende manieren contacten vinden en onderhouden. Het contact onderhouden met vrienden en het zoeken van informatie over mensen ontmoet in de offline wereld is een van de belangrijkste motivaties is om *Hyves* te bezoeken (Antheunis, Valkenburg en Peter, 2009:13).

Behalve het zichtbaar maken en bekijken van netwerken, kunnen gebruikers ook via de site communiceren. Deze communicatie vindt op *Hyves* onder andere

plaats door het versturen van privéberichten, het plaatsen van en reageren op foto's, het uitdelen van tikken, door te 'kwekken' zoals chatten op *Hyves* heet, een 'testimonial' over elkaar te schrijven, door foto's en video's (afbeelding 1, onderdeel 5), gadgets (afbeelding 1, onderdeel 7) te plaatsen, een blog bij te houden, een 'wie wat waar' (www) in te vullen en door 'krabbels' (afbeelding 1, onderdeel 6) te plaatsen. Krabbels zijn korte berichtjes die leden op elkaars openbare pagina kunnen plaatsen (Kol, 2008:210).

Volgens de door *Hyves* zelf aangeleverde cijfers is de gemiddelde leeftijd van een gebruiker van hun website 29 jaar. Maar ook jongeren maken veelvoudig gebruik van de sociale netwerksite: in juli 2009 heeft ruim driekwart van de jongeren tussen de 8 en jaar een profiel op *Hyves* (Duimel, 2009:10). Tevens hebben vele bekende Nederlanders en politici een eigen *Hyves*-profiel. Er worden via de site dagelijks zo'n 2,7 miljoen krabbels en 4 miljoen privéberichten verstuurd (*Hyves*, januari 2010) naar kennissen en vrienden die je in je vriendenlijst hebt staan. In de meeste gevallen geldt, dat een gebruiker deze mensen al offline tot diens 'vrienden' rekende, voordat hij of zij ze op *Hyves* had uitgenodigd.

Afbeelding 1 voorbeeld van een Hyves-profiel

2.3 De sociale relatie Vriendschap

Vriendschap is in feite een benaming die de mens geeft aan de band die hij of zij met iemand anders heeft. Deze intieme relaties nemen een belangrijke plaats in ons leven in. Mensen geloven dat hun persoonlijke geluk integraal verbonden is aan de staat van hun intieme relaties (Berscheid & Peplau, 1986:1-2). In deze paragraaf zullen we eerst vriendschappen offline omschrijven en vervolgens vriendschappen online behandelen.

2.3.1 Vriendschap

Een sociale relatie ontstaat als mensen herhaaldelijk contact met elkaar hebben en dus kunnen relaties niet ontstaan als je geen mensen ‘ontmoet’(Duck, 1991). We zoeken in onze buurt en ook via kennissen naar mensen die onze waarden en interesses delen (Rheingold, 1993:11). Jonge kinderen ontmoeten elkaar vooral tijdens het verblijf in de buiten schoolse opvang, op de basisschool, op sportverenigingen en muzieklés of bij vrienden en of kennissen van de ouders. Ontmoetingen die voortkomen uit handelingen en of beslissingen van de ouders of voogden. Naarmate kinderen ouder en dus (meestal) zelfstandiger worden, zullen zij steeds meer in staat zijn zelf nieuwe vriendschappen aan te gaan en te onderhouden. Gedurende het opgroeien leren kinderen de verschillende activiteiten kennen die belangrijk zijn voor de feitelijke gedragingen van en in sociale relaties (Duck, 1991:146). Wanneer de adolescentie van start gaat is er een plotselinge toename van interesse in het karakter van anderen. Tijdens de adolescentie worden mensen voor het eerst bewust van de verschillende gradaties in vriendschappen die er kunnen bestaan (Duck, 1991:154). Deze ontwikkeling van het besef van vriendschappen vindt gedurende de adolescentie periodes voortdurend plaats: “The adolescent is also continually developing and evolving a more sophisticated language of friendship, and a broader and deeper system of concepts to apply to relationships with other people and what to expect or extract from them” (Duck, 1991:158). Dit zich constant ontwikkelende besef maakt het uiteindelijk mogelijk dat mensen vriendschappen aan kunnen gaan en weten wat gepast is in een bepaalde vriendschap. Een van de eerste vaardigheden die men moet bezitten om vriendschappen te kunnen aangaan is het vermogen om te herkennen wanneer het wenselijk is om over te gaan tot ‘het scala van vriendschappelijke gedragingen’ (Duck, 1991, 35).

Mensen leren elkaar op veel verschillende plaatsen en/of manieren kennen; door werk, school en studie of doordat kennissen hen aan anderen voorstellen en ook tijdens het uitgaan komen mensen met elkaar in contact. We wisselen informatie uit, onthullen en wisselen wederzijdse interesses uit en soms worden we vrienden (Rheingold, 1993:11). Iemand moet wel weten wat gepast is in welke situatie. Als iemand een mogelijke werkgever ontmoet, doet hij er verstandig aan om niet meteen uit te wijden over wat hij in zijn privéleven allemaal doet.

Op het moment dat mensen elkaar ontmoeten en er sprake is van een wederzijds sociale aantrekkingskracht (die niet perse fysiek hoeft te zijn) laten mensen aan elkaar blijken dat ze elkaar aardig vinden. Dit kunnen mensen doen mensen door middel van bepaalde manieren van kijken, een open houding en gebaren maar ook door op een bepaalde manier vragen te stellen. Over het algemeen komen mensen meer van elkaar te weten door open vragen aan elkaar te stellen, dan wanneer iemand vragen krijgt waar hij of zij alleen maar ja of nee op hoeft te antwoorden. Maar het draait natuurlijk ook om een bepaald gevoel dat iemand je geeft. Je moet je op je gemak voelen bij iemand. Vertrouwde relaties omvatten vaak drie basiscomponenten: 1. gevoelens van betrokkenheid, affectie en liefde; 2. vervulling van psychologische behoeften; en 3. significante wederzijdse afhankelijkheidsrelaties tussen de deelnemers van de relatie (Brehm, Kassin, Fein, 2005:334).

Maar je moet wel op zoek zijn naar een bepaalde vorm van kameraadschap. Collins en Sroufe (1999) stellen dat om een intieme relatie te bewerkstelligen iemand wel 'nabijheid' moet zoeken en deze moet waarderen en tevens de intense emoties die hechte relaties komen kijken moet tolereren en in staat moet zijn deze te uiten. En daarnaast moet iemand bereidwillig zijn tot zelfonthulling, onderlinge wederkerigheid en gevoelig zijn voor de gevoelens van een ander en het welzijn van de ander belangrijk vinden (Collins & Sroufe, 1999:127). Zelfonthulling is een bereidheid om intieme feiten en gevoelens te onthullen en te delen (Brehm, Kassin en Fein, 2005:343). In het begin van en gedurende een relatie moet de onzekerheid over elkaar worden weggenomen. Deze theorie, beter bekend als de *uncertainty reduction theory* gaat uit van een directe relatie tussen informatie en onzekerheid, waarbij onzekerheid gedefinieerd wordt als "een functie van zowel het vermogen om acties van anderen en van zichzelf te voorspellen en te verklaren" (Berger, 1987:41). Mensen hebben een bepaalde afkeer van onzekerheid en proberen informatie in te winnen door onder andere vragen te stellen. Ook zelfonthulling kan gerekend worden tot een strategie om

informatie in te winnen, omdat zelfonthulling er meestal voor zorgt dat de partner ook informatie over zichzelf prijsgeeft (Antheunis, Valkenburg en Peter, 2010:100-101).

Hoewel onzekerheid en andere emoties de basis vormen van onze relaties met andere mensen (Duck, 1986:1), uitens vriendschappen zich niet alleen in emoties maar ook in gedragingen (Duck, 1991:36). Mannen vertonen hierbij ander gedrag dan vrouwen. Als mannen iemand aardig vinden, proberen zij intimiteit te bewerkstelligen door middel van 'doing things together.' Vrouwen proberen intimiteit te verhogen door situaties op te zoeken waarbij men gesprekken voert of moet voeren (Duck, 1991:37-38). Geen wonder dat er nogal eens misverstanden ontstaan waarbij mannen denken dat die aardige vrouw meer wil, terwijl zij alleen maar vriendelijk wil zijn.

Een belangrijk aspect aan het maken van vrienden, is het feit dat de activiteiten veranderen naarmate de vriendschap 'groeit' (Duck, 1991:38). In het begin van een relatie of vriendschap zijn mensen geneigd het gevoel te hebben dat de ander meer activiteiten initieert, dan zij zelf. Hierdoor krijgen mensen het gevoel gewild en 'nodig' te zijn (Duck, 1991:39). In deze beginfase proberen mensen elkaar enerzijds te laten zien dat ze geïnteresseerd zijn in de ander, anderzijds testen mensen elkaar ook uit. Ze moeten immers zien uit te vinden of de gevoelens die zij voor de ander hebben, wederzijds zijn. Vindt hij mij net zo aardig als ik hem vind?

Voordat een eerste aantrekkingskracht kan overgaan in een gevestigde relatie, moet er door de betrokkenen in een relatie nog veel werk verzet worden. In eerste instantie moeten mensen informatie inwinnen over de ander, immers zijn diens opvattingen en gewoontes nog onbekend terrein (Duck, 1991:65). Daarna is het zaak dat het gedrag van de een wordt aangepast aan de gevoelens van de ander (Duck, 1991). Met andere woorden je gaat rekening houden met iemands gevoelens. Als iemand weet dat zijn vriend liever niet praat over een bepaald onderwerp, zal een 'goede' vriend dit onderwerp niet zo snel aansnijden. Tevens zullen goede vrienden proberen zich niet asociaal te gedragen, als de ander dat niet leuk vindt. Vervolgens wordt er een onderling communicatiepatroon gecreëerd dat de onderlinge relatie weergeeft (Duck, 1991:65). Want als mensen eenmaal van elkaar weten dat ze geïnteresseerd zijn in het aangaan van welke relatie dan ook, moeten zij dit nog aan de buitenwereld kenbaar zien te maken (Duck, 1991, 62). Dit doen mensen niet alleen door elkaar 'een vriend' of 'mijn vriend' te noemen, maar ook door bepaalde activiteiten met de ander te delen. In de ontwikkeling van de relatie, wanneer de participanten elkaar leren kennen moeten zij onderhandelen over een

gemeenschappelijke definitie van de vriendschap, bijvoorbeeld door beide verwachtingen uit te spreken en voortdurend hun verbondenheid met de relatie te vernieuwen (Döring, 2002: 3).

Mannen lijken hun vriendschappen vooral te regelen door samen activiteiten te delen en te doen en vrouwen lijken vriendschappen vooral te organiseren rondom het delen en discussiëren over gevoelens (Burlison, Kunel, Samter & Werking, 1996: 203).

2.3.2 Vriendschap online

Bij onderzoek naar sociale netwerksites zagen we al eerder dat mensen op internet niet alleen contacten onderhouden met vrienden en kennissen, maar ook vreemden leren kennen in cyberspace. Cyberspace kan gezien worden als een cluster van verschillende technologieën, die de mogelijkheid hebben omgevingen te simuleren waarbinnen de mens kan interageren (Sterling, 1990, zoals in Wessels, 2010). Daar waar mensen met elkaar contacten leggen en makkelijk kunnen onderhouden is het niet vreemd dat hier ook vriendschappen uit voort kunnen vloeien. Het grootste verschil tussen vriendschapsvorming offline en online, is dat deze in het laatste geval ontstaat en zich ontwikkelt op het net (Döring, 2002). Mensen ontmoeten elkaar niet op straat, school of werk, maar in bijvoorbeeld in chatrooms, op discussiefora en sociale netwerk sites. De meeste contacten online vinden dan ook via tekst plaats. Mensen sturen e-mails, chats, of berichtjes naar elkaar. Het is afhankelijk van het type website waarop de communicatie plaatsvindt, of de interactie alleen via tekst geschiedt of dat er ook gebruik gemaakt wordt van foto's, webcams en filmpjes. De ontwikkeling van vriendschap heeft verder ook op het internet tijd nodig.

Parks en Floyd (1996) onderzochten de relationele wereld die door internet gecreëerd wordt en waren daarbij op zoek naar antwoorden op de vragen: hoe vaak vormen zich inter-persoonlijke relaties in discussiegroepen? Wie hebben deze relaties? Hoe 'close' en ontwikkeld zijn deze relaties en verplaatsen die vriendschappen die zich online ontwikkelen, zich ook naar andere settings? Uit een enquête bij nieuwsgroep gebruikers tussen de 17-57 jaar bleek dat persoonlijke relaties online ook veel voorkomend zijn. Circa 61% van de 176 respondenten gaf te kennen een persoonlijke relatie te hebben ontwikkeld met iemand die ze via een internetdiscussiegroep hadden ontmoet (Parks & Floyd, 1996:85-86). Hier kwam bij naar voren dat inter-persoonlijke relaties met iemand van de andere sekse iets vaker

voorkomen dan relaties met de eigen sekse, maar dit verschil was niet significant. De meesten relaties bestonden nog geen jaar. Verder bleek dat communicatie tussen de partner regelmatig plaatsvindt, ongeveer 85% van de respondenten sprak zijn vriendschapspartner één of meer dan een keer per week. Ook werd duidelijk dat vrouwen vaker online persoonlijke relaties aangaan dan mannen (Parks en Floyd, 1996:86) en dat de relaties zich vaak niet tot de nieuwsgroep beperken, maar dat ze zich elders, zoals per mail maar ook offline, voortzetten (Parks & Floyd, 1996:92).

Chan en Cheng (2004) maakten een vergelijking van online en offline vriendschapskwaliteiten in verschillende fases van vriendschapsformatie. Door middel van een vragenlijst onder 162 internetgebruikers tussen de 16 en 29 jaar afkomstig uit Hong Kong kwamen zij tot de ontdekking dat vriendschappen offline in principe als belangrijker werden bestempeld dan online vriendschappen, maar dat naarmate de tijd verstreek online vriendschappen even veel gewaardeerd werden als offline vriendschappen. Ook vonden zij, net als Parks en Floy (1996:86), dat offline vaker vriendschappen bestonden tussen personen van dezelfde sekse, terwijl online veel vriendschappen met de andere sekse werden gesloten (Chan & Cheng, 2004: 315-316).

Net als vriendschap is liefde zowel een emotie als een gedraging waarmee we aan onze partners, en de buitenwereld laten zien dat we van ze houden (Duck, 1986:8). In de volgende paragraaf zullen we deze andere intieme relatie bespreken: de liefdesrelatie.

2.4 De liefdesrelatie

Op het moment dat we een liefdesrelatie hebben, maken we (meestal) duidelijk wie onze vriend of vriendin is. Maar er gaan heel wat activiteiten en veranderingen aan vooraf, voordat we iemand onze vriend of vriendin noemen. In deze paragraaf bespreken we eerst de ‘gewone’ offline liefde

2.4.1 Liefde offline

Merkle en Richardson (2000) beschrijven de ontwikkeling van een liefdesrelatie als volgt: de ontwikkeling van een face-to-face romantische relatie beweegt zich van de eerste ontmoeting gebaseerd op ruimtelijke nabijheid en fysieke aantrekkelijkheid tot de ontdekking van gelijkenissen en zelfonthulling (2000:189). Vervolgens moet, net als bij vriendschappen iemand aan de ander duidelijk maken dat men interesse heeft

in een bepaalde relatie, in dit geval een liefdesrelatie. Dit kan door middel van het stellen van vragen, door te lachen maar ook door te flirten. Montgomery (1986) ontdekte dat mannen en vrouwen dezelfde 'gedragingen' als flirten bestempelen. Gedragingen zoals bepaalde oogopslagen, fysiek contact, en bepaald conversationeel gedrag, zoals het geven van complimenten, maar ook plagen en het aandachtig luisteren horen hierbij. Echter flirten mannen met het oog op seks en zien vrouwen het vooral als iets vriendelijks (Montgomery, 1986, zoals in Duck, 1991, 61). Een relatie dankt haar bestaan aan het feit dat beide partners menen dat ze een relatie hebben en dit ook zo benoemen. Zij geven dat weer door hun gedrag naar elkaar (Duck, 1986:92). Romantische relaties zijn, net als vriendschappen, voortdurende interacties die wederzijds worden erkend en niet door slechts een lid van een paar. Mensen in gevestigde relaties lijken een voorkeur te hebben voor romantische relaties die exclusief zijn. Dat wil zeggen dat mensen verwachten dat veel van hun behoeften (emotionele en seksuele intimiteit) en die van hun partner elkaar alleen ontmoeten binnen de relatie (Boekhout, Hendrick & Hendrick, 2000:358). Ook jongeren hebben voornamelijk monogame liefdesrelaties (Feldman & Cauffman, 1999). Liefdesrelaties hebben ook een bijzondere intensiteit die uitgedrukt kan worden in affectie (Collins & Van Dulmen, 2006:63). Of zoals Collins en Sroufe (1999) zeggen: liefdespartners zijn geneigd om of hun passie seksueel te uiten of verwachten dat datzelfde gevoel van liefde en passie in de toekomst seksueel geuit zal worden (1999:125).

Volwassenen hebben soms de neiging om de relaties van jongeren te nivelleren. Wij onderzoekers kijken nu, 10 jaar later, ook heel anders tegen onze relaties van toen aan en kunnen oprecht zeggen dat in vergelijking met de latere liefdesrelaties, de verkering van vroeger 'niets,' minder of weinig voorstelde. Maar tegelijkertijd ook beseffend dat wij dit toen wel anders zagen. Wij, als (jong-)volwassenen moeten opletten om niet voorbij te gaan aan het feit dat deze relaties voor jongeren, hoe kort ze soms ook duren wel degelijk van grote betekenis voor hen kunnen zijn. Ook Furman en Schaffer (2003) wijzen ons op dit punt: de relaties staan centraal in het leven van adolescenten (Furman & Schaffer, 2003:3). Zij benadrukken vooral dat de relaties men in zijn of haar adolescentie periode meemaakt, invloed hebben op de verdere ontwikkeling van de adolescent.

Maar voor zowel adolescent als volwassenen geldt: hoe leuk een verliefdheid ook kan zijn, het heeft ook een grote impact op het eigen dagelijks leven. Want naast de spreekwoordelijke vlinders in je buik en andere gevoelens moet je nu niet alleen

tijd vrij maken voor jezelf maar ook voor een ander. Liefde zorgt ervoor dat we onze dagelijkse routines aan (moeten) passen aan die van een ander (Duck, 1986: 10). We moeten rekening houden met een ander. Maar willen andersom ook dat de ander rekening houdt met onze gevoelens. Mensen moeten net als in vriendschappen gerustgesteld worden door de kennis dat hun partner veel van hun opvattingen en overtuigingen deelt en accepteert, maar tegelijkertijd hebben mensen het ook nodig geïnteresseerd, geïntrigeerd te zijn of uitgedaagd te worden door hun partner (Duck, 1991:66). Maar liefde is natuurlijk niet een statisch verschijnsel. Gevoelens zijn onderhevig aan veel externe factoren waardoor zij vrijwel nooit hetzelfde zijn en blijven. Gedachtes en gevoelens voor iemand kunnen veranderen. Over het algemeen worden mannen sneller verliefd dan vrouwen. En tegelijkertijd zijn vrouwen eerder niet meer verliefd (Duck, 1991:38).

Lastig aan liefde is ook dat het ons mensen enerzijds het gevoel geeft waardevol te zijn, maar de mens tegelijkertijd bang is om dit gevoel te verliezen of dat we niet meer waardevol geacht zullen worden. Wanneer we bang zijn dat hij of zij ons niet meer waardeert of waardevol acht ontwikkelen we gevoelens die behoren tot wat wij jaloezie noemen (Duck, 1986:10). Deze negatieve gevoelens van jaloezie zijn zelden goed voor een relatie. We zijn jaloers als een derde persoon een gebied bedreigt, dat door ons gezien wordt als centraal of essentieel voor de band tussen onszelf en onze partner (Duck, 1986:14).

2.4.2 Liefde online

Het is niet verwonderlijk dat er op een dergelijk druk bezochte space als cyberspace, ook (liefdes)relaties kunnen ontstaan. Cyberspace is, technisch gezien, de ruimte die wordt gegenereerd door computersoftware en een virtuele realiteit creëert (Whitty, 2003) en tevens een onderdeel uitmaakt van onze (psychologische) realiteit (Ben Ze'ev, 2004). Deze online relaties zijn misschien virtueel en lijken daardoor minder 'echt' dan offline relaties, maar het zijn wel relaties tussen echte mensen van vlees en bloed (Ben Ze'ev, 2004). En alhoewel de relatie virtueel is en in cyberspace plaatsvindt, zijn de emoties die erbij komen kijken net zo echt als bij een offline relatie (Ben Ze'ev, 2004). Maar hoe ontstaan dergelijke relaties precies?

Liefde online, oftewel cyberliefde is een liefdesrelatie die hoofdzakelijk bestaat uit computer gemedieerde communicatie (Ben Ze'ev, 2004:4). Er wordt via

mail of chat geflirt, gecyberseks en soms daadwerkelijke een liefdesrelatie opgebouwd. In online relaties is fysieke nabijheid niet noodzakelijk. Albright en Conran (2003) vergelijken de ontwikkeling van een face-to-face relatie met een online liefdesrelatie en stellen dat waar men in een face-to-face relatie bijvoorbeeld kijkt naar iemands geslacht en kleding, men in een online relatie vergelijkbare stappen onderneemt. Online kijken mensen naar elkaars bijnaam en naar elkaars profiel om zo informatie in te winnen. Offline lacht men naar elkaar, online wordt dit lachen weergegeven in de vorm van emoticons. Offline kunnen mensen elkaar zien, op het net worden vaak foto's uitgewisseld (Albright & Conran, 2003:46). Na een analyse van verhalen van 314 informanten die in tenminste een online liefdesrelatie betrokken zijn geweest, concluderen Albright en Conran dat er drie ontwikkelingsstadia zijn die veel voorkomen onder deelnemers van een romantische internetrelatie, namelijk 1. een initieel stadium van snelle intimiteit (het verliefd worden); 2. het samenkomen van de geest, hetgeen vaak leidt tot het sterke gevoel van een soul-mate; 3. een virtuele spiegel, het stadium van onderling idealisatie (Albright & Conran, 2003:42).

In het eerste stadium ondervinden deelnemers op internet vaak een relatief snelle wederzijdse zelfonthulling (Albright & Conran, 2003:47). Ook Young et al. stellen in een artikel over ontrouw dat elektronische communicatie ervoor zorgt dat mensen zich want minder geremd voelen. Mensen zijn hierdoor op internet in de uiting van hun gevoelens en emoties mogelijk opener, eerlijker en oprechter. Er vindt meer zelfonthulling plaats. Als gevolg waarvan de intimiteit in een online relatie sneller 'optreedt' dan in een offline relatie (Young et al. 2000:60).

Maar ook hier is van belang te onderstrepen dat men zich op internet inderdaad anders voor kan doen dan hoe hij of zij in het dagelijks leven werkelijk is. Ook in het onderzoek van Albright en Conran (2003) kwamen enkele gevallen naar voren waarbij een van de deelnemers zich anders voordeed. Echter is het vooral op de sites die wij in deze thesis behandelen, de sociale netwerksites, onwaarschijnlijk dat iemand zich heel anders presenteert dan hij of zij in werkelijkheid is. De connecties die de profielhouder daar onderhoudt bestaat voornamelijk kennissen en vrienden, (Boyd, 2007; Antheunis, Valkenburg en Peter, 2009) mensen die weten hoe diegene eruit ziet en wat hij of zij in het dagelijks leven doet. Een geheel andere zelfpresentatie zorgt ervoor dat de profielhouder bij zijn vrienden en kennissen ongeloofwaardig overkomt en zal waarschijnlijk ook een reactie van zijn of haar kennissen uitlokken waaruit blijkt dat de zelfpresentatie niet klopt. Hierdoor is het

onaannemelijk dat iemand zich, vooral op een sociale netwerk site, heel anders voordoet. Daarbij is het tevens belangrijk om te beseffen dat de emoties die erbij komen kijken niet anders of meer ‘onecht’ zijn dan de emoties in een offline relatie.

Uit een onderzoek van Boyd naar de redenen waarom jongeren zoveel van sociale netwerksites lijken te houden, kwam naar voren dat oudere jongens sociale netwerk sites twee keer zo vaak gebruiken om te flirten en nieuwe mensen te ontmoeten dan hun leeftijdsgenoten van de andere sekse (2007:3). Uit een eerder onderzoek van Boyd naar dit type sites was al naar voren gekomen dat meisjes vaker contacten onderhouden met mensen die ze echt kennen en in het dagelijks leven ook zien (Boyd, 2004).

Donn en Sherman (2002) onderzochten door middel van twee studies de meningen en opvattingen van volwassenen ten opzichte van de vorming van relaties op internet. In de eerste studie waren zij vooral benieuwd naar of en hoe de respondenten internet gebruikten om nieuwe mensen te ‘ontmoeten’ (Donn & Sherman, 2002:112). Hiervoor beantwoordden 311 studenten en Ph. D. studenten een vragenlijst. De resultaten lieten zien dat mensen uit de laatste groep vaker iemand online hadden ontmoet en dat zij in vergelijking met de studenten ‘het gebruiken van internet om nieuwe mensen te ontmoeten’ meer leken te accepteren (Donn & Sherman, 2002:114). De tweede studie in het onderzoek van Donn en Sherman (2002) onderzocht wat mensen dachten over dating-websites. Nadat twee groepen, waarbij de eerste groep twee voorbeelden van sites kon bekijken, een vragenlijst hadden ingevuld bleek dat de groep die de sites ook daadwerkelijk had bezocht, positiever was over het gebruik van datingsites in de zoektocht naar nieuwe mensen. Een van de negatieve punten van het ontmoeten van iemand op internet, was volgens hen het ontbreken van visuele aanwijzingen (Donn & Sherman, 2002:117).

2.5 De sociale constructie van oordelen en meningen

De media vormen in toenemende mate locaties waar moraal wordt geconstrueerd (Silverstone, 2007, 7). Enerzijds zijn wij afhankelijk van de media om dagelijkse kwesties te behandelen, anderzijds zijn de media zelf ook afhankelijk van dingen die in het dagelijkse leven gebeuren, om zo materiaal te leveren voor de inhoud van diens producten (Silverstone, 2007, 5). De narratieve werken, zoals boeken of televisieprogramma’s geven ons niet alleen aanwijzingen voor wenselijk gedrag, maar ook over de geschiedenis van de menselijke emoties (Nussbaum, 2001). Nog voordat

de boekdrukkunst was uitgevonden werden al verhalen verteld. Deze verhalen reisden door gemeenschappen doordat zij steeds ‘face-to-face’ verteld werden. Door middel van verhalen worden tradities overgeleverd. Verhalen socialiseren ons tot onze geslachts-, leeftijds-, klasse-, beroeps- en levensstijlrol (Gerbner, 1999:ix). Verhalen, of narratieve hebben drie afzonderlijke maar verwante functies, namelijk 1.) te onthullen hoe dingen werken, 2.) te beschrijven wat de dingen zijn en 3.) te vertellen wat daarmee moeten doen; verhalen die wenselijke of juist onwenselijke gedragingen en/of levensstijlen presenteren (Gerbner, 1999:ix). Verhalen geven de mens inzicht in welke normen en waarden belangrijk zijn. Naast de ‘lessen’ van leraren en opvoeders, zijn de (verhalen verteld in) de massa media ook invloedrijke onderwijzers (Nussbaum, 2001:433). Alles wat men waarneemt en de daaruit volgende te verwerken informatie, wordt geplaatst binnen het kader van alle vroeger opgedane informatie en opinies en aldus bepaald door indrukken die voordien reeds werden opgedaan (Maesele, 2003:24). Cultuur is voor een cruciaal deel bepalend voor de verklaring van de emoties van het individu (Nussbaum, 2001:179). Door de sociale context kunnen mensen betekenis geven aan bepaalde emoties en weten mensen de emoties te benoemen, zo ook aan gevoelens emoties die bij liefde komen kijken. Mensen geven betekenis aan hun relaties en gevoelens door ze continu te plaatsen in de ‘discourse’ over liefde (Jackson, 1993:212). Ook opvattingen en meningen worden sociaal geconstrueerd. Culturele achtergrond, machthebbende instituties, verhalen, opvoeding en de tijd waarin men leeft hebben allemaal invloed op de manier waarop mensen betekenis geven aan emoties, normen, waarden en zo opvattingen en meningen kunnen vormen over kwesties en gebeurtenissen, zoals over relatiënormen.

2.5.1 Ontrouw Offline

Overspel en andere gedragingen die partners met de tegengestelde sekse hebben, kunnen als ongeoorloofd gezien en bestempeld worden. Zo is het in een monogame relatie niet toegestaan om met iemand anders dan de eigen partner te vrijen. Deze regels, de normen en waarden van een liefdesrelatie worden sociaal geconstrueerd en zijn deels cultuur afhankelijk. Immers zijn de westerse maatstaven voor en regels in een monogame liefdesrelatie anders dan die in niet-westerse landen. In overwegend islamitische landen is het voor een man en vrouw niet toegestaan ongehuwd samen te wonen. En ook binnen de Westerse samenleving bestaan verschillen. Zo is het homohuwelijk niet overal in de Westerse samenleving toegestaan (www.refdag.nl).

Cultuur is dus voor een groot deel bepalend voor onze opvattingen, meningen, normen en waarden zo ook die over ontrouw.

Opvattingen en meningen over vreemdgaan zijn onder andere onderzocht door Kitzinger en Powell. In 1995 onderzochten zij de representatie van ontrouwe heteroseksuele relaties onder jonge vrouwelijke en mannelijke studenten. Door middel van de story completion methode onderzochten zij ontrouw. Er werden twee versies uitgedeeld met een beginzin van een verhaal dat de respondenten af moesten maken. In de ene versie gaat de vrouw vreemd, in de andere versie de man. Uit het onderzoek komen duidelijke verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten naar voren. Bij de beschrijvingen van de hoofdrelatie, hebben mannen het vaak over een ongebonden seksuele relatie, terwijl vrouwen het hoofdkoppel beschreven als elkaar liefhebbend en vertrouwend en daar waar vrouwen het voornamelijk hebben over eerlijkheid, vertrouwen, toewijding, duurzaamheid en een huwelijk, doen mannen dit nauwelijks (Kitzinger & Powell, 1995:354).

Ook de verklaringen voor het overspel waren voor beide seksen heel verschillend. Mannen beschrijven dat de mannelijke hoofdpersoon twijfelt aan zijn seksuele prestaties in geval van het verhaal waarin de vrouw ontrouw is, terwijl vrouwelijke respondenten de ontrouw van de vrouw vaak toeschreven aan emotionele moeilijkheden of problemen waar het stel mee zou kampen (Kitzinger & Powell, 1995:35).

De door de respondenten beschreven reacties van de hoofdpersonen, waren eveneens anders in de verhalen geschreven door mannen, dan in de verhalen van vrouwen. Mannen hebben het voornamelijk over reacties zoals woede en boosheid. Vrouwen hebben het tevens over boosheid, maar tegelijkertijd ook over gekrenktheid en emotionele onrust. Concluderend kan gesteld worden dat het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995) laat zien dat mannen de neiging hebben om de relatie te seksualiseren en vrouwen om de relatie te romantiseren.

Mannen raken ook meer van slag na seksuele ontrouw van hun partner dan van emotionele ontrouw. Terwijl dit voor vrouwen precies andersom is, bleek uit onderzoek van Buss, Larsen, Westen & Semmelroth (1992). Zij onderzochten sekseverschillen in jaloezie in drie studies. In de eerste studie onderzochten zij welk soort ontrouw bij welk geslacht de ergste jaloezie veroorzaakte. De tweede studie richtten zij op de fysiologische reacties op de ontrouw van de partner, iets wat voor deze thesis minder relevant is en daarom hier ook niet verder behandeld zal worden.

In de derde studie wilden Buss, Larsen, Westen en Semmelroth (1992) uitzoeken of het hebben van een relatie invloed heeft op jaloezie. Daaruit bleek dat het vrouwen nog steeds emotionele ontrouw als erger bestempelden, ongeacht of zij wel of niet een toegewijde seksuele relatie hadden ervaren. Bij mannen bleek echter dat de mannelijke respondenten die ooit een toegewijde seksuele relatie hadden, seksuele ontrouw erger vonden dan emotionele ontrouw, namelijk 55%, terwijl dit percentage voor mannen die een dergelijke relatie nog nooit hadden gehad veel lager was, namelijk 29% (Buss, Larsen, Westen en Semmelroth, 1992:254). Hieruit is gebleken dat niet alleen iemands sekse invloed heeft op de ervaren jaloezie, maar dat het wel of niet hebben van een relatie ook een invloed kan hebben op de beleefde jaloezie, in ieder geval voor mannen.

Feldman en Cauffman (1999) onderzocht het voorkomen en de ervaring van late adolescenten en jongvolwassenen wat betreft seksueel overspel. Van de 216 respondenten tussen de 18 en 24 jaar had ongeveer tweederde ervaring met vreemdgaan. De actoren werden vaak gemotiveerd door seksuele aantrekkingskracht, de afwezigheid van hun partner en de aanwezigheid van alcohol of drugs (Feldman & Cauffman, 1999:235). De meest gebruikte motieven voor overspel omvatten ontevredenheid met of verveling in de relatie, wraak zoeken op de partner, onzekerheid over de relatie en de behoefte aan variëteit en experimenteren. In huwelijken worden bij overspel onder andere de emoties als woede, emotionele pijn, onverschilligheid en de wens tot wraak gerapporteerd (Feldman & Cauffman, 1999:237-238). Uit het onderzoek bleek dat er geen verschillen waren in seksen wat betreft hun ervaring met vreemdgaan. Vrouwen en mannen hadden evenveel kans om het slachtoffer of de vreemdganger te zijn in een affaire. Zodra duidelijk was geworden dat er overspel had plaatsgevonden, veranderde de aard van de relatie meestal. Zo beëindigen men in 60 procent van de gevallen de relatie, iets vaker door de dader dan door het slachtoffer van het vreemdgaan. Bij de slachtoffers werden reacties als woede, droefheid, frustratie, teleurstelling en wantrouwen beschreven (Feldman & Cauffman, 1999:249).

Dit zijn voorbeelden van reacties die als gevolg van overspel offline op kunnen treden. Maar bestaat er ook zoiets als overspel online?

2.5.2 Ontrouw Online

Kathleen Kelly: Is it infidelity if you're involved with somebody on email?

Christina Plutzker: Have you had sex?

Kathleen Kelly: No, of course not! I don't even know him.

Christina Plutzker: No, I mean *cyber*sex.

Kathleen Kelly: No.

Christina Plutzker: Well, you know what? Don't do it, 'cause the minute you do, they lose all respect for you.

Deze tekst is afkomstig uit de Amerikaanse film *You've got mail* (Nora Ephron, 1998) die het verhaal vertelt van twee mensen die een internetaffaire hebben. Zij hebben een affaire zonder dat zij elkaar ooit in 'het echt' hebben gezien. De affaire komt tot stand door middel van e-mailverkeer tussen de hoofdrolspelers. Dergelijke affaires vinden niet alleen plaats in de film. Ook in het dagelijks leven gaan mensen relaties aan op het internet, soms terwijl ze single zijn, maar ook mensen in een relatie raken soms betrokken in een tweede liefdesrelatie of het net.

Ondanks de afwezigheid van het fysieke lichaam bij dit soort relaties, kunnen sommige online interacties toch beschouwd worden als een vorm van vreemdgaan (Whitty, 2003). Dit online vreemdgaan wordt ook wel cybercheating genoemd. Andere termen die worden gebruikt voor vreemdgaan online zijn 'cyberaffairs,' online infidelity, internet infidelity. In deze thesis hebben we het afwisselend over cybercheating en vreemdgaan, het hebben van een verhouding, ontrouw, en het hebben van een affaire op het (inter)net of online.

Whitty's onderzoek uit 2005 toonde aan dat affaires op het internet een even grote impact op een relatie kunnen hebben als verhoudingen offline en dat deze zelfs tot relatiebreuken kunnen leiden (Whitty, 2005). Volgens de voorzitter van de Amerikaanse Academie van echtscheidingsadvocaten (American Academy of Matrimonial Lawyers) is ontrouw online in groeiende mate een reden voor een echtscheiding (Atwood, 2005). Volgens hem is ontrouw online 'een ontrouw, dat bestaat uit het verkrijgen van elke soort energie (gedachten, gevoelens en gedragingen) buiten de vaste relatie op een zodanige wijze dat deze de interacties binnen een koppel worden beschadigd en een negatieve invloed heeft op de intimiteit in de relatie (Atwood, 2005:118).

Andere definities van cyberaffaires komen van Döring en Ben Ze'ev. Döring (2002) stelt dat wanneer een van de partners van een online relatie ook een relatie heeft buiten het net, er sprake is van een cyberaffaire. Ben Ze'ev definieert cybercheating of cyberinfidelity als ontrouw 'die in strijd is met het vertrouwen van de partner, met behulp van het internet' (2004:207) en stelt dat moreel gezien online affaires twee centrale aspecten relevant zijn, namelijk of dergelijke affaires vreemdgaan betreffen en of ze schadelijk zijn (Ben Ze'ev, 2004:208). Volgens Atwood is ontrouw op internet vooral gebaseerd op de omvang van de interactie en de emotionele betekenis die de 'surfer' aan het internet en zijn of haar cybervrienden geeft (Atwood, 2005:119).

Whitty (2003) ontdekte in haar onderzoek naar de attitudes van vrouwen en mannen ten opzichte van offline en online vreemdgaan dat individuen sommige online interacties als ontrouw beschouwen. Naar aanleiding van een factoranalyse onder 1117 deelnemers concludeerde zij dat er verschillende componenten variaties van ontrouw bestaan: seksuele ontrouw, emotionele ontrouw en pornografie. In een volgend onderzoek stelt zij dat 'het hebben van seksuele gemeenschap met iemand anders dan de eigen partner wordt beschouwd als seksuele ontrouw' en emotionele ontrouw optreedt als iemand verliefd wordt op een ander persoon dan je partner (Whitty, 2008:461). Whitty (2003) concludeerde dat mensen eenzelfde houding hebben ten opzichte van ontrouw online en offline.

Vergelijkbare resultaten werden gevonden door Groothof et al. (2009). Zij onderzoeken of het constant gevonden sekseverschil in jaloezie door ontrouw offline, ook geldt voor online handelingen (Groothof et al. 2009:1122). Hierbij gaan zij uit van twee soorten ontrouw, namelijk seksuele en emotionele ontrouw. Door middel van een vragenlijst onderzoekt het team twee groepen, namelijk Groningse studenten en een groep volwassen mannen en vrouwen. De respondenten werden verzocht een reactie te geven op twee scenario's van offline dilemma's ontwikkeld door Buss, Laren, Westen en Semmelroth (1992) en vier scenario's over ontrouw online, die op basis van scenario's van Buss et al. (1999) door Groothof et al. (2009:1122) werden geformuleerd. In zowel de oudere als de jongere doelgroep stelden mannen, net als bij ontrouw offline, vergeleken met vrouwen meer van streek te zijn van seksuele ontrouw online. Vrouwen raken meer ontdaan van emotionele ontrouw op het net (Groothof et al. 2009:1125-1126).

2.6 Voorlopige conclusie uit de literatuurstudie

In deze literatuurstudie werden al enkele van de deelvragen behandeld die nodig zijn om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Zo is onder andere duidelijk geworden wat sociale netwerksites precies zijn.

Sociale netwerksites zijn sites “webgebaseerde diensten die individuen de mogelijkheid geven om (1) een publiek of semipubliek profiel te construeren binnen een begreemd systeem, (2) een lijst op te stellen van andere gebruikers met wie ze een bepaalde connectie hebben, en (3) hun lijst en die van anderen binnen het systeem te bekijken” (Boyd, 2007). Een gebruiker van een sociale netwerksite (sns) kan zelf een profiel aanmaken en daarbij bepalen voor wie het te bekijken is. De gebruikers kunnen via de site hun sociale netwerk zichtbaar maken door een lijst van vrienden en connecties bij te houden, maar kunnen ook berichtjes oftewel ‘comments’ plaatsen en er tevens op reageren, foto’s, video’s en gadgets plaatsen, een status bijhouden en naast de openbare ‘comments’ ook privéberichten versturen. De connecties van de gebruikers bestaan voornamelijk uit vrienden (2007) maar de sites worden ook gebruikt om nieuwe contacten op te doen (Antheunis, Valkenburg & Peter, 2009). Uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat meisjes de sites vooral gebruiken om bestaande vriendschappen te onderhouden en dat de sites voor jongens ook de mogelijkheid bieden om te flirten en nieuwe vrienden te maken (Lenhart & Madden, 2007). De bekendste Nederlandse sociale netwerksite is *Hyves*. Het basisprincipe van deze site komt overeen met andere sociale netwerksites alleen hebben bepaalde toepassingen andere namen. Zo ‘chat’ je niet met iemand, maar ‘kwek’ je met iemand, bestaat er op *Hyves* zoiets als (privé-)tikken en heten ‘comments’ op *Hyves* ‘krabbels.’ Krabbels zijn korte berichtjes die leden op elkaars openbare pagina kunnen plaatsen (Kol, 2008:210).

Tevens werd in het theoretisch kader duidelijk wat vriendschap is. Vriendschap is eigenlijk een benaming die de mens geeft aan een bepaalde band die hij of zij met iemand anders heeft. We zoeken naar mensen die onze waarden en interesses delen (Rheingold, 1993:11). Gedurende het opgroeien leert de mens verschillende activiteiten kennen die belangrijk zijn voor de feitelijke gedragingen van en in sociale relaties (Duck, 1991:146). Een essentieel onderdeel van de vorming van relaties is de bereidwilligheid tot zelfonthulling. Zelfonthulling is een bereidheid om intieme feiten en gevoelens te onthullen en te delen (Brehm, Kassin en Fein, 2005:343) en dit kan er samen met het stellen van vragen voor zorgen dat de

onzekerheid wat betreft een ander persoon afneemt (Berger, 1987). Tijdens de adolescentie neemt de interesse in het karakter van anderen plotseling toe. Deze ontwikkeling vindt gedurende de adolescentie periodes voortdurend plaats (Duck, 1991). Vertrouwde relaties omvatten vaak drie basiscomponenten: 1. gevoelens van betrokkenheid, affectie en liefde; 2. vervulling van psychologische behoeften; en 3. significante wederzijdse afhankelijkheidsrelaties tussen de deelnemers van de relatie (Brehm, Kassin, Fein, 2005:334). Er bestaat een sekseverschil. Mannen lijken hun vriendschappen vooral te regelen door samen activiteiten te ondernemen en vrouwen lijken dit vooral te organiseren rondom het delen en discussiëren over gevoelens (Burlison, Kunel, Samter & Werking, 1996: 203). Wat betreft online vriendschappen is het grootste verschil dat zij ontstaan en zich ontwikkelen op het net (Döring, 2002). Ook wat betreft online vriendschappen zien we een sekseverschil. Zo is uit onderzoek gebleken dat offline vaker vriendschappen bestonden tussen personen van dezelfde sekse, terwijl online veel vriendschappen met de andere sekse werden gesloten (Chan & Cheng, 2004: 315-316) en dat vrouwen vaker online persoonlijke relaties aangaan dan mannen (Parks en Floyd, 1996:86). Chan en Cheng (2004) kwamen tot de ontdekking dat vriendschappen offline in principe als belangrijker werden bestempeld dan online vriendschappen, maar dat naarmate de tijd verstreek online vriendschappen even waardevol gevonden werden als offline vriendschappen.

In de literatuurstudie werd ook aandacht besteed aan een andere sociale relatie, namelijk de liefdesrelatie. Liefde is net als vriendschap zowel een emotie als een gedraging waarmee we aan onze partners en de buitenwereld laten zien dat we van ze houden (Duck, 1986:8). Een liefdesrelatie beweegt zich van de eerste ontmoeting gebaseerd op ruimtelijke nabijheid en fysieke aantrekkelijkheid tot de ontdekking van gelijkenissen en zelfonthulling (Merkle & Richardson, 2000:189) en dankt haar bestaan aan het feit dat beide partners menen dat ze een relatie hebben en dit ook zo benoemen. Mensen in gevestigde relaties lijken een voorkeur te hebben voor romantische relaties die exclusief zijn (Boekhout, Hendrick & Hendrick, 2000:358). Ook jongeren hebben voornamelijk monogame liefdesrelaties (Feldman & Cauffman, 1999). Liefde zorgt ervoor dat we onze dagelijkse routines aan (moeten) passen aan die van een ander (Duck, 1986: 10) Bij een relatie komen ook negatieve gevoelens kijken, zoals jaloezie. We zijn jaloeers als een derde persoon een gebied bedreigt, dat door ons gezien wordt als centraal of essentieel voor de band tussen onszelf en onze partner (Duck, 1986:14). Jaloezie is zelden goed voor een relatie. Ook

online worden liefdesrelaties gevormd. Liefde online, oftewel cyberliefde is een liefdesrelatie die hoofdzakelijk bestaat uit computer gemedieerde communicatie (Ben Ze'ev, 2004:4). Hierbij is fysieke nabijheid dus niet noodzakelijk. Enkele onderzoekers stellen dat internet het proces van zelfonthulling stimuleert en dat daardoor de intimiteit sneller 'optreedt' dan in een relatie offline (Albright & Conran, 2003; Young et al. 2000).

De media, waaronder internet, vormen in toenemende mate locaties waar moraal wordt geconstrueerd (Silverstone, 2007, 7). Verhalen of narratieven socialiseren ons en hebben drie afzonderlijke maar verwante functies, namelijk: 1.) te onthullen hoe dingen werken, 2.) te beschrijven wat de dingen zijn en 3.) te vertellen wat daarmee moeten doen; verhalen die wenselijke of juist onwenselijke gedragingen en/of levensstijlen presenteren (Gerbner, 1999:ix). Kortom ze geven de mens inzicht in welke normen en waarden belangrijk zijn. Culturele achtergrond, machthebbende instituties, verhalen, opvoeding en de tijdsgeest hebben allemaal invloed op de manier waarop mensen betekenis geven aan emoties, normen, waarden en zo opvattingen en meningen kunnen vormen over kwesties en gebeurtenissen.

Ook de regels, de normen en waarden van een liefdesrelatie worden sociaal geconstrueerd en zijn deels cultuur afhankelijk. Onder andere Kitzinger en Powell (1995) onderzochten opvattingen en meningen over vreemdgaan. Zij concludeerden dat mannen de neiging hebben de relatie te seksualiseren en vrouwen de relatie romantiseren. Uit ander onderzoek bleek dat mannen meer van slag raken door seksuele ontrouw, dan van emotionele ontrouw. Voor vrouwen is dit precies andersom (Buss, Larsen, Westen & Semmelroth, 1992). Vrouwen en mannen hebben evenveel kans om het slachtoffer of de actor te zijn van een affaire (Feldman & Cauffman, 1999:237). Actoren werden hierbij vaak geprikkeld door seksuele aantrekkingskracht, de afwezigheid van hun partner en de invloed van alcohol of drugs en deden dit uit onvrede, onzekerheid over, of verveling in de relatie of uit de behoefte om wraak te nemen of te experimenteren (Feldman & Cauffman, 1999:237-238). Actoren kunnen niet alleen offline maar ook online op zoek naar iemand om mee vreemd te gaan. Deze online affaires kunnen ondanks de afwezigheid van het fysieke lichaam wel degelijk beschouwd worden als een vorm van vreemdgaan (Whitty, 2003). Whitty (2005) toonde aan dat internetaffaires een even grote impact op een relatie kunnen hebben als verhoudingen offline en dat deze zelfs tot relatiebreuken kunnen leiden en ook in onderzoek van Atwood (2005) werden

dergelijke gevolgen zichtbaar. Onderzoek van Groothof et al. (2009) toonde aan dat mannen, net als bij ontrouw offline, vergeleken met vrouwen meer van streek te zijn van seksuele ontrouw online en vrouwen van emotionele ontrouw online (Groothof et al. 2009:1125-1126).

3. Methodologische verantwoording

In de literatuurstudie werden reeds enkele deelvragen behandeld, namelijk wat sociale netwerksites, vriendschappen en liefdesrelaties zijn en tevens is er een indicatie gegeven van hoe meningen en opvattingen worden geconstrueerd. Daarnaast werden reeds enkele opvattingen over ontrouw, zowel off- als online besproken. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de verschillende soorten onderzoek, namelijk kwantitatief en kwalitatief, die voor deze thesis gebruikt zijn om de onderzoeksvraag: *Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de opvattingen van adolescenten en jongvolwassenen over offline vreemdgaan en (online) vreemdgaan via sociale netwerksites?* te beantwoorden.

Het eerste gedeelte van het onderzoek, de kwantitatieve methode diende om te kijken of de reeds bekende assumpties over vreemdgaan ook gelden voor de doelgroepen in dit onderzoek. De twee kwalitatieve methodes moeten ons inzicht geven in de manier waarop mensen met ontrouw omgaan en de manier waarop meningen tot stand komen. Deze methodes geven ons, dankzij het interpretatieve karakter ervan, de mogelijkheid om het geringe bestaande onderzoek naar online vreemdgaan aan te vullen. In dit hoofdstuk zullen de gebruikte methodes, te weten de enquête, vignetstudie en de story completion task uitgebreid worden behandeld. Maar eerst zal worden verteld hoe de verzameling van gegevens tot stand is gekomen.

3.1 Gegevensverzameling

Zoals al eerder vermeld vindt de ontwikkeling van het besef van vriendschappen gedurende de adolescentie periode voortdurend plaats. Dit maakt het interessant om de opvattingen en meningen van twee verschillende doelgroepen zoals adolescenten en jongvolwassenen te vergelijken. Om te kunnen kijken of er verschillen zitten in de opvattingen over vreemdgaan van adolescenten en jongvolwassenen is ervoor gekozen om hieruit twee groepen te onderzoeken, namelijk een groep adolescenten tussen de 15-16 jaar en een groep jongvolwassenen tussen de 25-26 jaar, waarbij het aantal mannen en vrouwen zoveel mogelijk in evenwicht is.

Doordat er in dit onderzoek gebruik gemaakt wordt van onder andere de story completion task, is het praktisch dat de respondenten de Nederlandse taal beheersen en over een goede schrijfvaardigheid beschikken. Daarom is ervoor gekozen om

scholieren van het VWO of Gymnasium te laten participeren aan het onderzoek. Deze jongeren zijn op school benaderd om te participeren aan het onderzoek.

De tweede doelgroep die in deze thesis is onderzocht, bestaat uit universitaire studenten. Deze groep is geletterd en gewend om hun ideeën en opvattingen op te schrijven (Kitzinger & Powell, 1995). Deze jongvolwassenen tussen de 25-26 jaar zijn gedeeltelijk via de sneeuwbal methode online benaderd, anderen werden op de campus van de universiteit benaderd om mee te doen. Naar alle waarschijnlijkheid hebben de respondenten uit deze doelgroep al één of meerdere langdurige liefdesrelaties gehad of hebben ze momenteel een relatie.

Hoewel er vele sociale netwerksites zijn, lijkt deelname vooral ingebed te zijn in taal en cultuurgemeenschappen. Weinig sites hebben aanhangers in groepen van verschillende landen (Boyd, 2007:123), hoewel in Nederland naast de grootste sociale netwerksite *Hyves*, het Amerikaanse *Facebook* veel gebruikt is. Maar omdat verwacht wordt dat de jongere respondenten van 15-16 jaar minder actief op en minder bekend zijn met deze laatste site, en omdat culturele verschillen, zoals afkomst, mogelijk van invloed zijn op opvattingen en mening over onderwerpen zoals vreemdgaan, is ervoor gekozen om dit onderzoek te beperken tot de Nederlandse netwerksite *Hyves*. In dit onderzoek worden naast *Hyves*-gebruikers ook niet-gebruikers van de site meegenomen, omdat niet-sociale netwerkers naar alle waarschijnlijkheid ook een mening hebben over het vreemdgaan op internet (Whitty, 2003:572).

3.2 De kwantitatieve onderzoeksmethode: enquête

Bij kwantitatief onderzoek wordt meestal gebruikt gemaakt van een gestructureerde dataverzamelmethode (Baarda en de Goede, 2007:15). Het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek komt tot stand door gebruik te maken van een enquête. Het doel van deze kwantitatieve onderzoeksmethode is in dit onderzoek beschrijvend statistisch van aard. We beogen met statistische gegevens een overzicht te kunnen geven van de huidige opvattingen over offline en online vreemdgaan en te concluderen of deze meningen met andere kenmerken, zoals geslacht en leeftijd, samenhangen (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006:43).

3.2.1 De enquête

In eerste instantie dient de enquête in dit onderzoek om bepaalde informatie over de twee doelgroepen in te winnen. In de schriftelijke enquête (bijlage A) worden daarom

vragen gesteld over leeftijd en geslacht en of de respondenten actief zijn op een sociale netwerksite, zoals *Hyves*. Tevens zal hier informatie ingewonnen worden over huidige meningen en opvattingen over cybercheating en het offline vreemdgaan. Een enquête leent zich goed om meningen en attitudes te onderzoeken (Baarda en de Goede, 2007:17-18).

De door ons gebruikte enquête is als volgt opgebouwd: Het eerste gedeelte bestaat uit een aantal basisvragen. Hier wordt vooral naar demografische zaken, zoals leeftijd, geslacht, geloofsovertuiging en seksuele voorkeur gevraagd. Dit is belangrijk omdat deze thesis heteroseksuele liefdesrelaties betreft en de theorie ook op dit punt is bestudeerd. De resultaten van homoseksuele respondenten zullen om die reden ook niet worden meegenomen in de uiteindelijke statistische analyse. In dit eerste gedeelte van de vragenlijst komen ook vragen naar internetgebruik en liefde aan bod. Nadat de enquête een eerste keer was afgenomen, werden enkele vragen iets aangepast omdat deze bij de respondenten vragen opriepen. Zo werd bijvoorbeeld vraag 18 van: *Denk je dat je online vreemd kan gaan?* veranderd in: *Denk je dat iemand (in het algemeen) online vreemd kan gaan?* Doordat dergelijke vragen in de klas direct door de onderzoekers beantwoord konden worden, heeft deze verwarring niet voor verdere problemen gezorgd. Het tweede gedeelte van de enquête bestaat uit vragen waarbij de respondent op basis van een Likert-schaal (1932) aangeeft in hoeverre hij of zij het met de stelling eens is, variërend van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens. De stellingen hebben allemaal betrekking tot vreemdgaan en zijn gedeeltelijk gebaseerd op eerder onderzoek van Whitty (2003). Op basis van eerder onderzoek formuleerde Whitty (2003) stellingen over pornografische activiteiten en emotionele en seksuele ontrouw, echter laten wij in dit onderzoek het pornografische element buiten beschouwing omdat wij onder andere de meningen en opvattingen van adolescenten onderzoeken. Respondenten konden op basis van een 5-punt Likert schaal aangeven in hoeverre zij de stelling als een daad van ontrouw zagen. De vragen in de vragenlijst omvatten: het praten met iemand van het andere geslacht, zowel offline als online via het kweksysteem van *Hyves*, het flirten met iemand van de andere sekse online en offline, het delen van intieme en emotionele geheimen offline en via internet, het zoenen en vrijen met een ander dan de partner, het hebben van online seks met een ander dan de partner en het online en offline hebben van een niet-seksuele relatie met iemand anders dan de eigen partner. De respondenten uit de verschillende doelgroepen worden gevraagd op basis van een 5-punt Likert schaal aan te geven in

hoeverre zij het met de stelling eens zijn. De stellingen meten in feite twee concepten: gedragingen die gewoonlijk als vriendschappelijk bestempeld kunnen worden en gedragingen die horen bij het ‘liefdesspel.’

Door naast de enquête, een kwantitatieve methode, ook gebruik te maken van kwalitatieve onderzoeksmethoden, proberen we meer informatie in te winnen over de aard van deze meningen en attitudes.

3.3 De kwalitatieve onderzoeksmethoden: Vignetten en Story Completion Task

Om een zo uitgebreid en gedetailleerd mogelijk antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag maken we naast de kwantitatieve methode, gebruik van twee kwalitatieve methodes, namelijk de vignetmethode en de story completion task. Er is voor deze twee methode gekozen omdat zij moeilijk bespreekbare onderwerpen zoals vreemdgaan, bespreekbaar maken.

Strauss en Corbin verstaan onder kwalitatief onderzoek elke vorm van onderzoek dat resultaten voortbrengt die niet voortgekomen zijn uit statistische procedures of een ander vorm van kwantificering (1990:10). Het meest typerende van kwalitatief onderzoek is het open karakter ervan (Wester, Renckstorf en Scheepers, 2006:510). Dit exploratieve deel van het onderzoek, namelijk het kwalitatieve deel, komt tot stand vanuit de gefundeerde theoriebenadering van Glaser en Straus (1967). Als uitgangspunt dienen zogenaamde ‘sensitizing concepts’: globale ideeën of attenderende begrippen die verkregen zijn uit een uitgebreide terreinverkenning (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006:509). Kenmerkend aan de gefundeerde theorie benadering is dat waarneming en analyse zich voortdurend afwisselen. Deze analyse methode zal in paragraaf 3.3.3 uitgebreid worden behandeld. We zullen nu eerst de vignetmethode bespreken.

3.3.1 De vignetmethode

De vignetmethode geeft respondenten de mogelijkheid om zich over gevoelige onderwerpen uit te laten, zonder zij daarbij bepaalde gevoelens van schaamte of gêne krijgen. Er wordt namelijk gebruik gemaakt van vignetten. Vignetten worden in dit onderzoek gebruikt om inzicht te krijgen in de ervaringen van de respondent (Jenkins, Bloor, Fischer, Berney en Naele, 2010) met betrekking tot het thema (online) vreemdgaan. Vignetten zijn simulaties van echte gebeurtenissen afgebeeld in hypothetische situaties (Wilks, 2004:80). De respondenten krijgen bepaalde situaties

voorgelegd en worden gevraagd een oordeel over de beschreven situaties te geven. De stijl van de vragen en de manier waarop deelnemers worden gevraagd te reageren, hetzij van hun eigen perspectief of vanuit het perspectief van een vignetkarakter, kan helpen om een bepaalde afstand te creëren tussen de participanten en de mogelijk gevoelige onderwerpen die worden onderzocht (Hughes, & Huby, 2002).

Barter en Renold (2000) onderzochten het gebruik van de vignettenmethode. Zij bekeken in het bijzonder de toepasbaarheid van de methode in kwalitatief onderzoek met kinderen en jongeren. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat jongeren de methode positief beoordeelden; niet alleen werden jongeren overgehaald om te participeren aan het onderzoek, ook werden ze uitgenodigd over een aantal gevoelige onderwerpen na te denken en konden ze zich in de vignetten beschreven situaties inleven (Barter & Renold, 2000: 321).

Kritiek op de vignetmethode betreft de validiteit. Dat komt voort uit de vraag of de in de vignetten beschreven situaties representatief kunnen zijn voor de werkelijkheid (Wilks, 2004). Onderzoekers kunnen proberen deze validiteit te verbeteren door de vignetten voor het onderzoek te testen door enkele experts en professionals die niet bij het onderzoek betrokken zijn (Wilks, 2004). Daarom zijn ook in dit onderzoek de vignetten van tevoren voorgelegd aan enkele ervaringsdeskundigen, in dit geval enkele studenten uit de doelgroep (jong-) volwassenen tussen de 25 en 26 jaar en aan enkele jongeren uit de doelgroep 15-16 jarige. Uit deze pre-test moet blijken of de respondenten de in de vignetten beschreven situaties representatief achten voor hun werkelijkheid. Voordat met het eigenlijke vignetonderzoek begonnen werd, is uit de pre-tests onder twee mannelijke en twee vrouwelijke studentes gebleken dat studenten de beschreven situaties representatief vinden voor hun werkelijkheid en ook de adolescenten meenden dat de beschreven situaties realistisch zijn. Ondanks de discussie over validiteit is de vignettenmethode binnen de sociale wetenschappen een veel gebruikt instrument in het onderzoek naar denkbeelden, normen en waarden (Finch, 1987).

De vignetten zijn opgebouwd naar aanleiding van enkele kenmerken die naar voren komen in eerder onderzoek van Whitty (2003). In iedere vignet is een bepaalde situatie omschreven. Vervolgens wordt aan de respondenten gevraagd wat volgens hen een logische reactie van de hoofdpersoon op de situatie is. De mannelijke respondenten krijgen een versie waarin een mannelijke persoon de hoofdrol speelt. Vrouwen krijgen een versie met een vrouwelijk hoofdpersoon. Deze op sekse

gebaseerde selectie werd gemaakt om ervoor te zorgen dat de relationele situatie afgebeeld in de vignetten ook daadwerkelijk representatief was voor de werkelijke relationele ervaring van de jongere (Jenkins et al. 2010:177). Aan de in de vignetten beschreven situaties worden steeds elementen toegevoegd om te kijken hoe dit de ingebeeelde reactie van de hoofdpersoon zou kunnen veranderen. Zo hopen we meer inzicht te krijgen in welke elementen van invloed zijn op de meningen en opvattingen over vreemdgaan en hoe deze worden gevormd. De vignetten zijn in bijlage B bijgevoegd.

Om nog meer te weten te komen over heersende opvattingen over online vreemdgaan en inzicht te krijgen in hoe mensen met vreemdgaan omgaan maken we in dit onderzoek tevens gebruik van een andere methode om opvattingen over online vreemdgaan te onderzoeken, namelijk de ‘story completion task.’ Ook deze methode wordt zeer geschikt geacht om moeilijk bespreekbare onderwerpen te onderzoeken.

3.3.2 Story Completion Task

De ‘story completion task’ is een projectieve methode. Projectieve technieken worden bepleit als de onderzoeker vermoedt dat er drempels zijn ten opzichte van directe zelfrapportage (Kitzinger & Powell, 1995). In het geval van een onderzoek naar een over het algemeen moeilijk bespreekbaar onderwerp, zoals (online) vreemdgaan, kan het gebruik van een projectieve methode zinvol zijn. Projectieve technieken worden, door het verstrekken van ambigu stimulus materiaal, verondersteld voorwaarden te scheppen, waarbij de doelen van de onderzoeker invloed uitoefenen op hetgeen dat wordt waargenomen en waarbij mensen hun eigen motivaties, gevoelens en gedragingen toeschrijven aan anderen, namelijk hoofdpersonen in het stimulus materiaal. Hierbij kunnen de respondenten voorbijgaan aan de eigen verlegenheid, zorgen en acties door middel van fantasieantwoorden of reacties (Kitzinger & Powell, 1995).

Bij de ‘story completion task’ in dit onderzoek krijgen de respondenten één van de twee versies van een story completion oefening. Slechts de eerste paar zinnen zijn van tevoren door de onderzoeker bepaald. Het is de bedoeling dat de respondenten een verhaal afschrijven. In dit onderzoek, gaan net als in het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995), de twee verschillende versies over een andere hoofdpersoon. Versie A heeft een vrouwelijke hoofdpersoon en versie B een mannelijke hoofdpersoon. Zo kan er ook een vergelijking gemaakt worden tussen

opvattingen over een vrouwelijke ‘vreemdgangster’ en een mannelijke ‘vreemdganger.’ De story completion task is te bekijken in de bijlage bij bijlage C. Om te kunnen onderzoeken of de sekse van de respondent invloed heeft op zijn of haar opvattingen en assumpties over (online) vreemdgaan, is het belangrijk dat zich, voor zover mogelijk, onder de respondenten ongeveer evenveel vrouwen als mannen bevinden. De onderzoeker heeft daarom geen aselechte steekproef genomen, maar gericht geprobeerd een balans te vinden in het aantal mannelijke en vrouwelijke respondenten. De respondenten krijgen een van de twee versies voorgelegd en worden gevraagd de zinnen af te maken tot een verhaal. Nadat de verhalen zijn geschreven worden deze door de onderzoeker aan een analyse volgens de ‘grounded theory,’ oftewel de gefundeerde theoriebenadering onderworpen. De versies betreffen:

Versie A: ‘Bas en Sophie hebben een paar maanden een relatie. Dan komt Bas erachter dat Sophie op *Hyves* nog een relatie heeft met een andere jongen...’ (Sophie gaat hier vreemd).

Versie B: ‘Sophie en Bas hebben een paar maanden verkering. Dan komt Sophie erachter dat Bas op *Hyves* nog een relatie heeft met een ander meisje...’ (Bas gaat hier vreemd).

3.3.3 De Analyse Methode: Gefundeerde theoriebenadering

De gefundeerde theorie benadering wordt gekenmerkt door de voortdurende afwisseling van waarneming en analyse (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006:509). Onderzoek volgens deze benadering vindt gewoonlijk gefaseerd plaats, namelijk in vier opeenvolgende fasen: exploratie, specificatie, reductie en integratie. In de exploratiefase worden begrippen verkend. Daarna volgt de specificatiefase, die wordt gekenmerkt door het ontwikkelen van begrippen. Tijdens de opvolgende reductiefase wordt het kernbegrip bepaald. En in de laatste integratiefase wordt de theorie uitgewerkt en de vraagstelling beantwoord. Ook zal er in deze fase, indien nodig, aanvullend materiaal worden verzameld (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006). Een onderzoeker die volgens de gefundeerde theorie benadering onderzoek doet, begint gewoonlijk niet vanuit een vooraf vastgestelde theorie. De onderzoeker laat de theorie als het ware voortkomen uit de data, omdat theorie uit de data naar alle waarschijnlijkheid meer overeenkomsten vertoont met de werkelijkheid (Strauss & Corbin, 1990:12). In dit onderzoek wordt een andere benadering gevolgd omdat de onderzoeker hier reeds een gedegen kennis van het kader heeft opgedaan. Deze kennis

komt voort uit het voorafgaande literatuuronderzoek en de kwantitatieve gegevens die door middel van een enquête verzameld zijn. Deze kennis draagt bij aan de interpretatie van de resultaten verkregen uit de kwalitatieve onderzoeksmethoden. De gefundeerde theorie benadering wordt in dit onderzoek aangegrepen omdat het de mogelijkheid schept bestaande theorieën aan te vullen.

In deze thesis hebben we de gefundeerde theorie benadering toegepast op een manier die door Hennie Boeije in het artikel 'A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews' (2002) wordt aangedragen. Zij stelt een methode voor waarmee de analyse volgens de gefundeerde theoriebenadering gesystematiseerd kan worden en daarmee ook de traceerbaarheid en de controleerbaarheid van de analyse te vergroten (Boeije, 2002:391). De gefundeerde theorie benadering wordt gekenmerkt door de voortdurende afwisseling van waarneming en analyse (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006:509). Boeije draagt om de analyse te systematiseren een gefaseerde benadering aan, waarbij er vijf verschillende stappen van vergelijking worden gemaakt (Boeije, 2002:394). Wij beginnen hier net als Boeije met 1. de vergelijking binnen een enkel interview. Daarna maken we 2. een vergelijking tussen de interviews binnen dezelfde groep om vervolgens 3. de interviews van de verschillende groepen te vergelijken. De laatste twee fases die door Boeije (2002) worden aangedragen hebben betrekking op een ander onderzoek en kunnen hier niet gebruikt worden.

In de vergelijking binnen een enkel interview is de transcriptie van een enkel interview (hier vignet of story completion task) gecodeerd. Coderen is het analytische proces waarmee data worden gescheiden, geconceptualiseerd en verenigd om theorie te vormen (Strauss & Corbin, 1990:3), in dit geval dus om bestaande theorie aan te vullen. Elke passage van het interview is bestudeerd om te bepalen wat er precies geschreven is en aan elke passage is een label met een passende code toegekend (Boeije, 2002: 395). Wanneer een fragment een bepaalde code, zoals bijvoorbeeld 'emoties' is toegekend, is het interview onderzocht op fragmenten die dezelfde code zouden moeten krijgen. Om de betrouwbaarheid te vergroten werken we in dit onderzoek met twee codeurs. Beide codeurs zijn onafhankelijk van elkaar aan de slag gegaan met hetzelfde codeboek. Nadat alle fragmenten gecodeerd zijn, zijn de verschillende fragmenten met deze code vergeleken om na te gaan welke soorten emoties worden genoemd en wat de fragmenten gemeen hebben en hoe ze verschillen ten opzichte van elkaar. Hiermee hebben we geprobeerd de fragmenten van het

interview te interpreteren in de context van het hele verhaal zoals dat aan ons is verteld door de respondent (Boeije, 2002:395). Tevens is gekeken of de door de respondent gegeven antwoorden consistent zijn. Uit deze eerste vergelijking komen volgens Boeije de volgende resultaten: 1. een samenvatting van elk interview of zoals in deze thesis van elke vignette of verhaal; 2. is een lijst van voorlopige codes waarmee het conceptualiseringsproces wordt begonnen; 3. een destillatie van het interview in een inventarisatie van de voorlopige codes; 4. memo's die het analyse proces beschrijven (Boeije, 2002:396). Nadat dit voor ieder afzonderlijk interview is gedaan, kunnen we met de tweede fase beginnen, de fase van de vergelijking tussen de interviews binnen een zelfde groep.

In deze tweede vergelijkingsfase zijn de interviews binnen een groep, hier voor de groep mannen en de groep vrouwen, vergeleken. Als eerste zijn de fragmenten van de verschillende interviews die dezelfde code hebben gekregen vergeleken (Boeije, 2002:397). Deze thema's fungeren als criteria voor de systematische vergelijking van de interviews. Ook is er gekeken of bepaalde combinaties van categorieën of codes voorkomen. Er is opgelet of de verschillende respondenten dezelfde categorieën noemen, wat de verschillen tussen de verschillende interviews zijn, welke criteria hier aan ten grondslag liggen en welke combinatie van codes voorkomen. Tevens hebben we hierbij gekeken welke interpretatie hiervoor bestaat (Boeije, 2002:398). Met de resultaten uit deze vergelijking is de lijst van codes net zo lang aangevuld totdat er geen nieuwe codes meer nodig waren om alle verschillende relevante thema's, de thema's die iets over de onderzoeksvraag zeggen, in de interviews te benoemen.

Dan breekt volgens (Boeije, 2002, 398) de derde fase aan waarin de interviews van de twee verschillende groepen worden vergeleken. Hiermee is het al bestaande 'plaatje' aangevuld en de informatie aangevuld. Er is gekeken naar wat de verschillende groepen over dezelfde thema's zeggen, welke thema's er in een bepaalde groep ontbreken die door de andere groep wel worden genoemd en waarom de verschillende groepen dezelfde of andere visies geven over bepaalde aspecten. Hiermee zijn de al eerder verkregen inzichten verder uitgediept en de informatie over de groepen aangevuld (Boeije, 2002:399).

Daarna moeten we in dit onderzoek nog enkele vergelijkingen maken, maar omdat deze voor de vignette studie en de story completion task anders zijn, zullen zij in hier opvolgend apart besproken worden.

Uit de gevonden thema's zijn meningen en opvattingen over vreemdgaan gehaald die vervolgens gestructureerd zijn. In de laatste fase werden de resultaten uit de eerdere fasen geïntegreerd, zodat de vraagstelling kon worden beantwoord (Strauss & Corbin, 1990; Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006).

De vignetstudie

Er zijn in de groep adolescenten vijftien vignetstudies uitgevoerd. Onder jongvolwassenen zijn dit er twaalf. Dus nadat de vignetten individueel zijn vergeleken, vergelijkingen binnen een groep en de vergelijkingen tussen twee groepen (de mannen en de vrouwen) zijn gemaakt, moet er ook nog een vergelijking gemaakt worden tussen de twee leeftijdsgroepen. Als laatste vergelijken we nog de vrouwen uit de adolescentengroep met die uit de jongvolwassenen. Hetzelfde doen we voor de mannen.

De Story Completion Task

In deze thesis zijn twee verschillende versies van een story completion task ontwikkeld, een versie A waarin Sophie vreemd gaat via Hyves en een versie B waarin Bas dit doet. In de groep van adolescenten hebben acht respondenten, bestaande uit vier vrouwen en vier mannen versie A gekregen. Bij de jongvolwassenen waren dit zeven respondenten, vier mannen en drie vrouwen. Daarnaast hebben acht adolescenten, eveneens bestaande uit vier vrouwen en vier mannen, de versie B van de story completion task ingevuld. In de jongvolwassen groep waren dit zeven respondenten, drie mannen en vier vrouwen. Voor iedere leeftijdsgroep is er eerst een vergelijking gemaakt binnen één individuele 'story,' waarna de verhalen van vrouwen met versie A zijn vergeleken. Daarna zijn de 'stories' (versie A) door mannelijke respondenten gemaakt vergeleken met elkaar. Aansluitend daarop hebben we de verhalen van mannen met versie A vergeleken met de verhalen van vrouwen met versie A.

Hetzelfde is gebeurd voor de verhalen versie B. Daarna moesten we ook nog de verschillende versies van vrouwen vergelijken. Hetzelfde gold voor de mannen. Dit hele proces is herhaald in de oudere doelgroep, de jongvolwassenen. Waarna tot slot een algehele vergelijking is gemaakt tussen de twee leeftijdsgroepen die in deze thesis zijn onderzocht.

3.4 Samenvatting van de methoden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van meerdere onderzoeksmethoden. Zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek zijn verricht om de meningen en opvattingen wat betreft (online) vreemdgaan te onderzoeken onder twee verschillende leeftijdsgroepen, namelijk adolescenten tussen de 15-16 jaar en jongvolwassenen in de leeftijd van 25-26 jaar. Hiervoor werden scholieren op een Rotterdamse middelbare school in de klas benaderd en werden studenten online via de sneeuwbal methode en daarnaast op de campus van een Rotterdamse universiteit gevraagd om deel te nemen. Als eerste werden de respondenten gevraagd een vragenlijst in te vullen. Met deze enquête hebben we beoogd inzicht te kunnen krijgen in de huidige opvattingen en meningen over off- en online vreemdgaan. Door naast een kwantitatieve methode ook gebruik te maken van kwalitatieve methodes hebben we getracht meer inzicht te krijgen in de manier waarop meningen en opvattingen over vreemdgaan tot stand komen. De kwalitatieve methodes die hier gebruikt zijn, zijn de vignetmethode en de story completion task.

Vignetten geven, omdat het simulaties zijn van echte gebeurtenissen afgebeeld in hypothetische situaties (Wilks, 2004:80), de respondenten de mogelijkheid om zich over gevoelige onderwerpen uit te laten, zonder zij daarbij bepaalde gevoelens van schaamte of gene krijgen. De respondenten krijgen bepaalde situaties voorgelegd en worden gevraagd een oordeel over de beschreven situaties te geven. De vignetten in deze thesis werden opgebouwd op basis van kenmerken uit eerder onderzoek van Whitty (2003) naar vreemdgaan.

De tweede kwalitatieve methode die is gebruikt is de story completion task. Deze methode is net als de vignetmethode geschikt om moeilijk bespreekbare onderwerpen te onderzoeken. Het is een projectieve methode, een techniek die wordt bepleit als de onderzoeker vermoedt dat er drempels zijn ten opzichte van directe zelfrapportage (Kiztinger & Powell, 1995). De respondenten krijgen één van de twee versies van een story completion oefening waarbij slechts twee zinnen van tevoren door de onderzoeker zijn geformuleerd. De respondenten moeten deze twee zinnen afschrijven tot een verhaal.

Het materiaal dat uit beide kwalitatieve methodes wordt verkregen wordt getranscribeerd en afzonderlijk vervolgens onderworpen aan een analyse volgens de gefundeerde theoriebenadering, die wordt gekenmerkt door de voortdurende afwisseling van waarneming en analyse (Wester, Renckstorf, Scheepers, 2006:509).

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten besproken worden. Als eerste beginnen we met de resultaten uit de enquête onder 97 jongeren en 79 studenten. Niet alleen zullen we de verschillende doelgroepen apart bespreken wat betreft diens demografische gegevens, internetgebruik en relationele status ook zullen we een statistische vergelijking maken tussen de twee doelgroepen. Daarna zal er in dit hoofdstuk aandacht worden besteed aan de kwalitatieve methodes van dit onderzoek. Achtereenvolgend zullen de resultaten uit de vignetstudie en de story completion task worden behandeld, tevens voor beide doelgroepen en beide seksen. De kwalitatieve methodes zijn, zoals besproken in paragraaf 3.3.3 geanalyseerd volgens de gefundeerde theorie benadering.

4.1 De enquête

Om te beginnen zullen we de door ons onderzochte doelgroepen beschrijven aan de hand van hun demografische gegevens, internet- en *Hyves*-gebruik en relationele status.

Onder de in deze thesis onderzochte 97 (N=97) adolescenten bevinden zich 58 mannen en 39 vrouwen. De gemiddelde leeftijd van deze doelgroep is 16 (mean=15,67). De respondenten hebben, op één na, een heteroseksuele voorkeur. Omdat deze ene respondent niets zegt over de algemene homoseksuele adolescent hebben we deze uit het data bestand verwijderd, waarna er 96 (N=96) adolescenten zijn overgebleven. De adolescenten rekenen zich overwegend tot de Nederlandse nationaliteit. Slechts 10 adolescenten gaven aan een gemengde (N=7) of andere achtergrond (N=3) te hebben. Ongeveer 79 (79.2%) procent van de respondenten is ongelovig. De overige 21 procent is overwegend christelijke en katholiek. Adolescenten zitten gemiddeld 6,5 dag op internet (6.47) en besteden per dag gemiddeld 2 (mean=1,95) uur op het net. Gemiddeld zitten zij dus 13 (mean=12,97) uur per week op internet. Alle respondenten hebben aangegeven de sociale netwerksite *Hyves* te kennen. Van de 96 respondenten hebben er 77 een profiel op *Hyves*. Twee mensen hebben geen profiel op *Hyves* maar wel op een andere sociale netwerksite en 17 jongeren hebben op geen enkele sociale netwerksite een profiel. De meerderheid van de adolescenten sociale netwerksite-gebruikers heeft tussen de 250-500 vrienden. Ongeveer 23 procent (22.7)

van de adolescenten heeft in de ‘vriendenlijst’ vrienden staan die zij alleen via *Hyves* of internet kennen. Zeventig procent (70.1%) heeft nu een relatie of er ooit een gehad. Dit geldt voor meer jongens (70.1%) dan meisjes (61.1%). In totaal hebben twee van de 96 jongeren hebben een relatie via internet. Eén van deze twee mannen heeft zijn vriendin nog niet gezien, de andere heeft zijn vriendin gezien nadat zij via het net een relatie op hadden gebouwd. In totaal kennen 17 mensen, waarvan 5 vrouwen en 12 mannen, iemand die via het internet een relatie hebben gekregen. Er geven 11 adolescenten aan ooit te zijn vreemdgegaan, allemaal door te zoenen met een ander dan de eigen partner. Wat betreft het vreemdgaan online, meent meer dan de helft van de respondenten (56,7%) dat iemand online vreemd kan gaan. Hier worden verschillende toelichtingen bij gegeven, vooral via webcamseks wordt veel genoemd. Daarnaast worden ook, maar in mindere mate, chatten en flirten genoemd. De 43 procent die meent dat je niet online vreemd kan gaan, wijt dit vooral aan het feit dat het niet fysiek is.

Ook de tweede groep, de jongvolwassenen zal beschreven worden op basis van diens demografische gegevens, internet- en *Hyves*-gebruik en relationele status. In totaal deden 79 studenten mee aan de enquête, waarvan 39 vrouwen en 40 mannen. De gemiddelde leeftijd van de jongvolwassenen is 25 (mean = 24,79). Drie studenten gaven aan een homoseksuele voorkeur te hebben. Omdat de gegevens van deze homoseksuelen onvoldoende representatief is, zijn ook hier mensen met deze seksuele voorkeur uit het databestand verwijderd. Hierna bleven er 76 (N = 76) studenten over, waarvan 38 vrouwen en 38 mannen. Ook de jongvolwassenen rekenen zich overwegend tot de Nederlandse nationaliteit: van de 76 jongvolwassenen hebben 69 aangegeven Nederlands te zijn. Ongeveer 78 (77,6) procent van de studenten is ongelovig. Onder de gelovige studenten komen christelijke, katholieke, hervormde en islamitische studenten voor. De jongvolwassenen zitten afgerond gemiddeld even vaak en even lang op internet als de adolescenten, namelijk gemiddeld 6,5 (mean=6,58) dagen per week en 2 (2.16) uur per dag, wat neerkomt op 13 uur per week. De site *Hyves* is bij elke student bekend. Slechts 7 jongvolwassenen hebben op geen enkele sociale netwerksite een profiel. Van de overige 69 hebben er 50 een profiel op *Hyves* en 19 op een andere sociale netwerksite. De meeste van hen hebben tussen de 100 en 250 vrienden op deze sites. Van de 76 jongvolwassenen hebben er 43 momenteel een relatie en hebben 28 ooit een relatie gehad. Slechts 5 mensen hebben nog nooit een relatie gehad. Bijna de helft van de studenten (44,74%) is wel

eens vreemdgegaan, over het algemeen door te zoenen of met iemand anders naar bed te gaan. Vier studenten hebben zelf via internet een relatie opgebouwd en 22 studenten kennen iemand die via het internet een relatie hebben gekregen. Van de internetrelaties hebben 3 mensen elkaar nog nooit gezien en 3 mensen pas nadat de relatie op internet zich gevormd heeft. Bijna exact de helft van de jongvolwassenen meent dat je online niet vreemd kan gaan. Deze 39 studenten wijten dit voornamelijk aan het feit dat dit niet fysiek is. De overige 37 die vinden dat je wel degelijk online vreemd kan gaan, laten weten dat dit kan door middel van webcamseks of door af te spreken.

4.1.1 Meningen en opvattingen over vreemdgaan off- en online

Nadat alle basisgegevens van de twee leeftijdsgroepen uiteen zijn gezet kunnen we de meningen en opvattingen van deze groepen gaan vergelijken. Deze meningen en opvattingen werden door middel van het tweede gedeelte van de vragenlijst verzameld. Dit gedeelte van de enquête bestond uit vragen waarbij de respondent op basis van een Likert-schaal (1932) aangeeft in hoeverre hij of zij het met de stelling eens is, variërend van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens.

De stellingen hadden allemaal betrekking tot vreemdgaan en zijn gedeeltelijk gebaseerd op eerder onderzoek van Whitty (2003). Respondenten konden aangeven in hoeverre zij een stelling als een daad van ontrouw zagen. De vragen in de vragenlijst omvatten: het praten met iemand van het andere geslacht, zowel offline als online via het kweksysteem van *Hyves*, het flirten met iemand van de andere sekse online en offline, het delen van intieme en emotionele geheimen offline en via internet, het zoenen en vrijen met een ander dan de partner, het hebben van online seks met een ander dan de partner en het online en offline hebben van een vriendschappelijke relatie met iemand anders dan de eigen partner.

De in dit onderzoek gebruikte 5-punt Likert schaal varieert van score 1 helemaal mee oneens tot 5 helemaal mee eens. Uit tabel 1 zijn van beide groepen de gemiddelde scores op de variabelen die aspecten van vreemdgaan meten af te lezen. Als we deze gemiddelden vergelijken zien we dat de meningen van de twee leeftijdsgroepen significant verschillen wat betreft 'flirten offline' en 'flirten online.'

**TABEL 1 -
GEMIDDELDEN**

Variabele	Leeftijd	Media	Aantal	Std. Deviatie
1 Praten	15-16	1.08	96	0.451
n	16-	1.16	76	0.463
2 Kwekke	15-16	1.10	96	0.470
n	16-	1.09	76	0.291
3 Flirten	15-16	2.42 *	96	0.970
Offline	16-	1.99 *	76	0.792
4 Flirten	15-16	2.33 *	96	0.914
Online	16-	1.91 *	76	0.751
5 Kwekken	15-16	3.41	96	0.969
Extra	16-	3.13	76	0.900
6 Praten	15-16	3.45	96	0.950
Extra	16-	3.24	76	0.922
7 Geheimen	15-16	2.47	96	0.994
Offline	16-	2.45	76	0.855
8 Geheimen	15-16	2.39	96	0.966
Online	16-	2.51	76	0.856
9 Vriendschap	15-16	1.53	96	0.858
Offline	16-	1.45	76	0.773
10 Vriendschap	15-16	1.55	96	0.780
Online	16-	1.46	76	0.701
11 Zoene	15-16	4.45	96	0.596
n	16-	4.39	76	0.750
12 Vrije	15-16	4.86	96	0.344
n	16-	4.88	76	0.364
13 Online	15-16	4.30	96	0.809
Seks	16-	4.18	76	0.934
	26			

* p < 0.05

De adolescenten scoren wat betreft ‘flirten offline’ gemiddeld 2.42 en jongvolwassenen 1.99. Hier zit een verschil tussen van 0.43. Bij ‘flirten online’ scoren de adolescenten gemiddeld 2.33 en de jongvolwassenen 1.91, een verschil van 0.42. Om de significantie te testen, wordt er een controle berekening uitgevoerd. Uit de t-test is gebleken dat de gevonden verschillen voor ‘flirten online’ en ‘flirten offline’ significant zijn (met respectievelijk $p=0.001$ en $p=0.002$). Naar aanleiding van deze berekeningen kunnen we concluderen dat de jongvolwassenen iets toleranter zijn wat betreft het flirten.

Als we de gemiddelden om zouden zetten naar de bijbehorende categorieën van de Likert-schaal, vallen alle antwoorden van de adolescenten en de jongvolwassenen binnen een zelfde categorie. Zo wordt gemiddeld genomen door beide leeftijdsgroepen praten helemaal niet als vreemdgaan bestempeld. Hetzelfde geldt voor kwekken. De stellingen flirten offline met iemand van het andere geslacht en flirten online met iemand van het andere geslacht worden door beide doelgroepen gemiddeld genomen met ‘mee oneens’ beantwoord. Wat betreft het kwekken en praten waarbij duidelijk seksuele toespelingen worden gemaakt zijn de groepen neutraal of weten ze niet of ze het als vreemdgaan moeten bestempelen. Wanneer er zowel off- als online geheimen worden verteld aan iemand van het andere geslacht vinden zowel de adolescenten als jongvolwassenen het geen vreemdgaan en ook vriendschap wordt door beide groepen als helemaal geen vreemdgaan bestempeld.

Zoenen is wel degelijk vreemdgaan volgens zowel de scholieren als de studenten en vrijen is helemaal vreemdgaan. Wat betreft het online seks hebben met een ander dan de eigen partner geven beide groepen gemiddeld genomen aan dat dit ook vreemdgaan is. Al deze antwoorden vallen afgerond in dezelfde categorie. Als we de gemiddeldes om zouden zetten in de bijbehorende antwoordcategorieën, zou echter informatie verloren gaan, zoals het door ons gevonden kleine maar significante verschil tussen de twee leeftijdscategorieën significant wat betreft het flirten, zowel off- als online.

Het tweede gedeelte van de enquête meet volgens ons onderzoekers in feite twee concepten, namelijk vragen die betrekking hebben op vriendschappelijke gedragingen en vragen die betrekking hebben op het liefdesspel. Wij hebben twee schalen gemaakt, namelijk een schaal liefdesspel en een schaal vriendschappelijke gedragingen. In onderstaande tabel 2 is te zien welke items wij bij welk concept hebben gerangschikt. We hebben door de Cronbach's α te berekenen gekeken of de schalen daadwerkelijk meten wat ze beogen te meten, namelijk de twee concepten, en dus of ze betrouwbaar zijn.

TABEL 2 - CONCEPTEN

Concepten	Bijbehorende Items	Aantal Items	Cronbach's α
Vriendschappelijke gedragingen	it1, it2, it7, it8, it9, it10	6	0.649
Liefdesspel	it3, it4, it5, it6, it11, it 12, it 13	7	0.707

Uit tabel 2 is af te lezen dat de Cronbach's α van Liefdesspel 0.707 en de Cronbach's α van vriendschappelijke gedragingen 0.649 is. Beide Cronbach's α worden dan ook betrouwbaar geacht omdat een Cronbach's $\alpha > 0.65$ als betrouwbaar geldt. Een Cronbach's α van 0.649 is bijna 0.65 en in een exploratief onderzoek als dit acceptabel. We kunnen dus naar aanleiding daarvan concluderen dat beide schalen betrouwbaar zijn en dus meten wat ze beogen te meten, namelijk de twee concepten.

We onderzoeken niet alleen de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende leeftijdsgroepen, maar we zijn tevens benieuwd of er een bepaalde samenhang bestaat tussen bepaalde concepten met de oordelen over vreemdgaan. In eerste instantie onderzoeken we natuurlijk het verschil tussen twee leeftijdsgroepen,

dus willen we analyseren of er een bepaald verband is tussen leeftijd en de antwoorden op de likert-schaal. Verder is uit de literatuurstudie gebleken dat sekse bepalend kan zijn voor iemands oordeel over vreemdgaan, dus ook hier willen we een analyse van maken. Een ander aspect dat naar voren kwam in de literatuurstudie is dat in het onderzoek van Donn en Sherman (2002) bleek dat mensen die een dating-site hadden bezocht, positiever dachten over dergelijke sites. Wij willen hier onderzoeken of het wel of niet hebben van een profiel op *Hyves* of een andere sociale netwerksite van invloed is op iemands oordelen over ontrouw. Ook zijn we benieuwd of het aantal uur dat iemand per week op internet spendeert invloed heeft op zijn of haar oordelen. Mogelijk heeft het hebben van meer ervaring met het medium internet, invloed op hoe men over vreemdgaan online denkt. Om dit te kunnen berekenen hebben we een nieuwe variabele aangemaakt, namelijk 'internet per week' die we berekend hebben door het aantal dagen dat iemand gemiddeld op het internet zat te vermenigvuldigen met het gemiddeld aantal uur per dag.

Tevens kan de eigen relationele status invloed hebben op dergelijke oordelen. Mogelijk denkt iemand die momenteel een relatie heeft of er ooit een heeft gehad anders over vreemdgaan dan iemand die geen relationele ervaring heeft. Het zelfde geldt voor iemands ervaring met vreemdgaan. We hebben een dummy-variabele aangemaakt waarbij mensen met een relatie en mensen die ooit een relatie hebben gehad gegroepeerd worden met als waarde 1. De andere groep, met waarde 0, bestaat uit mensen die nog nooit een relatie hebben gehad.

Als laatste willen we controleren of men constant is in zijn/haar opvattingen. Dit doen we door te kijken of het antwoord op de vraag: Denk je dat iemand (in het algemeen) online vreemd kan gaan een verband heeft met de oordelen ver vreemdgaan.

Omdat we hebben met de Cronbach's alpha hebben aangetoond dat de items die wij in de schalen hebben opgenomen met elkaar hetzelfde concept meten, kunnen we de scores van de verschillende items bij elkaar optellen. Op deze manier hebben we twee nieuwe variabelen gecreëerd, namelijk 'VriendschapSum' en 'LiefdeSum.' In dit onderzoek dat op basis van een 5-punt Likert schaal, variërend van 1 helemaal oneens tot 5 helemaal mee eens, iemands meningen en opvattingen over vreemdgaan onderzoekt, heeft een respondent de hoogste score als hij of zij alles beantwoord met helemaal mee eens. Met andere woorden een respondent krijgt de hoogste score wat

betreft LiefdeSum of VriendschapSum als iemand alle bijbehorende items tot ‘vreemdgaan’ rekent.

Met deze twee nieuwe variabelen hebben we gekeken of er correlationele verbanden bestaan tussen bepaalde kenmerken van de respondenten en de oordelen over vriendschappelijke gedragingen en het liefdesspel. Zoals in het methodehoofdstuk al werd uiteengezet verwachtten wij dat leeftijd, geslacht, relationele ervaring, het hebben van een profiel op een sociale netwerksite en het aantal uur dat iemand per week aan internet besteedt mogelijk van invloed zijn op de meningen en opvattingen van de respondenten en dus van invloed zijn op de scores op de verschillende items die onder de concepten Liefdesspel en Vriendschappelijke gedragingen gerangschikt zijn. Daarom worden de variabelen LiefdeSum en VriendschapSum beschouwd als de afhankelijke variabelen.

TABEL 3 - CORRELATIES

Variabel	Mean	St. Dev.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 LiefdeSUM	24.56	3.453									
2 SNSprofiel	0.09	0.335	-0.181 **								
3 VreemdgaanErvaring	0.03	0.441	0.000	0.109							
4 VreemdgaanOnlineOordeel	0.53	0.500	0.121	-0.183 **	-0.055						
5 Relatiestatus/ervaring	0.81	0.395	-0.093	0.034	0.256 **	-0.099					
6 GeslachtDummy	0.55	0.499	-0.058	-0.170 *	-0.023	-0.066	0.096				
7 Leeftijd	19.70	4.639	-0.211 **	0.054	0.405 **	-0.053	0.256 *	-0.097			
8 InternetUurPerWeek	13.58	8.989	0.054	0.090	0.052	0.054	0.030	0.090	0.078		
9 VriendschapSUM	10.12	2.685	0.213 *	-0.100	0.022	0.138 *	-0.083	-0.020	0.008	-0.052	

De getallen in kolom 1 t/m 9 vertegenwoordigen Pearson's Correlatie Coëfficiënt

** p < 0.01

* p < 0.05

Uit bovenstaand correlatietabel, tabel 3, blijkt dat er correlationele verbanden bestaan tussen enkele variabelen. In eerste instantie zien we dat er een klein verband bestaat tussen leeftijd en de variabele LiefdeSum. Zo blijkt uit de tabel dat leeftijd significant ($p = 0.003$) negatief (Pearson's $r = -0.211$) gerelateerd is tot LiefdeSum. Naarmate iemand ouder wordt neemt de kans toe dat de score op de variabele LiefdeSum vermindert. Met andere woorden naarmate de respondent ouder wordt, neemt de kans toe dat hij of zij toleranter is tegenover vreemdgaan.

Tevens zien we dat er een klein significant ($p = 0.000$) positief (Pearson's $r = 0.256$) verband bestaat tussen leeftijd en relatiestatus of -ervaring. Naarmate iemand ouder wordt, wordt de kans groter dat iemands score wat betreft de relatiestatus

toeneemt. Oftewel: naarmate een respondent ouder wordt, neemt de kans toe dat hij of zij momenteel een relatie heeft of er ooit een heeft gehad.

Ook blijkt er samenhang te bestaan tussen iemands relatiestatus of ervaring en iemands ervaring met vreemdgaan. Uit de correlatieanalyse is gebleken dat er een significant ($p = 0.000$) positief (Pearson's $r = 0.256$) verband bestaat tussen de relatiestatus (of ervaring) van een respondent en zijn of haar ervaring met vreemdgaan. Naarmate de relatiestatus met 1 toeneemt en een respondent dus in feite van de groep zonder enige relationele ervaring naar de groep gaat met relationele ervaring, neemt de kans toe dat men ooit is vreemdgegaan. Dit is natuurlijk niet verwonderlijk want om vreemd te kunnen gaan moet iemand een relatie hebben.

Het grootste significante verband zien we tussen iemands leeftijd en iemands persoonlijke ervaring met vreemdgaan. Uit tabel 3 is af te lezen dat er een significant ($p = 0.000$) positief (Pearson's $r = 0.405$) verband bestaat tussen deze twee variabelen. Naarmate iemand ouder wordt, neemt de kans toe dat hij of zij zelf wel eens is vreemdgegaan. Dit zal onder andere te maken hebben met het feit dat iemand die ouder is, ook een grotere kans heeft om een relatie te hebben of te hebben gehad, hetgeen weer noodzakelijk is om vreemd te kunnen gaan.

Ook lijkt er samenhang te zijn tussen het hebben van een profiel op een sociale netwerksite en de variabelen LiefdeSum, geslacht en iemand algemene oordeel over vreemdgaan online. De tabel laat een licht maar significant ($p = 0.009$) negatief (Pearson's $r = -0.181$) verband zien tussen de variabele sns-profiel en de variabele LiefdeSum. Dit betekent dat wanneer iemand een profiel aan zou maken op een sociale netwerksite, de kans toeneemt dat zijn of haar oordeel ten opzichte van vreemdgaan verandert en hij of zij iets toleranter wordt. Eveneens is gebleken dat er een klein maar significant ($p = 0.013$) negatief verband (Pearson's $r = -0.170$) bestaat tussen geslacht en het hebben van een profiel op een sociale netwerksite. Wanneer iemand hypothetisch gezien van geslacht zou veranderen en van man (dummygroep 0) naar vrouw (dummygroep 1) zou gaan, de kans afneemt dat iemand een profiel op een sociaal netwerksite heeft. Met andere woorden vrouwen hebben een iets grotere kans om een profiel op een sociaal netwerksite te hebben dan mannen. In tabel 3 zien we ook dat er een klein significant ($p = 0.008$) negatief (Pearson's $r = -0.183$) verband bestaat tussen het hebben van een profiel op een sociale netwerksite en iemands algemene oordeel over vreemdgaan online. Als men een profiel aan zou maken op een sociale netwerksite, neemt de kans af dat hij of zij denkt dat je in het algemeen online

vreemd kan gaan. Wellicht komt dit door dat de sociale netwerkers meer ervaring met de sites hebben en daardoor beter weten wat er mogelijk is via de sites en waarvoor de sites worden gebruikt. Hetgeen invloed kan hebben op iemands (algemene) oordeel over online vreemdgaan.

Het laatste verband dat uit de correlatieanalyse naar voren komt is een klein significant ($p = 0.035$) positief (Pearson's $r = 0.138$) tussen de variabele algemeen oordeel vreemdgaan online en de variabele VriendschapSum. Als een respondent vindt dat iemand in het algemeen vreemd kan gaan, neemt de kans toe dat hij bepaalde vriendschappelijke gedragingen ook als vreemdgaan bestempelt.

4.2 De vignetstudie

De situaties die in de vignetten besproken werden hadden allemaal betrekking op een liefdesrelatie, de relatie tussen Fleur en Ruben. De vrouwen kregen een vignetstudie waarin een vrouwelijk hoofdpersoon merkt dat haar vriend bepaalde contacten met een ander meisje heeft. De mannen maakten een vignetstudie waarin een mannelijk hoofdpersoon ontdekt dat zijn vriendin bepaalde contacten met een andere jongen heeft. Het eerste gedeelte van de vignetstudie betrof offline situaties, het tweede gedeelte online situaties.

Zoals eerder beschreven zijn de vignetten in de exploratiefase individueel behandeld. In eerste instantie is van elke vignet een individuele samenvatting gemaakt. Na de samenvatting, heeft er een coderingsproces plaatsgevonden waarin bepaalde fragmenten een bepaalde code toegekend hebben gekregen. Vervolgens zijn de transcripties eveneens door een tweede codeur gecodeerd. Vrijwel alle door de twee codeurs toegekende codes kwamen overeen. De afwijkende codes werden door de codeurs besproken waarna zij over elk fragment tot overeenstemming zijn gekomen.

Hieruit zijn in eerste instantie meer dan twintig codes voortgekomen. Na twee destillaties van het aantal labels zijn er zes thema's overgebleven, namelijk onderzoek, vrienden/vriendschap, relatie-elementen en normen, reallife versus *Hyves*, emoties en redenen voor vreemdgaan.

De gebruikte citaten zijn voorzien van een respondentnummer. Bij de vignetstudie onder de adolescenten zijn de vrouwelijke respondenten aangemerkt met VA1 t/m VA7 en de mannelijke respondenten met VB1 t/m VB8. De vrouwelijke studenten hebben respondentnummers toegekend gekregen variërend van IVA1 t/m

1VA6 en de mannelijke studenten 1VB1 t/m 1VB6. De citaten zijn voorzien van respondentnummers en onveranderd overgenomen.

Uit de resultaten viel in eerste instantie op dat in veel van de vignetstudies de respondenten een onderzoekend hoofdpersoon beschreven. Het eerste thema dat behandeld zal worden is dan ook het thema ‘onderzoek.’

4.2.1 Onderzoek

Als we naar de transcripties van de adolescenten kijken, valt op dat door adolescenten regelmatig een onderzoekend en nieuwsgierig hoofdpersoon wordt beschreven. Dit gebeurt iets vaker in de vignetstudies van vrouwen tussen de 15-16 jaar, dan in die van de mannelijke adolescenten. Regelmatig zien we antwoorden waarin de hoofdpersoon aan zijn of haar partner vraagt wie het andere meisje of de andere jongen is en wat de bedoeling is van het contact met diegene:

VA7 ze is nieuwsgierig naar wat er gezegd wordt

VA7 ze wil weten wie het is en waar ze het over hebben

VB4 Ruben kijkt even goed wat er aan de hand is en gaat er dan bij staan.

VB4 Omdat hij vindt dat je een vriendin niet moet afschermen, maar dat je toch wel enigszins alert moet blijven

De situatie met de concurrentie wordt gedurende de interactie tussen de hoofdpersoon en een derde toeneemt, goed in de gaten gehouden. Bij het flirten van Fleur, de vriendin van Ruben, geeft een mannelijke respondent aan dat hoofdpersoon Ruben ‘erbij staat en gewoon mee praat’ om ‘een oogje in het zeil te houden’ (VB6). Ook een vrouwelijke scholiere (VA4) geeft aan dat Fleur ‘op Ruben afstapt en vraagt wie het is en wat hij allemaal met haar van plan is’ als er wordt gevraagd naar hoe de respondent denkt dat Fleur reageert als ze erachter komt dat Ruben en het andere meisje Anne hebben afgesproken.

Niet alleen offline wordt de concurrentie in de gaten gehouden. We zien dit onderzoekende gedrag ook bij de situaties op *Hyves* beschreven worden door de adolescenten. Zoals in het voorbeeld:

VB4 Ruben kijkt wat voor jongens het zijn.

waarbij Ruben als reactie op de krabbels die Fleur krijgt, alert blijft. Daarnaast lijkt online, op *Hyves*, vooral de aard van de berichten, tikken en krabbels die de hoofdpersonen in de vignetten krijgen, belangrijk. Dit zien we bijvoorbeeld bij een 15-jarige jongen: ‘het ligt eraan wat voor berichten het zijn. Als ze flirtend zij zal hij Fleur zeggen op te houden met die Max’ (VB8) of bij een andere jongen die bij de situatie met de krabbels te kennen geeft dat ‘het hem niet zoveel boeit [...] als het maar geen rare krabbels zijn’ (VB5). Ook meisjes geven dergelijke reacties op online situaties, zoals een adolescente beschrijft met ‘ze wil het lezen. Ze wil weten want waar rook is, is vuur’ (VA6).

Waarschijnlijk nemen de hoofdpersonen deze onderzoekende houding aan om in te kunnen schatten of er concurrentie is en wie deze concurrentie is. Ze willen weten of de relatie in gevaar komt, zoals blijkt uit de reactie van een mannelijke adolescent als Fleur online privéberichten van Max krijgt:

VB8 *Ligt eraan wat voor berichten het zijn. Als ze flirtend zijn zal hij Fleur zeggen op te houden met die Max*

VB8 *Omdat hij niet wil dat de jongen haar verover*

Uit angst om hun geliefde te verliezen wordt niet alleen de concurrentie in de gaten gehouden, maar proberen de hoofdpersonen ook conflicten met elkaar te vermijden. We zien in veel antwoorden van de adolescenten dat de hoofdpersonen hun partner ‘gerust proberen te stellen’ om confrontaties of ‘gezeur’ te voorkomen, zoals een vrouwelijke en een mannelijke adolescent aangeven:

VA3 *Hij zegt dat het gewoon een gesprekje was en niks bijzonders is, om haar ‘gerust’ te stellen en omdat hij geen zin heeft in gezeur.*

VB2 *Wij? Flirten?? Ik ben toch met jou, dan ga ik toch niet met een ander flirten. Waarom? Om de moeilijke situatie proberen te ontwijken.*

Het onderzoekende karakter van de hoofdpersonen zien we ook, maar in mindere mate, terug bij de jongvolwassenen. Zij beschrijven eveneens een hoofdpersoon die op zoek is naar informatie over de andere jongen of het andere meisje. Sommige respondenten geven aan dat deze onderzoekende houding te wijten is aan ‘nieuwsgierigheid’ of ‘om te kunnen inschatten wie dat meisje is of eigenlijk vooral wat haar band is met Ruben’ (1VA1). Deze nieuwsgierigheid uit zich in verschillende aspecten, zo beschrijven respondenten dat de hoofdpersonen navraag

doen over de ander of dat ze erbij komen staan (1VB6, 1VB4, 1VA1). Twee studentes geven aan alerter te zijn als de concurrentie ‘mooi’ (1VA1) of ‘knap’ (1VA5) is. Eén mannelijk respondent beschrijft dat zijn hoofdpersoon zich mengt in het gesprek omdat:

1VB4 *Eenzijds omdat Ruben als vriendje van Fleur geïnteresseerd is in Fleur en de mensen om haar heen, anderzijds omdat hij ook zijn “territorium” wil afbakenen.*

Met name op *Hyves* wordt door de jongvolwassenen een onderzoekend karakter afgebeeld. Mogelijk komt dit doordat op *Hyves* niet alle contact openbaar is. Sommige situaties beschrijven nadrukkelijk een situatie waarbij privéberichten en privé-tikken worden gestuurd. Wanneer er (publiekelijk) ‘krabbels’ worden gestuurd zijn de reacties van de jongvolwassenen op twee na redelijk terughoudend. Zo stelt een meisje: ‘niet. Die krabbels kan ze toch lezen dus ze ziet het wel als er iets raars wordt gezegd’ (1VA1). Een andere mogelijke verklaring voor het feit dat de afgebeelde karakters online een meer onderzoekende houding aannemen wordt gegeven door een mannelijke jongvolwassene met de zin ‘omdat veel van dat soort contact flirterig is’ (1VB1). Later blijkt dat hij hiermee het contact op sociale netwerksites bedoelt als hij stelt dat:

1VB1 *Deze netwerksites bieden de mogelijkheid om makkelijk en exclusief contact te hebben. Het feit dat Ruben geen toegang heeft tot de interacties van Fleur en Max kan hem tot wantrouwen brengen.*

Ook deze respondent noemt het niet openbaar zijn van de communicatie als reden voor wantrouwen. Hierdoor kan de concurrentie niet optimaal in de gaten gehouden worden en is het voor degene die deel uitmaken van een relatie moeilijk in te schatten of er daadwerkelijk ‘gevaar’ dreigt.

Het door de respondenten beschreven onderzoekende karakter is te verklaren vanuit de *uncertainty reduction theory* van Berger (1987). Volgens deze theorie is er een directe relatie tussen informatie en onzekerheid. Omdat mensen een bepaalde afkeer hebben van onzekerheid (Berger, 1987:41) zullen zij, volgens deze theorie, zoveel mogelijk proberen onzekerheid weg te nemen. Dit zien we terug bij de beschreven reacties. De hoofdpersonen worden veelal onderzoekend en navragend omschreven. Vooral bij de adolescenten zien we dit terug. Dit wordt mogelijk verklaard door het feit dat zij in de fase zitten waarin de interesse voor anderen

toeneemt en dit zich gedurende de adolescentie verder ontwikkeld. De adolescenten zijn waarschijnlijk nog minder ervaren wat betreft het hebben van interpersoonlijke relaties dan de jongvolwassenen dit zijn, hetgeen voor meer onzekerheid kan zorgen bij de jongste leeftijdsgroep.

Naast het onderzoekende karakter viel op dat ‘vrienden’ vaak werden genoemd in de vignetstudies. Dit is dan ook het volgende thema van de resultaten.

4.2.2 Vriendschap

De scholieren in de leeftijd van 15-16 jaar beschrijven in hun vignetstudies regelmatig hoofdpersonen die het contact met anderen wijten aan een vriendschap. Zo beschrijft een adolescente dat haar hoofdpersoon ‘normaal reageert want ze zijn gewoon vrienden’ (VA5) en zien we een vergelijkbare reactie bij een mannelijke scholier: ‘omdat er nog geen reden is om echt al jaloers te zijn. Het kunnen gewoon vrienden zijn’ (VB1). Ook veel online contacten worden toegeschreven aan een vriendschap. We zien bijvoorbeeld zinnen als ‘Hij zegt ook dat het vriendschappelijk is en Fleur kwekt ook wel eens met jongens’ (VA5) en ‘Fleur zegt dat het vrienden van haar zijn’ (VB4) in de vignetstudies. Eén respondent stelt echter juist dat ‘Hyves niet zoveel zegt over echte vriendschappen’ (VA7). Waar de meesten ook over vriendschappelijke gedragingen praten als het over contacten via *Hyves* gaat, geeft deze vrouwelijke respondent aan dat *Hyves* volgens haar niet zoveel zegt over echte vriendschappen. Volgens haar zit er een bepaald verschil tussen vrienden op *Hyves* en vrienden in het echt. Dit onderscheid tussen online en offline komt vaker naar voren in de vignetstudies en zal behandeld worden in paragraaf 4.2.5.

In de vignetstudies van de jongvolwassenen worden eveneens enkele situaties toegeschreven aan het feit dat de hoofdpersoon bevriend is met het andere meisje of de andere jongen dit gebeurt zowel voor offline situaties als voor online situaties, zoals ‘Dat dit gewoon vriendinnen van hem zijn en dat hij gewoon voor de gezelligheid contact met hen heeft’ (1VA3) beschreven wordt als blijkt dat er via *Hyves* berichten worden gestuurd. Twee jongvolwassenen beschrijven een andere rol van vrienden, namelijk die van raadgever, zoals te zien is in het volgende fragment:

1VB4 *Privé is altijd weer anders, ik denk dat dit het moment voor Ruben wordt om eens goed uit te zoeken wie Max is, ook in fysieke ontmoetingen. Tevens zal hij het er nu ook met vrienden over hebben om te vragen wat anderen hier van denken.*

Beide leeftijdsgroepen noemen vrienden in hun vignetstudies. Echter zien we dit bij de jongvolwassenen minder vaak dan bij de adolescenten. Mogelijk komt dit door de levensfase waarin de respondenten zitten. Zoals we bij het thema onderzoek al even noemden is er tijdens de adolescentie een plotselinge toename van interesse in het karakter van anderen (Duck, 1991:154). Deze ontwikkeling van het besef van vriendschappen vindt gedurende de adolescentie periodes voortdurend plaats (Duck, 1991:154-158). De jongvolwassenen hebben deze ontwikkeling al doorgemaakt en zullen daarom naar alle waarschijnlijkheid minder nadruk leggen op vriendschap. Naast het belang van vrienden kwam uit de vignetstudies naar voren dat de respondenten bepaalde elementen van belang achten in een relatie en werd tevens duidelijk wat volgens hen wel en niet kan in een liefdesrelatie. Deze relatie-elementen en relatienormen worden in de volgende paragraaf besproken.

4.2.3 Relatie-elementen en normen

In verschillende antwoorden refereren de respondenten naar elementen die bij een relatie horen. Het volgende antwoord van een adolescente laat bijvoorbeeld zien dat zij eerlijkheid inherent vindt aan een relatie:

VA5 Ruben en Fleur hebben een relatie dus ze zeggen alles eerlijk tegen elkaar. Als Ruben naar fleur gaat, begint hij gelijk te vertellen waarover Anne en Ruben gepraat hebben.

Uit een reactie van een andere respondent blijkt dat hij vindt dat het delen van emotionele geheimen iets is dat tussen liefdespartners gebeurt, als hij zegt dat ‘dat begint te lijken op een relatie’ (VB6) wanneer Fleur haar geheimen deelt met Max. Terwijl drie andere jongens juist aangeven dat zij dit anders zien. Hierbij is één heel duidelijk wanneer hij over het delen van geheimen schrijft: ‘het betekent niet meteen een relatie’ (VB7).

Als we naar de vrouwen kijken zien we voornamelijk negatieve reacties als blijkt dat Ruben zijn geheimen met Anne heeft gedeeld. Echter geeft een meisje aan dat het wel zou kunnen als het vriendschappelijk was ‘als het vriendschappelijk was zou het anders zijn. Maar ze hebben ook gedate (VA2). Zij vindt juist het afspreken van Ruben en Anne niet kunnen. Ook komt naar voren dat veel adolescenten vertrouwen noemen als behorend tot een relatie, dit blijkt onder meer uit:

VA4 *Ik denk dat Fleur aan Ruben vraagt wie het is en laat het verder rusten, vertrouwen is belangrijk.*

of uit de beschrijving van een andere respondent die stelt dat ze wil dat ‘haar vriend haar alleen in vertrouwen neemt’ (VA6). Deze wens om exclusiviteit zien we vaak terug, bijvoorbeeld in ‘Ze zijn alleen maar aan het praten, ze weet niet eens waarover, dus hoezo zou ze boos worden, maar het blijft haar vriendje en die wil ze voor zichzelf’ (VA2) of bij VA1 wanneer Ruben is uitgegaan met Anne:

VA1 *Ze is gewoon jaloeers en vindt het ook niet kunnen voor hun relatie. Zij horen dit te doen, niet Ruben en Anne.*

Adolescenten beschrijven tevens hoofdpersonen die het niet leuk vinden dat hun partner met een ander flirt. Het flirten met een ander roept boosheid, jaloezie en irritaties op. Slechts een enkele adolescent geeft aan dat ‘een beetje flirten geen kwaad kan’ (VB1).

Als we kijken naar de reacties van de hoofdpersonen op het zoenen van hun partner met een ander, zien we dat zeven respondenten beschrijven dat de relatie uitgaat. Deze relatiebreuk wordt vaker beschreven door mannen dan door vrouwen. Vrouwen lijken wat meer vergevingsgezind en rapporteren vaker zinnen als ‘gekwetst, geeft hem misschien nog een kans’(VA2) en ‘Boos en ze gaat zeker ook boos worden op hem en het misschien wel uitmaken’ (VA3). Toch geven vier vrouwelijke adolescenten aan dat ‘hij is vreemdgegaan’ en één dat ze ‘zich bedrogen’ voelt. Zoenen met een ander wordt door de adolescenten als iets gezien dat veel boosheid opwekt en een relatiebreuk ten gevolgen heeft. Geen één adolescent reageert rustig op het zoenen, waarmee wordt aangeduid dat zoenen met een ander iets is dat volgens de adolescenten niet mag in een relatie.

Anders dan bij de adolescenten zien we bij de jongvolwassenen dat slechts één van de respondenten een hoofdpersoon beschrijft die de relatie verbreekt nadat zijn of haar partner met een ander heeft gezoend. Wel, zien we zowel bij de jongens als meisjes, hoofdpersonen die overwegen om de relatie te verbreken. Maar de jongvolwassenen zijn hierin dus minder vastbesloten en toleranter dan de adolescenten. Dit resultaat komt overeen met een bevinding uit de kwantitatieve methode, namelijk dat er een verband bestaat tussen leeftijd en oordeel wat betreft de gedragingen volgens het liefdesspel. Uit de analyse was gebleken dat naarmate de

leeftijd van de respondenten toenam, de kans toeneemt dat men toleranter wordt. Het feit dat het zoenen bij de adolescenten bijna altijd tot een relatiebreuk leidt en bij de jongvolwassenen dit vrijwel niet beschreven wordt, lijkt deze statistische bevinding te bevestigen. Dat wil niet zeggen dat het zoenen met een ander de jongvolwassenen onberoerd laat, want ondanks dat de meeste respondenten niet meteen een relatiebreuk beschrijven, roept de actie toch veel boosheid op. Hieruit blijkt dat ook de jongvolwassenen vinden dat je niet met een ander hoort te zoenen als je een relatie hebt. De antwoorden van drie respondenten geven aan dat je daar in een relatie afspraken over kan maken:

1VA3: *Omdat het iets is wat je van te voren afspreekt of het wel of niet kan binnen je relatie. En als je over die grens heen gaat dan breek je afspraken die je over je relatie hebt gemaakt.*

1VB1 *Omdat zoenen met een andere jongen waarschijnlijk niet de afspraak was. Niet alleen is Rubens vertrouwen beschadigd, maar is hij ook erg vernederd.*

1VB2 *Dit zal hij niet accepteren (tenzij daar afspraken over zijn gemaakt).*

Hieruit blijkt dat het voor deze respondenten niet om het zoenen an sich gaat, maar meer of er afspraken die in een relatie gemaakt worden, verbroken zijn. De vignetstudies van de jongvolwassenen laten ook andere elementen zien die de respondenten belangrijk achten voor een liefdesrelatie. Zo blijkt onder andere uit de fragmenten dat volgens de jongvolwassenen vooral eerlijk- of openheid een essentieel onderdeel van een relatie is:

1VA3: *Als hij hierover eerlijk is geweest en niet achterbakse dingen heeft gedaan, dan is er niets aan de hand. Anders wordt ze boos*

1VA1 *Omdat je elkaar ook vrij moet laten in een relatie maar tegelijk ook gewoon alles moet vertellen. In ieder geval eerlijk zijn en open zijn. Dus als iemand zoiets verzwijgt wordt het een beetje geheimzinnig en dan kan je denken dat er meer is.*

1VB1 *Als Fleur geprobeerd heeft deze afspraak te verzwijgen voor Ruben (de stelling lijkt dit te suggereren), dan denk ik dat Ruben hier erg wantrouwend op zou reageren.*

Ook komt naar voren dat een beetje flirten wel kan, mits het niet te erg is: ‘Omdat een beetje flirten wel kan. Maar het niet leuk is als het flirten zo duidelijk is dat ook anderen het door hebben. Dan denken zij misschien wel dat Ruben Fleur niet echt leuk vindt ofzo. Maar je wil ook weer niet meteen daarheen gaan omdat dat ook weer zo bezitterig’ (1VA1). Ook andere jongvolwassenen laten zien dat flirten op zich niet

erg is (1VA4, 1VA5, 1VA1, 1VB5, 1VB3). Slechts één jongvolwassen man geeft aan dat hij het flirten niet leuk vindt. Deze grotere tolerantie ten opzichte van flirten zagen we ook al eerder in het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek. Daaruit bleek dat gemiddeld genomen de meningen van adolescenten en jongvolwassenen significant verschillen wat betreft het flirten, waarbij de oudste groep toleranter bleek. Dit zien we ook wanneer we de vignetstudies van de twee verschillende groepen vergelijken. De adolescenten beschrijven reacties als boosheid en dergelijke terwijl de meeste jongvolwassenen aangeven dat je over flirten niet zoveel kan zeggen.

Vertrouwen wordt in het geval van de jongvolwassenen voornamelijk door de vrouwelijke studenten als belangrijk relatie-element genoemd. Ook eerlijkheid komt vooral voor in verhalen van vrouwen, zoals we bijvoorbeeld zien bij:

<p>IVA3: <i>Als hij hierover eerlijk is geweest en niet achterbakse dingen heeft gedaan, dan is er niets aan de hand. Anders wordt ze boos</i></p>

Online geven vele respondenten aan dat je ‘daar niks van kan’ zeggen of dat bepaalde online handelingen niet bedreigend zijn, maar de contacten met een derde worden wel degelijk in de gaten gehouden.

Beide leeftijdsgroepen geven te kennen dat je niet met een ander hoort te zoenen. Andere relatie-elementen worden in de verhalen voornamelijk door vrouwen uit beide leeftijdsgroepen aangehaald. Volgens hen zijn vertrouwen en eerlijkheid belangrijke onderdelen van een relatie zijn. Verder kwam alleen uit de verhalen van jongvolwassenen naar voren dat een relatie iets is waar afspraken over worden gemaakt, dit zien we niet terug in de verhalen van adolescenten.

Door het zoenen en de andere situaties werd niet alleen boosheid opgeroepen, ook kwamen er andere emoties naar voren. Deze zullen we in de volgende paragraaf bespreken.

4.2.4 Emoties

De adolescenten refereerden in hun antwoorden vaak naar emoties. De emotie boosheid is door elke adolescent genoemd. Boosheid, een van de basisemoties, werd voor het eerst opgeschreven daar waar de hoofdpersoon ziet dat zijn of haar partner met een ander flirt. Een andere voorgestelde situatie die volgens de respondenten boosheid oproept is de situatie waarin blijkt dat de hoofdpersoon met een ander heeft

afgesproken. Wat betreft de reacties op het delen van de emotionele en intieme geheimen met een ander zien we een duidelijk verschil tussen de mannelijke en de vrouwelijke adolescenten. Daar waar alle vrouwen boosheid en/of jaloezie beschrijven, doen de mannen dit minder vaak. Er zijn bij de mannen namelijk ook drie respondenten met een positieve reactie, waarvan één heel expliciet:

VB3 *Ruben denkt dat Max homo is.*

VB3 *Als Max zin heeft om naar haar emotionele geheimen te luisteren zal hij ofwel haar personal shopnicht ofwel haar gaybff zijn*

VB3 *Niets, want hij zal wel blij zijn dat hij er zelf niet naar hoeft te luisteren.*

Ook bepaalde acties op *Hyves* roepen boosheid op. Eén van de respondenten beschrijft een boze Fleur als Anne steeds op Rubens foto's reageert, maar we zien vooral boze reacties beschreven worden als blijkt dat Ruben op *Hyves* zijn emotionele geheimen met Anne heeft gedeeld. Zoals VA1 schrijft:

VA1 *heel erg boos. Ze voelt zich emotioneel bedrogen.*

Bij de mannelijk respondenten zien we dat de boosheid zich bij enkele hoofdpersonen uit in de drang naar fysiek geweld. Drie jongens (VB7, VB2, VB8) praten over het feit dat Ruben Max wil of gaat slaan wat betreft de offline en online acties. Een dergelijke drang wordt bij de vrouwen geen een keer beschreven. Deze bevinding komt overeen met die van Kitzinger en Powell (1995). In hun onderzoek naar oordelen over ontrouw, vonden zij dat mannen vaak gewelddadige en agressieve reacties beschreven terwijl dit bij de vrouwen slechts één keer voor kwam (Kitzinger & Powell, 1995:360). Boosheid wordt vaak veroorzaakt door wantrouwen, maar eveneens door een andere emotie namelijk angst, de angst om de eigen partner kwijt te raken. Andere emoties die met name in de verhalen van de vrouwen naar voren zijn gekomen betreffen jaloezie en angst. Ook de emotie verdriet komt in de antwoorden van zowel vrouwen als mannen voor. Zo rapporteert een respondent als Ruben erachter komt dat Fleur en Max hebben afgesproken 'boos, teleurgesteld en verdrietig' (VB8).

Uit de vignetstudies onder jongvolwassenen komen eveneens vele emoties naar voren. De meest beschreven emotie is in beide leeftijdsgroepen boosheid. Vooral

het zoenen met een ander dan de partner roept boosheid op bij zowel de mannen als de vrouwen:

1VA2 *Woedend.*

1VA3: *Heel boos en verdrietig.*

1VB4 *Boos, afwijzend, later koud en kil.*

1VB5 *boos en dumpst de slet*

Bij de vrouwen zien we naast boosheid tevens verdriet. Iets dat we bij de mannelijke jongvolwassenen nergens beschreven zien. Dit komt overeen met de bevindingen van Kitzinger en Powell (1995).

Net als bij de adolescenten zien we dat bij de 25-26 jarigen fysiek geweld alleen door een mannelijk respondent wordt omschreven:

1VB6 *Ruben is woedend en geeft Max een klap op zn bek als hij hem ziet. Hij zal Fleur eens heel duidelijk vertellen dat dit soort dingen niet door de beugel kunnen. Als hij echt gek op haar is maakt hij het niet uit misschien zoent hij eerst ook met iemand anders om haar een lesje te leren.*

Deze typische mannelijke reactie kwam ook al naar voren in de story completion studie van Kitzinger en Powell (1995:360-364). Wraak wordt in hun studie door zowel vrouwen als mannen omschreven, maar de wraakacties beschreven door mannen waren veel heftiger en gewelddadiger. In de vignetstudies zien we alleen wraakgevoelens bij mannelijke respondenten. Hetgeen zich niet alleen uit in de behoefte om een ander fysiek pijn te doen, maar ook door zelf een keer vreemd te gaan:

1VB3 *Boos op Fleur en op zichzelf dat hij niet eerder actie heeft ondernomen tegen die Max. Hij zoent waarschijnlijk ook een keer met een ander om Fleur terug te pakken.*

1VB6 *Ruben is woedend en geeft Max een klap op zn bek als hij hem ziet. Hij zal Fleur eens heel duidelijk vertellen dat dit soort dingen niet door de beugel kunnen. Als hij echt gek op haar is maakt hij het niet uit misschien zoent hij eerst ook met iemand anders om haar een lesje te leren.*

4.2.5 Redenen voor vreemdgaan

Wanneer we de verklaringen voor het vreemdgaan bekijken, zien we zowel bij de vrouwen als bij de mannen de veronderstelling dat de andere jongen of het andere meisje leuker wordt gevonden dan de eigen partner. Verder zien we dat vooral

mannelijke adolescenten het vreemdgaan wijten aan een behoefte aan afwisseling. Dit zien we geen enkele keer terug bij de meisjes. Deze behoefte aan afwisseling komt onder andere naar voren in:

VB5 *seksuele afleiding. Ze wil iets anders. Ja of ze vindt hem nu echt heel leuk.*

VB8 *Misschien omdat Max 'nieuw' is en ze hem eventjes leuk vond*

Ook in het onderzoek van Feldman en Cauffman (1999:237-238) zagen we dat verveling en de behoefte aan variëteit en experimenteren een van de meest gebruikte motieven was om ontrouw te verklaren. Er wordt in de vignetstudies van adolescenten één keer gerefereerd naar alcohol, zo geeft een respondent op de vraag waarom hij denkt dat Fleur dit allemaal doet als antwoord 'Ze zal wel dronken zijn geweest' (VB3). Jongvolwassenen noemen alcohol vaker als mogelijke verklaring voor het vreemdgaan. Maar liefst zeven van hen noemen alcohol als een mogelijke verklaring voor het zoenen van de hoofdpersoon met een ander dan de eigen partner. Waarschijnlijk wordt dit verschil verklaard door simpelweg de ervaring die de verschillende leeftijdsgroepen hebben met alcohol. De helft van de eerste leeftijdsgroep zit wettelijk nog onder de leeftijd waarop gedronken mag worden. Dit betekent niet dat ze ook daadwerkelijk geen alcohol nuttigen, maar waarschijnlijk is hun ervaring met alcohol toch gering. De jongvolwassenen zijn zich beter bewust van wat alcohol met het menselijk brein en lichaam kan doen.

Alcohol is al eerder in onderzoek naar motivaties van ontrouw als verklaring gevonden, namelijk in het onderzoek van Feldman en Cauffman (1999). Zij vonden dat in actoren, degene die vreemdgaan, vaak werden gemotiveerd door seksuele aantrekkingskracht, de afwezigheid van hun partner en de aanwezigheid van alcohol of drugs (Feldman & Cauffman, 1999:235).

Ook dit laatste genotsmiddel komt terug in twee van de vignetstudies onder jongvolwassenen, zo worden 'waarschijnlijk dat hij dronken was of misschien wel wauw bij een festival' (1VA1) of 'misschien was Fleur helemaal de weg kwijt. Misschien is ze gedrogeerd' als mogelijke verklaringen gegeven voor het zoenen met een andere partner. Bij de jongvolwassenen zien we geen enkele keer een referentie naar drugs.

Een laatste thema's dat uit de vignetstudie naar voren is gekomen, is reallife versus *Hyves*, oftewel online versus offline Dit thema wordt weliswaar niet door

iedereen aangesneden, maar de paar respondenten die hier wel aandacht aan besteden kunnen ons meer inzicht geven in het thema van deze thesis, namelijk de meningen en opvattingen over vreemdgaan on- en offline.

4.2.6 Reallife versus Hyves

In de vignetten van de adolescenten zien we regelmatig een verwijzing naar het feit dat een gedeelte van het contact via internet, namelijk via de sociale netwerksite *Hyves* plaatsvindt. Zo zeggen enkele respondenten:

VA7 *Hyves zegt niet zoveel over echte vriendschappen*

VA4 *Zij mag via hyves, Fleur belt gewoon met hem of ziet hem in reallife*

VB3 *Ik zou me niet gemakkelijk voelen als mijn vriendin haar diepste geheimen op Hyves deelt, op de een of andere manier zou ik het gevoel hebben dat ik mijn vriendin moet delen en dan vooral het online gedeelte. Offline kan ik er nog wel mee leven, maar online vind ik zo breezer.*

'Breezer' is ordinair, volgens 15-jarige peer.

Deze laatste respondent (VB3) geeft aan het gevoel te hebben zijn vriendin te moeten delen als zij online haar geheimen prijsgeeft. Later zegt deze respondent nog:

VB3 *Waarschijnlijk heeft Fleur ontzettende behoefte aan aandacht. Maar online is contact zoeken met mensen veel moeilijker dan offline en Hyves is een extreem gebruiksvriendelijk contactmedium.*

Dit is opvallend omdat hij enerzijds aangeeft dat hij vindt dat online contact zoeken met mensen moeilijker is dan in het echt, maar anderzijds stelt hij dat *Hyves* een extreem gebruiksvriendelijk contactmedium is. Dit lijkt een beetje tegenstrijdig. En alhoewel een paar respondenten aangeven dat de online contacten 'maar krabbels zijn' of dat 'Hyves niet zoveel zegt over echte vriendschappen' stellen veel respondenten toch dat zij 'jaloers' zijn als hun vriend of vriendin via dat medium veel contacten onderhoudt met een iemand van de andere sekse. Dit zien vooral bij de vrouwelijke respondenten tussen de 15 en 16 jaar.

Als we naar de resultaten van de jongvolwassenen kijken zien we minder vaak een nadruk op dit thema reallife versus online. Een respondent geeft te kennen dat het voor hem niet uitmaakt of bepaalde contacten, in dit geval het delen van geheimen, online of offline plaatsvinden: 'Ik denk niet dat het erger of juist minder erg is vanwege het feit dat het middels het internet gebeurt' (1VB1). Wel werd door de 25-

26 jarigen net als bij de adolescenten weergegeven dat het delen van geheimen via *Hyves* ‘raar’ of ‘vreemd’ wordt bevonden:

IVB2 Dit hangt er van af. Verschil is wel dat dit soort dingen delen op *Hyves* doorgaans vreemd is.

4.3 De Story Completion Task.

Zestien adolescenten (vwo-leerlingen tussen de 15-16 jaar) en vijftien jongvolwassenen (studenten in de leeftijd van 25-26 jaar) hebben een story completion task gemaakt. Er waren twee versies. Versie A was voorzien van twee beginzinnen van een verhaal waarin de vrouw vreemdgaat op *Hyves* en versie B van een begin van een verhaal waarin een man het virtuele overspel pleegt. We zullen de resultaten van de story completion tasks in navolging van Kitzinger en Powell bespreken in relatie tot: (1) beschrijvingen van de hoofdrelatie; (2) gegeven verklaring voor de ontrouw van een partner; (3) omschrijvingen van de reacties van de benadeelde partij op de ontrouw van zijn of haar partner en omdat dit onderzoek zich richt op een affaire die zich op *Hyves* afspeelt, zullen we aan dit rijtje ook de *Hyves*-relatie toevoegen. Daarnaast zal er aandacht besteed worden aan andere opvallende aspecten die uit de resultaten naar voren gekomen zijn. Omdat we binnen deze thesis op zoek zijn naar overeenkomsten en verschillen tussen twee leeftijdsgroepen worden de resultaten per leeftijdsgroep uiteengezet waarna afgesloten zal worden met een vergelijking van de resultaten van de adolescenten en die van de jongvolwassenen. Alle citaten zijn onveranderd overgenomen en zijn voorzien van het respondentnummer dat de respondenten toegekend hebben gekregen, zoals bijvoorbeeld SV1B1 en SM1A2.

Alle adolescenten aanvaardden de relatie op *Hyves*. Echter wordt er in veel ‘stories’ een situatie beschreven waarin een van de hoofdpersonen aanvankelijk denkt of zegt dat deze relatie een grap is, iets waar wij ons later nog over zullen uitwiden. Eén vrouwelijke respondent laat zich heel expliciet uit over een relatie hebben via *Hyves*:

Als eerste denkt Sophie WTF? Zij vindt dit erg vreemd aangezien het vreemd is om op het internet en dan helemaal op *Hyves* een relatie te hebben. SV2B

Toch beschrijft dezelfde respondent dat Sophie de vreemdganger Bas dumpst als hij de internetrelatie niet verbreekt. Waarmee aangegeven wordt dat ondanks dat de

respondent een relatie via Hyves vreemd vindt, dit toch invloed kan hebben op een al bestaande offline relatie.

Ook alle studenten hebben de internet relatie via *Hyves* in hun verhalen voor waar aangenomen. Echter lijkt niet elke respondent het erover eens te zijn of deze ‘relatie’ op *Hyves* wel een echte ‘relatie’ genoemd kan worden. Dit zien we onder andere in het fragment:

Bas boeit het niets. Via Hyves een relatie hebben? Dat is toch geen echte relatie. Het is via internet! SM1A2

Hier zullen we dieper op in gaan in paragraaf 4.3.2 waar de relatie op Hyves besproken wordt. Maar eerst moet de hoofdrelatie besproken worden.

4.3.1 De hoofdrelatie

Bij de adolescenten, scholieren tussen de 15-16 jaar, laten in totaal slechts drie respondenten zich uit over de hoofdrelatie. Bij de versie waar de vrouwelijke hoofdpersoon er op Hyves nog een relatie op na houdt, versie A, benoemt slechts één vrouwelijke respondent (SV4A) de relatie tussen de hoofdpersonen. Zij schrijft onder andere: ‘...en omdat Bas zoveel van haar houdt, geeft hij hun relatie nog een kans’. En later beschrijft ze tevens de gevoelens van Sophie voor Bas in de zin: Ze vindt Bas ook nog wel heel erg leuk, maar ze weet niet wie ze moet kiezen (SV4A).

De twee andere adolescenten die zich uitlieten over de hoofdrelatie deden dit in reactie tot zinnen waarin een mannelijk hoofdpersoon een tweede relatie heeft op Hyves. Beide respondenten zijn mannelijk. Zo beschrijft SM1B een verdrietige Sophie die ‘echt het gevoel had dat dit ‘echt’ was’ en heeft het verder over ‘haar eens zo vurige vlam.’ Ook zijn mannelijk hoofdpersoon geeft door middel van de zin ‘Het was gewoon..... echt. Ik wil jou!’ blijk van zijn gevoel voor zijn vriendin (SM1B). De andere respondent heeft het over een hoofdrelatie waarin eerst ‘de chemie in hun offline relatie tot een nulpunt daalt’ maar beschrijft later:

Ze beseffen nu beide dat het enige wat ertoe doet zich offline afspeelt en neigen steeds meer naar elkaar toe. SM2B

Het verhaal waar dit fragment uit afkomstig is, bevat ook een seksueel gerelateerd fragment, namelijk:

Een etmaal later komt Bas erachter dat Sophie online met andere jongens seks heeft gehad. SM2B

Door de adolescenten werd nog één andere keer naar seks gerefereerd (SM1A). De verhalen van vrouwelijke adolescenten bevatten geen seksueel gerelateerde fragmenten. Er wordt slechts één keer naar naaktheid gerefereerd (SV3B).

Net als bij de vignetstudie zien we bij de story completion task ook dat met name de verhalen van vrouwen elementen bevatten die volgens de hoofdpersonen belangrijk zijn in een relatie. We zien bijvoorbeeld dat de vrouwelijke respondenten vooral vertrouwen, openheid of eerlijkheid en exclusiviteit als belangrijke relatie-elementen aanstippen. Dit komt onder andere naar voren in de volgende fragmenten:

Bas weet niet of hij door wil omdat hij haar niet meer vertrouwt: hij maakt het uit.
SV1A

Hun relatie is over en het komt niet meer goed want Bas vertrouwt Sophie niet meer.
SV2A

Slechts één mannelijke adolescent heeft het ook over vertrouwen. Tevens draagt deze respondent een mogelijke verklaring aan voor het feit waarom we bij mannen minder vaak vertrouwen terug zien komen dan bij de vrouwen. Hij schrijft:

Dan hangt het ervan af hoe zeer Sophie Bas vertrouwt, na dit zal haar vertrouwen geschaad zijn, en ze zal als dit nog eens plaatsvindt, het dan uitmaken. Ik denk dat dit zal gebeuren omdat ik denk dat meisjes emotioneler zijn op dit gebied dan jongens, hun vertrouwen is snel geschaad. SM3B

Verder kwam er uit de verhalen van de adolescenten naar voren dat openheid en/of eerlijkheid (SV2A, SM3B), exclusiviteit (SV1B, SV2B, SV4A) en ook privacy (SM4B) belangrijk worden geacht in een relatie.

Deze bevindingen komen overeen met de resultaten uit onze vignetstudie en eveneens met het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995). Zij onderzochten de representatie van ontrouwe heteroseksuele relaties onder jonge vrouwelijke en mannelijke studenten. Ook zij constateerden dat voornamelijk vrouwelijke

respondenten het vaker hadden over vertrouwen en eerlijkheid en tevens vaker woorden gebruikten die met liefhebben te maken hadden.

De jongvolwassenen, studenten in de leeftijd van 25-26 jaar, verwijzen iets vaker naar de hoofdrelatie. Hierbij gebruiken vooral de vrouwen en slechts één man verwijzingen naar de emotionele band tussen de hoofdpersonen:

Hij is zo gek op Sophie. SV1A1

Sophie besluit het uit te maken ondanks dat ze nog veel van Bas houdt. SV1B3

Dit kan ze wel, ze is immers gek op Bas. SM1B2

Net als bij de adolescenten bevatten de verhalen van jongvolwassenen aanwijzingen wat betreft de elementen die de hoofdpersonen belangrijk achten voor een liefdesrelatie. Ook in dit geval zijn het met name vrouwen die in de verhalen blijken te geven van belangrijke relatie-elementen zoals openheid of eerlijkheid (SV1B1, SV1B4), trouw zijn (SV1A3), exclusiviteit (SV1A2) en vertrouwen (SV1A2, SV1B1, SV1B2, SV1B4). Deze laatste twee relatie-elementen worden niet alleen door vrouwen maar ook door mannen (SM1B2, SM1B3) aangestipt, samen met het al dan wel of niet schenden van iemands privacy (SM1B1). In de vignetstudies, paragraaf 4.2, werden eerlijkheid en vertrouwen eveneens door voornamelijk vrouwelijke respondenten als belangrijke relatie-elementen bestempeld.

Deze resultaten komen eveneens overeen met de resultaten gevonden door Kitzinger in Powell (1995). Ook zij constateerden dat woorden zoals vertrouwen en eerlijkheid en woorden die met liefhebben te maken hadden vaker werden gebruikt door vrouwelijke studenten. Mannen beelden, volgens hen, vaker ongebonden seksuele relaties af (Kitzinger & Powell, 1995, 354). Ook in deze studie waren het voornamelijk (jongvolwassen) mannen die seksuele fragmenten beschreven in hun verhalen, onder andere:

Hun seksleven is heel erg verbeterd sinds ze beide op internet relaties hebben. Dit hadden ze eerder moeten doen. SM1A2

Bas is nog steeds boos en neukt een ander wijf... SM1A4

6 maanden later vindt Sophie Bas in bed met Lisa.... SM1B1

Van de zeven verhalen die seksueel gerelateerde fragmenten bevatten, werd er slechts één door een vrouw geschreven en in dat verhaal werd het seksuele fragment uitgesproken door de mannelijke hoofdpersoon. Deze seksualisering van de relatie komt overeen met de resultaten uit het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995) . Vrouwen romantiseren de relaties, terwijl mannen de relaties seksualiseren.

4.3.2 De relatie op Hyves

In elf verhalen geschreven door adolescenten wordt er door de respondenten gerefereerd naar de internetrelatie. Eerder zagen we al dat één vrouwelijke respondent zich specifiek uit heeft gelaten over het hebben van een relatie op *Hyves*. Zij schrijft ‘Zij vindt dit erg vreemd, aangezien het vreemd is om op het internet, en dan helemaal op *Hyves* een relatie te hebben’ (SV2B). In de vignetstudie zagen we dat bepaalde activiteiten op *Hyves* ook als ‘vreemd’ of ‘raar’ werden bestempeld. In de story completion tasks werden de relaties op *Hyves* niet alleen als vreemd maar ook als niet serieus afgeschilderd. Dit gebeurt door vier jongens en drie meisjes met zinnen als:

Sophie zegt hem dat het gewoon als grap was... SM1A

Ze probeert hem ervan te overtuigen dat de andere relatie alleen voor de grap is en dat ze hem niet echt leuk vindt SM2A

Als Sophie zegt dat het weinig voorstelt en dat ze niks hebben... SV2A

In al deze gevallen gaat het om fragmenten waarin de vreemdgaande partij de internetrelatie als ‘niet serieus’ afdoet. Eén van de respondenten wijt het niet serieus zijn van de tweede relatie aan het feit dat deze online is:

Bas zegt dat het niks voorstelt omdat het toch online is en hij haar niet kent in het echte leven. SV1B

In het verhaal van SV3A komt naar voren dat de respondent die nog een relatie op *Hyves* heeft niet vindt dat ze vreemd is gegaan:

Ze snapt het niet, ze is toch niet vreemdgegaan? [...] Maar ik ben toch niet vreemdgegaan? ‘Nou ik vind van wel’ en de deur was dicht. SV3A

Twee respondenten proberen de lezer ervan te overtuigen waarom het hebben van een online relatie naast een bestaande relatie voor problemen kan zorgen. Ze hebben als het ware een bepaalde moraal in hun verhalen gestopt. Zo is er het verhaal van SM1B:

Na enige tijd komt het ‘Hyvesmeisje’ erachter dat Bas ook al een andere relatie had. Ook zij maakt het uit en Bas wordt vierkant uitgelachen. Sophie slaapt weer beter en krijgt zelfvertrouwen doordat velen haar steunen. Het ‘Hyvesmeisje’ leert van haar fouten en zit steeds minder achter de computer. Ze vindt dat al het gezwets, gekaffer en geblaat dat daar wordt genoteerd vindt ze maar fake. Ze vindt een persoonlijk gesprek fijner aanvoelen. Nou als dit geen happy ending is weet ik het ook niet meer. Bad guy verslagen. Good girl populair. Figurant stipt de boodschap van het verhaal nog wat extra aan. SM1B

Met de laatste zin geeft de mannelijke respondent aan dat het ‘Hyves-meisje’ de moraal nog even aanstipt. Zij zit steeds minder achter de computer, omdat ze een persoonlijk gesprek fijner vindt. Ook stelt de schrijver van het verhaal dat zij de verhalen op Hyves maar ‘gezwets en fake’ vindt. Hiermee wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het hebben van een relatie online en offline, waarbij een relatie offline verkozen wordt boven een online relatie. Wel geeft dezelfde respondent aan dat Sophie de relatie verbreekt als zij achter de tweede relatie van Bas komt. De online relatie heeft ondanks de ‘fake-heid’ van *Hyves* wel invloed op de offline relatie. Ook in het verhaal van SM2B zit een duidelijke les wat betreft het online aangaan van een (tweede) relatie:

Door hun, zoals zij dachten ‘geheime’ online relaties, zijn ze offline alleen maar in de shit geraakt. Online worden ze door hun ‘online vrienden’ uitgelachen, maar offline steunen hun vrienden ze. Ze beseffen nu beide dat het enige wat ertoe doet zich offline afspeelt en neigen steeds meer naar elkaar toe. Via ons onbekende paden en kronkelende wegen zijn ze uiteindelijk samengekomen en leven ze nog veel plezierige jaartjes samen. SM2B

Dit verhaal eindigt misschien goed ondanks de internetaffaire(s), maar zoals al eerder genoemd zien we in veel andere verhalen van de respondenten dat de relatie uitgaat of dat de partner gedwongen wordt met de andere relatie op *Hyves* te stoppen, waarmee

wordt aangetoond dat een internetaffaire volgens de scholieren wel degelijk invloed kan hebben op de offline relatie.

Ook in de verhalen van de jongvolwassenen komen fragmenten naar voren waarin een van de hoofdpersonen aangeeft dat de internetrelatie voor de grap is begonnen, zoals in:

Bas zegt inderdaad dat het contact per toeval is ontstaan, en dat het eigenlijk een soort van uit de hand gelopen grap was. SM1B2

En net als bij de adolescenten, zien we in de verhalen van de jongvolwassenen eveneens een nadruk op offline versus online in meerdere verhalen. Zo omschrijft één man duidelijk dat de hoofdpersoon het hebben van een relatie op *Hyves* als iets ‘onechts’ beschouwt, namelijk:

Via Hyves een relatie hebben? Dat is toch geen echte relatie. Het is via internet! Ja tenzij ze in het echt hebben afgesproken. SM1A2

Het onderscheid tussen offline en online komt ook in andere verhalen van de studenten naar voren. Deze fragmenten geven aan dat een ontmoeting voor sommige respondenten noodzakelijk is om het contact tussen twee mensen een relatie te noemen of dat een ontmoeting iets zegt over de ‘sterkte’ van een relatie:

Aangezien zijn relatie met het andere meisje nog niet sterk genoeg is dat hij haar ook offline ontmoet heeft.... SM1B1

Gelukkig is Bas rationeel genoeg om te beseffen dat zolang Sophie haar hyves-vriendje niet écht neukt of ontmoet, er geen reet aan de hand is. SM1A1

Wat betreft de relatie op *Hyves* zien we bij de adolescenten en jongvolwassenen vergelijkbare resultaten. Respondenten uit beide leeftijdsgroepen beschreven de relatie op *Hyves* als niet serieus. Daarnaast werd er in beide groepen nadruk gelegd op een relatie offline versus een relatie online. Uit een paar verhalen blijkt dat het er volgens de respondenten toe doet of er een ontmoeting heeft plaatsgevonden. Mogelijk is het online plaatsvinden van de relatie de reden dat veel andere respondenten de tweede relatie als niet-serieus bestempelen of dat respondenten een

hoofdpersoon beschrijven die het niet als vreemdgaan ziet. Echter kunnen we niet anders dan hierover speculeren en zal er aanvullend onderzoek nodig zijn om dit vast te kunnen stellen.

4.3.3 Redenen voor vreemdgaan

In de verhalen van de adolescenten komen vrijwel geen fragmenten voor die de online affaire verklaren. Als er al een verklaring wordt gegeven voor het vreemdgaan van een van de hoofdpersonen wordt het door de respondenten vaak geweten aan het niet serieus zijn van de relatie op *Hyves*, zo schrijft SM2A:

Ze probeert hem ervan te overtuigen dat de andere relatie alleen voor de grap is.
SM2A

Een andere respondent voegt hieraan toe dat zijn hoofdpersoon iemand nodig had om mee te praten:

Sophie zegt hem dat het gewoon voor de grap was omdat ze iemand nodig had om mee te praten... SM1A

Ook de overige respondenten die een verklaring geven voor het vreemdgaan schrijven dat de *Hyves*-relatie voor de ‘grap’ of ‘niet serieus’ was of dat deze ‘niet zoveel voorstelt’. Andere verklaringen worden door de adolescenten niet gegeven.

Bij de jongvolwassenen zien we vaker pogingen om de relatie op *Hyves* te verklaren. Net als bij de adolescenten zien we hier vooral terug dat deze relatie voor de grap is, zo schrijft een mannelijke student:

...vraagt hij haar waarom ze het doet. Als ze dan zegt voor de grap laat hij haar gang maar gaan maar hij houdt het wel in de gaten. SM1A3

Verder beschrijven ook SV1B4, SM1B2 en SV1B4 een situatie waarin de relatie op *Hyves* wordt afgedaan als een grap. Ook zien we in een verhaal dat één van de hoofdpersonen zich afvraagt of de vrouwelijke hoofdpersoon soms ‘niet genoeg heeft aan hem’ (SM1A4) of verklaart een van de hoofdpersonen het als ‘een uit de hand gelopen contact’ (SV1A3). Dat stelt ook SM1B2 de respondent die in zijn verhaal de meest uitgebreide verklaring geeft voor de relatie op *Hyves*, namelijk:

Bas zegt inderdaad dat het contact per toeval is ontstaan, en dat het eigenlijk een soort van uit de hand gelopen grap van hem was. Afleiding. Op de vraag waarom hij dan niet genoeg heeft aan Sophie antwoordde hij dat hij wel genoeg aan haar heeft, maar dat ze gewoon te veel weg van huis is. Hij doodt de tijd door het contact met Felicity. Bovendien komt het hoge woord er uit dat Bas eigenlijk vindt dat ze veel te vroeg zijn gaan samenwonen en zich een klein beetje verveelt en ook vindt dat hij zijn vrienden verwaarloost. SM1B2

Een andere verklaring die door een vrouwelijke student werd gegeven is:

Sophie is een sletterig meisje dat te veel van aandacht houdt en gaat door met de jongen op *Hyves*. SV1A2

Twee jongvolwassenen, beiden mannelijk, geven als verklaring dat de ‘vreemdganger’ op avontuur uit is (SM1B1) of omdat de spanning hem een kick geeft (SM1B3).

Dergelijke bevindingen vonden we tevens in de vignetstudie. Ook daar gaven met name mannelijke respondenten aan dat de hoofdpersonen op zoek waren naar afwisseling. Deze resultaten en die van de story completion task weerspiegelen resultaten uit het onderzoek van Feldman en Cauffman (1999) waarin onder andere verveling in de relatie en de behoefte aan variëteit en experimenteren als motieven voor ontrouw werden aangedragen (Feldman & Cauffman, 1999:237-238).

Daar waar de adolescenten nauwelijks een poging deden om het vreemdgaan te verklaren, deden de jongvolwassenen dit wel. Mogelijk komt dit doordat jongvolwassenen meer ervaring hebben met (langdurige) relaties en zich daarom ook beter kunnen inleven in de hoofdpersonen. Zij kunnen zich hierdoor misschien beter voorstellen waarom iemand behoefte heeft aan een tweede (*Hyves*-)relatie.

4.3.4 Reacties op vreemdgaan

Als we kijken naar versie A, de versie waarin Sophie een ander heeft op *Hyves*, zien we dat in vrijwel elk verhaal emotionele reacties worden beschreven op het vreemdgaan. De meeste respondenten, zowel mannelijk als vrouwelijk, beschrijven een boze Bas. Dit zagen we tevens in de vignetstudie, waar door elke adolescent de emotie boosheid werd genoemd. Opvallend is dat waar Kitzinger en Powell (1995) bij

de mannelijke respondenten met name geen emoties of de emotie woede in de verhalen tegenkomen, de mannelijke adolescenten hier in de story completion tasks ook andere emotionele reacties beschrijven zoals verdriet en angst. Dit blijkt onder andere uit de volgende fragmenten:

Nu is hij verdrietig en boos en springt voor een gebouw SM1A

Pas als hij ophangt begint hij zelf te huilen SM2A (laat emoties niet zien)

Hij belt haar op en vraagt boos... SM4A

In versie B waar Bas een tweede relatie heeft op *Hyves* zien we iets minder vaak een emotionele reactie beschreven worden door de adolescenten. Opvallend is dat hier vooral de vrouwelijke respondenten boosheid als reactie geven:

En ze wordt boos. SV1B

Dus gaan ze erover praten en wordt ze boos op hem SV2B

Sophie is woedend SV4B

en slechts één man (SM4B) hier een boze Sophie omschrijft. Andere reacties zijn onder andere:

Die blijheid is nu ook wel weg. SM1B

... en ze is teleurgesteld en gekwetst. SM2B

We zien dat in vijftien van de zestien verhalen de hoofdrelatie uitgaat als gevolg van de internetrelatie. Soms door oneerlijkheid en vooral omdat het vertrouwen geschaad is. Slechts één mannelijke adolescent beschrijft een relatie die niet verbroken wordt als gevolg van de internetrelatie.

Ze beseffen nu beide dat het enige wat ertoe doet zich offline afspeelt en neigen steeds meer naar elkaar toe. Via ons onbekende paden en kronkelende wegen zijn ze uiteindelijk samengekomen en leven ze nog veel plezierige jaartjes samen. SM2B

Zoals we zien hebben hier echter beide partijen online avonturen beleefd en hebben zij zich niet over de internetaffaires uitgesproken. Daarbij stipt deze respondent tevens aan dat de online relatie hun offline relatie negatief beïnvloed heeft:

Door hun, zoals zij dachten ‘geheime’ online relaties, zijn ze offline alleen maar in de shit geraakt. SM2B

In slechts één van de verhalen van de adolescenten wordt door de benadeelde wraak genomen. SV3B beschrijft zeer gedetailleerd hoe Sophie te werk gaat als zij wraak wil nemen op Bas:

Ze kopieert foto’s van hem, (half)naakt zijnde, verspreidt deze in de school en geeft ze aan vrienden om ze op andere scholen te verspreiden. (SV3B)

Daarnaast is er een verhaal waarin de ‘vreemdgangster’ iets naars overkomt. In het verhaal van mannelijke respondent SM4A beschrijft hij een heftige situatie waarin Bas Sophie probeert te waarschuwen voor haar vriendje op *Hyves*. Uiteindelijk lezen we dat de *Hyves*-relatie van Sophie haar heeft verkracht en dat Bas vervolgens:

Hij is er kapot van maar had het zien aankomen. Als ze een paar dagen later naar hem toekomt, negeert hij haar. (SM3A)

Ook Kitzinger en Powell (1995) vonden dat wraak in hun verhalen door zowel mannen als vrouwen werd beschreven, maar dat de wraak omschreven door mannen veel heftiger en gewelddadiger was. Eveneens beschreven daar voornamelijk mannen dat de ‘vreemdgangster’ iets ergs overkwam (Kitzinger en Powell, 1995:360-364). In de vignetstudie werd vaker wraak omschreven. Ook hier waren de reacties van de mannen gewelddadiger dan die van de vrouwelijke respondenten.

De jongvolwassenen beschrijven minder vaak reacties waarin emoties voorkomen. Boosheid wordt door twee mannelijke (SM1B4 en SM1A3) en één vrouwelijke (SV1B2) jongvolwassene genoemd. Verder is er slechts één vrouwelijke respondent die een emotionele reactie beschrijft als blijkt dat Sophie een *Hyves* relatie heeft:

Bas vindt het verschrikkelijk (SV1B1).

Daarnaast zien we bij de jongvolwassenen net als bij de adolescenten ook hoofdpersonen die onverschillig reageren. In beide gevallen zijn het mannelijke respondenten die beschrijven dat de jongen, Bas, onverschillig reageert op de tweede relatie. Deze onverschillige houding beschreven door mannelijke respondenten komt ook naar voren in het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995). Zij concludeerden dat mannelijke respondenten met name onverschillige reacties beschreven, terwijl vrouwen dit niet of nauwelijks deden.

Zoals we in de literatuurstudie zagen worden meningen en opvattingen sociaal geconstrueerd. We zien dat de reacties omschreven door de adolescenten onderling meer overeenkomen dan die van de jongvolwassenen. Bij de jongvolwassenen zien we een duidelijk verschil tussen de vrouwelijke respondenten, die meer emotionele reacties beschrijven, en de mannelijke respondenten. Dit is misschien te verklaren doordat de jongste groep nog minder te maken krijgt met contexten waarin de man-vrouw verhoudingen nadrukkelijk aanwezig zijn.

Uit de story completion task kwam, net als uit de vignetstudie, naar voren dat veel respondenten in hun verhalen iemand omschrijven die op onderzoek gaat. Dit werd zowel door adolescenten als door jongvolwassenen gedaan. Dit zal hier dan ook in een aparte paragraaf besproken worden. Eveneens kwam in veel verhalen het belang van vrienden naar boven. Ook dit zal in een aparte paragraaf behandeld worden.

4.3.5 Onderzoek

In ongeveer de helft van de 'stories' zoekt de benadeelde naar bewijs voor de ontrouw van zijn of haar partner. Dit doen de hoofdpersonen bij vrienden, op internet en soms ook door degene waarmee de partner is vreemd gegaan te benaderen, zoals in:

Sophie geeft Bas zijn nummer. Bas belt de jongen op en vraagt naar de relatie tussen Sophie en hem. SM2A.

De benadeelden gaan hiermee op zoek naar bewijs voor het ontrouw. Zo moet onzekerheid worden weggenomen. Ook zien we in de verhalen fragmenten die aangeven dat de concurrentie wordt bekeken, zoals in het fragment:

Bas komt erachter dat zijn vriendin Sophie een relatie heeft met een onbekende jongen. Als eerste vraagt hij zich af hoe ver ze zijn gegaan. Is het een jongetje van 12 dat aandacht zoekt of een stoere bink van 17 die seks met haar wil hebben. SM1A

Dit onderzoekende karakter van de hoofdpersonen zien we niet alleen in de verhalen van de adolescenten terug, maar vinden we ook bij de verhalen geschreven door jongvolwassenen.

Hij houdt het wel in de gaten SM1A3

Besluit te checken bij Sophie of het waar is SV1A3

Gaat ze zijn Hyves inloggegevens proberen te achterhalen om zijn Hyves-account te kunnen checken Sophie is erg benieuwd en leest random een aantal berichtjes SV1B1

Intussen probeert ze op allerlei manieren om erachter te komen hoe ze elkaar hebben ontmoet, hoe lang ze al kennen, spreken ze vaak af. [...] die vragen kan ze niet alleen beantwoorden door in zijn hyves, emails en mobiel te kijken of aan zijn vrienden te vragen. SV1B2

Het onderzoekende gedrag dat naar voren is gekomen uit de vignetstudies, zien we eveneens terug bij de story completion tasks. Hiervoor vinden we een verklaring in de *uncertainty reduction theory* die uitgaat van een directe relatie tussen informatie en onzekerheid, waarbij onzekerheid gedefinieerd wordt als “een functie van zowel het vermogen om acties van anderen en van zichzelf te voorspellen en te verklaren” (Berger, 1987:41). Mensen hebben een bepaalde afkeer van onzekerheid en proberen informatie in te winnen door onder andere vragen te stellen.

4.3.6 Vriendschap/belang van vrienden

In de verhalen van adolescenten worden evenals in de vignetstudies vaak vrienden genoemd. Vrienden fungeren in de verhalen als raadgevers en als ‘steunpilaren’ na de relatiebreuk. Zo zien we in het verhaal van een respondent (SV4A) een duidelijke rol van de vrienden van Bas bij het beslissingsproces over het wel of niet afbreken van de relatie als de vrouwelijke adolescent schrijft dat ‘de vrienden van Bas vinden dat hij het met Sophie moet uitmaken.’ Ook later heeft zij het over de vrienden, zoals we zien in:

Bas wil niks meer met Sophie te maken hebben en zijn vrienden ook niet. Wanneer de Hyves-vriend achter het hele verhaal van Sophie komt, wil hij ook niks meer met haar te maken hebben. Sophie's vriendinnen blijven nog wel gewoon met elkaar omgaan en vergeven haar. SV4A

We zien in dit verhaal niet alleen dat Sophie ondanks alles nog door haar vriendinnen wordt gesteund, ook zien we dat de vrienden van Bas hem steunen. Een vergelijkbaar fragment zien we in het verhaal van een mannelijke respondent, waar een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen online en offline vrienden:

Online worden ze door hun 'online vrienden' uitgelachen, maar offline steunen hun vrienden ze. SM2B

Hier zijn de 'echte' vrienden de vrienden offline. Een andere rol die aan de vrienden wordt toegeschreven is de rol van informant (SM3A). Maar vrienden krijgen ook een rol als steun in het wraak nemen zoals we zien in 'Ze kopieert foto's van hem, (half)naakt zijnde, verspreidt deze in de school en geeft ze aan vrienden om ze op andere scholen te verspreiden' (SV4A).

Ook in de verhalen van jongvolwassenen komen vrienden voor. Echter zijn zij hier minder nadrukkelijk aanwezig dan in de verhalen van adolescenten. Hier worden vrienden genoemd als voorbeeldpersoon, zoals SM1B1 omschrijft 'door te zeggen dat een vriendin van haar een geheime relatie heeft' of als raadgever:

Die vragen kan ze niet alleen beantwoorden door in zijn hyves, emails en mobiel te kijken of aan zijn vrienden te vragen. SV1B2

En een andere respondent (SM1B2) klaagt over het feit dat hij 'zijn vrienden verwaarloost.' Het meest opvallende fragment dat in de verhalen van studenten dat over vriendschap gaat, is het volgende:

Ook wil ze geen vrienden met hem zijn, want ook voor een vriendschap is vertrouwen belangrijk. SV1B4

waarin deze vrouwelijke respondent aangeeft dat zij vertrouwen ook belangrijk acht in een vriendschappelijke relatie.

Het belang van vrienden zagen we ook bij de vignetstudies. Vooral de adolescenten rapporteren over vriendschap. Zoals we al eerder aanhaalde is dit verschil tussen de leeftijdsgroepen mogelijk te verklaren door de levensfase van de groepen. In de adolescentie neemt de interesse in de karakters van anderen toe en groeit het besef van de vriendschappelijke gedragingen (Duck, 1991). Waarschijnlijk is het deze ontwikkeling die we terug zien in de story completion taks en de vignetstudies van de adolescenten.

5. Conclusie en Reflectie

5.1 Conclusie

Deze scriptie boogde het geringe onderzoek dat gedaan is naar meningen en opvattingen over vreemdgaan offline en online aan te vullen. In een tijd waarin internet diep doorgedrongen is tot de westerse samenleving speelt dit medium een steeds grotere rol in ons dagelijks leven. Mensen ontmoeten elkaar vandaag de dag niet alleen op het werk, bij de studie of in cafés, maar leren elkaar tevens kennen in cyberspace op fora, in chatrooms, op dating- en sociale netwerksites waaruit naast vriendschappen eveneens liefdesrelaties kunnen ontstaan en dus ook eventuele affaires.

Omdat vooral onderzoek naar meningen en attitudes ten opzichte van vreemdgaan onder adolescenten ontbreekt hebben wij er in dit onderzoek voor gekozen de meningen van deze leeftijdsgroep te vergelijken met een ouder doelgroep, namelijk jongvolwassenen. De leidende onderzoeksvraag van dit onderzoek was:

Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de opvattingen van adolescenten en jongvolwassenen over offline vreemdgaan en (online) vreemdgaan via sociale netwerksites.

Voordat we de hoofdvraag kunnen beantwoorden moeten we eerst precies weten wat sociale netwerksites, vriendschappen en liefdesrelaties zijn en hoe meningen en opvattingen worden gevormd. Daarom is er van tevoren een uitvoerige literatuurstudie gedaan. Uit deze literatuurstudie is onder meer gebleken wat sociale netwerksites zijn, namelijk: “webgebaseerde diensten die individuen de mogelijkheid geven om (1) een publiek of semipubliek profiel te construeren binnen een begrensd systeem, (2) een lijst op te stellen van andere gebruikers met wie ze een bepaalde connectie hebben, en (3) hun lijst en die van anderen binnen het systeem te bekijken (Boyd, 2004). Gebruikers kunnen via een sociale netwerksite hun sociale netwerk zichtbaar maken. De sites bieden de mogelijkheid om nieuwe mensen te leren kennen en worden daar ook voor gebruikt (Antheunis, Valkenburg & Peter, 2009), maar de

sites worden met name gebruikt om contacten te onderhouden met bekenden en vrienden. De meest gebruikte netwerksite in Nederland is *Hyves*.

Uit de literatuurstudie werd duidelijk dat vriendschap in feite een benaming is die de mens geeft aan een bepaalde band die hij of zij met iemand anders heeft. We zoeken naar mensen die onze waarden en interesses delen (Rheingold, 1993:11). Gedurende het opgroeien leert de mens verschillende activiteiten kennen die belangrijk zijn voor de feitelijke gedragingen van en in sociale relaties (Duck, 1991:146).

Een liefdesrelatie is ook een vorm van een sociale relatie maar liefdespartners zijn geneigd om of hun passie seksueel te uiten of verwachten dat datzelfde gevoel van liefde en passie in de toekomst seksueel geuit zal worden (Collins & Sroufe, 1999:125). Cyberliefde is een liefdesrelatie die hoofdzakelijk bestaat uit computer gemedieerde communicatie (Ben Ze'ev, 2004:4). Fysieke nabijheid is niet noodzakelijk. Enkele onderzoekers menen juist dat het proces van zelfonthulling gestimuleerd wordt en dit ervoor zorgt dat er op internet sneller intimiteit optreedt dan in een relatie offline (Albright & Conran, 2003; Young et al. 2000).

Media, waaronder internet, vormen in toenemende mate locaties waar moraal wordt geconstrueerd (Silverstone, 2007:7). Verhalen en narratieven geven de mens inzicht in welke normen en waarden belangrijk zijn. Ook de normen en waarden die gelden in een liefdesrelatie worden sociaal geconstrueerd. Culturele achtergrond, machthebbende instituties, verhalen, opvoeding en de tijdsgeest hebben allemaal invloed op de manier waarop mensen betekenis geven aan emoties, normen, waarden en zo opvattingen en meningen kunnen vormen over kwesties en gebeurtenissen. Ook de regels, de normen en waarden van een liefdesrelatie worden sociaal geconstrueerd en zijn deels cultuur afhankelijk.

Om meer te weten te komen over de opvattingen en oordelen over vreemdgaan van adolescenten en jongvolwassenen hebben we in deze thesis een kwantitatieve onderzoeksmethode gecombineerd met kwalitatief onderzoek. Door middel van een enquête, een vignetstudie en een story completion task hebben we geprobeerd zoveel mogelijk inzicht te krijgen in de oordelen over vreemdgaan on- en offline.

We verzamelden meningen en opvattingen over vreemdgaan van adolescenten tussen de 15 en 16 jaar en jongvolwassenen tussen de 25 en 26 jaar door middel van een vragenlijst. Uit dit kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de oordelen van deze twee

leeftijdsgroepen wat betreft vreemdgaan niet heel verschillend zijn. Wel bleek er klein maar significant verschil te zijn in hoe de twee groepen over flirten offline en flirten online dachten. De jongvolwassenen bestempelden flirten iets minder vaak als vreemdgaan dan de adolescenten dit deden. Correlatieberekeningen hebben aangetoond dat er bepaalde correlatieve verbanden bestaan tussen enkele variabelen. Zo werd er samenhang gevonden tussen leeftijd en de variabelen LiefdeSum, relatiestatus/ervaring en ervaring met vreemdgaan. Gebleken is dat naarmate iemand ouder wordt, de kans toeneemt dat hij of zij toleranter is tegenover vreemdgaan, de kans groter is dat hij of zij momenteel een relatie heeft of er ooit een heeft gehad en de kans toeneemt dat hij of zij zelf wel eens is vreemdgegaan. Ook werd er een klein significant verband gevonden tussen iemands relatiestatus of ervaring en iemands ervaring met vreemdgaan. Naarmate een respondent van de groep zonder enige relationele ervaring naar de groep gaat die wel relationele ervaring heeft opgedaan, neemt de kans toe dat men ooit is vreemdgegaan. Tevens lijkt er samenhang te zijn tussen het hebben van een profiel op een sociale netwerksite en de variabelen LiefdeSum, geslacht en iemand algemene oordeel over vreemdgaan online. Zo toonde de berekeningen aan dat wanneer iemand een profiel aan zou maken op een sociale netwerksite, de kans groter is dat zijn of haar oordeel ten opzichte van vreemdgaan verandert en hij of zij iets toleranter wordt. Ook is gebleken dat wanneer iemand hypothetisch gezien van geslacht zou veranderen en van man (dummygroep 0) naar vrouw (dummygroep 1) zou gaan, de kans afneemt dat iemand een profiel op een sociaal netwerksite heeft. Met andere woorden vrouwen hebben een iets grotere kans om een profiel op een sociaal netwerksite te hebben dan mannen. Eveneens kwam naar voren dat het wanneer iemand een profiel op een sociale netwerksite aan zou maken, het waarschijnlijker wordt dat hij of zij in het algemeen denkt dat iemand online vreemd kan gaan. Het laatste verband dat uit de correlatieanalyse naar voren is gekomen is een kleine samenhang tussen de variabele algemeen oordeel vreemdgaan online en de variabele VriendschapSum. Als een respondent vindt dat iemand in het algemeen vreemd kan gaan, neemt de kans toe dat hij bepaalde vriendschappelijke gedragingen ook als vreemdgaan bestempelt.

De kwalitatieve studies hebben ons meer inzicht gegeven in hoe mensen met ontrouw omgaan. Uit beide studies kwam naar voren dat men nadat men op de hoogte is van sociale contacten van de partner met derden of ontrouw van de partner een onderzoekende houding aanneemt. Een mogelijke verklaring voor deze houding kan

worden gevonden in de bestaande uncertainty reduction theory (Berger, 1975). Volgens deze theorie is er een directe relatie tussen informatie en onzekerheid. Omdat mensen een bepaalde afkeer hebben van onzekerheid (Berger, 1975:41) zullen zij, volgens deze theorie, zoveel mogelijk proberen onzekerheid weg te nemen. Dit zien we terug bij de beschreven reacties. De respondenten proberen onzekerheid weg te nemen door navraag te doen bij hun partner, maar ook bij vrienden, of zelf op 'onderzoek' uit te gaan op bijvoorbeeld het internet om zo meer te weten te komen over de ontrouw.

Tevens viel op dat met name bij de adolescenten vrienden een grote rol speelden. Vrienden traden op als raadgevers en als steun bij de verwerking van de ontrouw. Deze nadruk op vrienden bij de adolescenten komt waarschijnlijk door de levensfase waar zij inzitten. Zoals we bij het thema onderzoek al even noemden is er tijdens de adolescentie een plotselinge toename van interesse in het karakter van anderen (Duck, 1991:154).

Verder vonden we dat net als bij het onderzoek van Kitzinger en Powell (1995) de vrouwen in onze studie het met name hadden over relatie-elementen als vertrouwen en eerlijkheid en dat mannen de relatie seksualiseerden, vooral in de story completion task.

Opvallend is dat we in de kwalitatieve studies als het ware een weerspiegeling zien van een bevinding uit het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek. Want daar waar vrijwel alle adolescenten beschreven dat de relatie als gevolg van ontrouw uitgaat, deden jongvolwassenen dit minder vaak. Het vreemdgaan riep weliswaar boze reacties op, maar het leidde in het geval van de jongvolwassenen niet altijd tot een relatiebreuk.

5.2 Reflectie

In dit onderzoek werd naast een kwantitatieve methode gebruik gemaakt van twee kwalitatieve onderzoeksmethoden, namelijk een story completion task en een vignetstudie. Deze relatief arbeidsintensieve methodes hebben rijke data opgeleverd, waardoor we meer te weten zijn gekomen over het onderwerp cybercheating. Door de kwantitatieve studie met twee kwalitatieve methodes te combineren hebben we niet alleen meer inzicht gekregen in de meningen en opvattingen van de twee leeftijdsgroepen wat betreft vreemdgaan on- en offline, maar hebben we ook inzicht gekregen in de manier waarop de respondenten met online vreemdgaan omgaan,

hetgeen hiervoor in het onderzoeksveld nog onbelicht is gebleven. Dit onderzoek had, indien we slechts gebruik hadden gemaakt van één kwantitatieve onderzoeksmethode een minder volledig beeld kunnen schetsen.

Wel zouden we in een volgend onderzoek een vraag willen toevoegen, namelijk een vraag betrekking hebbende tot het hebben van online seks. Dit om nog meer inzicht te krijgen in de vorming van meningen en opvattingen over online vreemdgaan. Een dergelijke vraag werd wel in de enquête opgenomen, maar ontbrak in de vignetstudie.

Doordat zich onder de participanten weinig mensen bevonden met een homoseksuele voorkeur hebben we geen inzicht gekregen in de oordelen en meningen van homoseksuelen wat betreft online en offline vreemdgaan. Om vergelijkingen te kunnen maken tussen mensen met een heteroseksuele en mensen met een homoseksuele voorkeur is vervolgonderzoek nodig waarbij mensen met een homoseksuele voorkeur voldoende vertegenwoordigd zijn.

Tot slot doen wij aanbevelingen om een longitudinaal onderzoek uit te voeren waarbij herhaalde metingen plaatsvinden. Op deze manier kan worden gekeken of het ouder worden en daarmee bepaalde ingrijpende veranderingen in het (liefdes-) leven van de respondenten invloed hebben op de manier waarop zij over vreemdgaan denken.

Literatuurlijst

- Albright, J.M. & Conran, T. 2003. Desire, love, and betrayal: Constructing and deconstructing intimacy online. *Journal of Systemic Therapies* 22 (3), 42-53.
- Antheunis, M.L., Valkenburg, P.M., & Peter, J. 2010. Getting acquainted through Social Network Sites: Testing a model of online uncertainty reduction and social attraction. *Computers in Human Behavior*, 26, 100-109.
- Atwood, J. D. 2005. Cyber-affairs: "What's the big deal?" Therapeutic considerations. In: F. P. Piercy, K. M. Hertlein, & J. L. Wetchler (red.). *Handbook of the Clinical Treatment of Infidelity*. New York: Hawthorne Press, 117-134.
- Baarda, D.B., Goede, De, M. P. M., & Van der Meer, A. G. E. 2007. *Basisboek Interviewen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Barter, C. & Renold, E. 2000. 'I wanna tell you a story': exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people. *International Journal of Social Research Methodology Theory and Practice* 3, 307-323.
- Ben-Zev, A. 2004. *Love online: Emotions on the Internet*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Berger, C.R. 1987. Communicating under uncertainty. In: M.E. Roloff & G.R. Miller (red.). *Interpersonal processes: New directions in communication research*. Newbury Park, C.A.: Sage, 39-62.
- Berners-Lee, T., Cailliau, R., Luotonen, A., Nielsen, H.F. & Secret, A.1994. The World-Wide Web. *Communications of the ACM* 37 (8), 76-82.
- Berscheid, E. & Peplau, L. 1986. The Emerging Science of Relationships. In: H. Kelley et al. *Close relationships*. New York: Freeman.

- Boeije H. 2002. A purposeful approach to the constant comparative method in the analysis of qualitative interviews. *Quality & Quantity* 36, 391-409.
- Boekhout, B.A., Hendrick, S.S. & Hendrick, C. 2000. The loss of loved ones: The Impact of Relationship Infidelity. In: J.J. Harvey & E.D. Miller. *Loss and trauma: general and close relationship perspectives*. Sussex: Brunner-Routledge.
- Bourdieu, P. 1992. *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip* [Essays on taste, habitus and the concept of field]. Amsterdam: Van Gennep.
- Boyd, d. 2004. Friendster and publicly articulated social networks. *Proceedings of ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*. New York: ACM Press, 1279-1282.
- Boyd, d. 2007. Why youth (Heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life. In: D. Buckingham. *Youth, Identity, and Digital Media*. Cambridge, MA: MIT Press, 119-142.
- Brehm, S. et al. 2005. *Social psychology*. Boston: Houghton Mifflin (6e druk, 1e oorspronkelijke uitgave 1999).
- Briggs, A. & Bruke, P. 2002. *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*. Sociale Geschiedenis van de Media. Vertaling H. Keizer. 2003. Amsterdam: Uitgeverij SUN
- Buss, D.M., Larsen, R.J., Westen, D., & Semmelroth, J. 1992. Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychological Science* 3, 251-255.
- Burleson, B.R., Kunkel, A.W., Samter, W., & Werking, K.F. 1996. Men's and women's evaluations of communication skills in personal relationships: When sex differences make a difference—and when they don't. *Journal of Social and Personal Relationships* 13, 201-224.
- Castells, M. 2001. *Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. New York: Oxford University Press.

- Chan, D.K. & Cheng, G.H. 2004. A comparison of offline and online friendship qualities at different stages of relationship development. *Journal of Social and Personal Relationships* 21, 305-320.
- Collins, W.A. 2003. More than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence* 13 (1), 1-24.
- Collins, W.A., & Sroufe, L.A. 1999. Capacity for intimate relationships: A developmental construction. In: W. Furman, C. Feiring, & B. B. Brown (red.). *Contemporary Perspectives on Adolescent Romantic Relationships*. New York: Cambridge University Press, 123-147.
- Collins, W.A., & Dulmen, M. van. 2006. The course of true love(s): Origins and pathways in the development of romantic relationships. In: A. Booth & A. Crouter (red.). *Romance and sex in adolescence and emerging adulthood: Risks and opportunities*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 63-86.
- Cullen, R. 2001. Addressing the digital divide. *Online Information Review* 25, 311-320.
- Dennis, A., Poothari, S. & Natarajan, V. 1998. Lessons from the early adopters of web groupware. *Journal of Management Information Systems* 14 (4), 65-86.
- Dijk, J.A.G.M. van. 2003. *De digitale kloof wordt dieper*. Den Haag: SQM.
- DiMaggio, P. & Hargittai, E. 2001. *From the Digital Divide to Digital Inequality*. Working paper Princeton University Centre for Arts/Cultural and Political Studies.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W.R. & Robinson, J.P. 2001. Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology* 27, 307-336.
- Donn, J., & Sherman, R. 2002. Attitudes and practices regarding the formation of romantic relationships on the Internet. *Cyberpsychology and Behavior* 5, 107-123.

- Doring, N. 2002. Studying online love and cyber romance. In: B. Batinic, U.D. Reips, & M. Bosnjak (red.). *Online social sciences*. Seattle, WA: Hogrefe & Huber, 333-356.
- Duck, S. 1991. *Understanding Relationships*. New York: Guilford Press.
- Duck, S. 1986. *Human relationships: An introduction to social psychology*. London: Sage.
- Duimel, M. & Desain, C. 2009. Krabbels en Respect plz? Hyves en Kinderen. *Mijn Kind Online*. <http://www.mijndigitalewereld.nl/media/pdf/KrabbelsenRespectplz.pdf>
- Ellison, N.B., Steinfield, C. & Lampe, C. 2007. The Benefits of Facebook "Friends:" Social Capital and College Students' Use of Online Social Network Sites. *Journal of Computer-Mediated Communication* 12 (4), 1143–1168.
- Feldman S.S. & Cauffman E. 1999. Your cheatin' heart: attitudes, behaviors, and correlates of sexual betrayal in late adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 9, 227–252.
- Finch, J. 1987. The Vignette Technique in Survey Research. *Sociology* 11, 105-114
- Frissen, V. 31 januari 2008. Naar een 'User Generated State'? De impact van nieuwe media voor overheid en openbaar bestuur. *TNO-rapport*.
- Furman, W., Brown, B.B. & Feiring C. (red.). 1999. *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. New York: Cambridge University Press
- Gerbner, G., 1999. "What Do We Know?" voorwoord in Shanahan, J. & Morgen, M. *Television and Its Viewers; Cultivation Theory and Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Gerstenfeld, P., Grant, D., & Chiang, C. 2003. Hate online: A content analysis of extremist internet sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy* 3 (1), 29-44.
- Glaser, B., & Strauss, A. 1967. *The discovery of grounded theory: Strategies of qualitative research*. London: Weidenfeld and Nicholson.

Groothof, H., Dijkstra, P. & Barelds, D. 2009. Sex differences in jealousy: The case of Internet infidelity. *Journal of Social en Personal Relationships* 26 (8), 1119-1129.

Hine, C. 2000. *Virtual Ethnography*. London: Sage.

Hoffman, P. 1996. *The History of the German Resistance, 1933-1945*. Montreal: McGill-Queen's University Press (3e druk, 1e oorspronkelijke uitgave 1988).

Hooijdonk, N. 2006. *Digitale netwerken vergroten je sociale kapitaal*. Masterthesis. Universiteit van Amsterdam/Sociologie.

Hughes, R. & Huby, M. 2002. The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing* 37, 382-386.

Jackson, S. 1993. Even Sociologists Fall in Love: An Exploration in the Sociology of Emotions. *Sociology* 27 (2), 201-220.

Jenkins, N., Bloor, M., Fischer, J., Berney, L. & Naele, J. 2010. Putting it in context: the use of vignettes in qualitative interviewing. *Qualitative Research* 10, 175-198.

Jurich, S. 2000. The Information Revolution and the Digital Divide: a Review of Literature. *TechKnowLogia* 2 (1), 42-44.

Katz, J.E. & Aspden, P. 1997. A nation of strangers? Friendship Patterns and Community Involvement of Internet Users. *Communications of the ACM* 40 (12), 81-86.

Katz, J.E., Rice, R.E. & Aspden, P. 2001. The Internet, 1995–2000. *American Behavioral Scientist* 45, 405-419.

Kiesler, S. & Sproull, L. 1991. *Connections: New Ways of Working in the Networked Organization*. Cambridge, MA: MIT Press.

Kitzinger, C. & Powell, D. 1995. Engendering infidelity: Essentialist and social constructionist readings of a story completion task. *Feminism and Psychology* 5 (3), 345-372.

- Kol, E. 2008. *Hyves*. Utrecht: Kosmos Uitgevers.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T, (red.). 1998. Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychology* 53, 1017-1031.
- Kraut, R. & Kiesler, S. 2003. The social impact of internet use. *Psychological Science Agenda* 16 (2), 8-10.
- Lenhart, A., & Madden, M. 2007. *Teens, Privacy & Online Social Networks*. Washington, DC: *Pew Internet & American Life Project*.
- Maeseele, P. 2003. *Cultivatie en de Sociale Constructie van de Realiteit: een empirisch onderzoek naar de socialiseringsrol van het medium televisie*. Masterthesis. Universiteit van Gent/Communicatiewetenschappen.
- McKenna, K.Y.A. & Bargh, J.A. 2000. Plan 9 from cyberspace: The implications of the Internet for Sex Differences 26 personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (1), 57-75.
- McRae, S. 1996. Coming apart at the seams: Sex, text and the virtual body. In: L. Cherny & E.R. Weise (red.). *Wired women: Gender and new realities in Cyberspace*. Seattle, WA: Seal Press, 242-263.
- Merkle, E.R. & Richardson, R.A. 2000. Digital dating and virtual relating: conceptualising computer mediated romantic relationships. *Family Relations: Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies* 49, 187-192.
- Montgomery, B. 1986 zoals in: Duck, S. 1991. *Understanding Relationships*. New York: Guilford Press.
- Nie, N.H. & Erbring L. 2000. *Internet and Society: A Preliminary Report*. Stanford, CA: Institute for the Quantitative Study of Society.
- Nussbaum, M.C. 2001. *Upheavals of Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

- O'Reilly, T. 30 September 2005. *What is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>. Geraadpleegd april 2010.
- Parks, M.R. & Floyd K. 1996. Making friends in cyberspace. *Journal of Computer-Mediated Communication* 1 (4), 80-97.
- Rheingold, H. 1993. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Boston, MA, USA: Addison-Wesley Longman Publishing.
- Selwyn, N. 2004a. Reconsidering Political and Popular Understandings of the Digital Divide. *New Media & Society* 6 (3), 341-362.
- Servon, L. & Nelson, M. 2001. Community Technology Centres: Narrowing the Digital Divide in Low-income, Urban Communities. *Journal of Urban Affairs* 23 (3-4), 279-90.
- Silverstone, R. 2007. *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge: Polity Press.
- Sterling, 1990. Zoals in: Wessels, B. 2010. *Understanding the Internet. A Socio-Cultural Perspective*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. *Basics of qualitative research*. Newbury Park, CA: Sage.
- Turkle, S. 1996. Virtuality and its discontents: Searching for community in cyberspace. *American Prospect* 24, 50-57.
- Valkenburg, P.M., Peter, J., & Schouten, A.P. 2006. Friend networking sites and their relationship to adolescents' self-esteem and well-being. *CyberPsychology & Behavior* 9, 584-590.

- Walther, J.B. & D'Addario, K.P. 2001. The impacts of emoticons on message interpretation in computer-mediated communication. *Social Science Computer Review* 19 (3), 323-345.
- Warschauer, M. 2002. Reconceptualizing the digital divide. *First Monday*, 7 (7). <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/967/888>.
- Wellman, B., Haase, A.Q., Witte, J. & Hampton K. 2001. Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? *American Behavioral Scientist* 45, 436-455.
- Wester, F., Renckstorf, K. & Scheepers, P. 2006. *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Whitty, M. 2008. Liberating or debilitating? An examination of romantic relationships, sexual relationships and friendships on the net. *Computers in Human Behavior* 24 (5), 1837–1850.
- Whitty, M. & Carr, A. 2006. *Cyberspace romance: The psychology of online relationships*. New York: Macmillan.
- Whitty, M.T. 2005. The realness of cybercheating: Men's and women's representations of unfaithful internet relationships. *Social Science Computer Review* 23, 57-67.
- Whitty, M.T. 2004. Cyber-flirting: An examination of men's and women's flirting behaviour both offline and on the Internet. *Behaviour Change* 21 (2):115-126.
- Whitty, M.T. 2003. Pushing the wrong buttons: Men's and women's attitudes toward online and offline infidelity. *Cyberpsychology & Behavior*, 6, 569-579.
- Whitty, M.T. 2003. Cyber-flirting: playing at love on the Internet. *Theory and Psychology* 13, 339-357.

Wilks, T. 2004. The use of vignettes in qualitative research into social work values. *Qualitative Social Work* 3 (1), 78-87.

Young, K.S., Griffin-Shelley, E., Cooper, A., O'mara, J. & Buchanan, J. 2000. Online infidelity: A new dimension in couple relationships with implications for evaluation and treatment. *Sexual Addiction & Compulsivity* 7 (1), 59-74.

Artikelen uit de media

Dossier Homohuwelijk Wereldwijd. *Reformatisch Dagblad*. Verkregen via: <http://www.refdag.nl/dossiers/overzicht-dossiers/buitenland/homohuwelijk-wereldwijd>.

Getrouwde man trapt in nepflirt op Facebook. 16 februari. *Nu.nl* Verkregen via: <http://www.nu.nl/algemeen/1918313/getrouwde-man-trapt-in-nepflirt-op-facebook.html>

Matroos bestraft voor aanranding via internet. 21 juni 2010. *Nos*. Verkregen via: <http://nos.nl/artikel/166245-matroos-bestraft-voor-aanranding-via-internet.html>

Kersttoespraak Koningin Beatrix. 25 december 2009. April 2010 verkregen via: http://www.koninklijkhuis.nl/Actueel/Toespraken/Toesprakenarchief/2009/Kersttoespraak_2009.html

Opnieuw Britse vrouw vermoord om Facebookstatus. 1 september 2009. *Nu.nl* Verkregen via: <http://www.nu.nl/internet/2073270/opnieuw-britse-vrouw-vermoord-om-facebookstatus.html>

Vrouw vermoord om Facebook-profiel. 28 oktober 2008. *De Telegraaf*. Verkregen via: <http://www.telegraaf.nl/buitenland/article2252990.ece?cid=rss>

Websites

Avondje Vreemdgaan
www.avondjevreemdgaan.nl

Centraal Bureau voor Statistiek
www.cbs.nl

Koninklijk huis
www.koninklijkhuis.nl

Onafhankelijke kennisbank
www.kennisportal.com

Second Love
www.secondlove.nl

Sociale netwerksite Facebook
www.facebook.com
Sociale netwerksite Hyves
www.hyves.nl

Wikipedia
www.wikipedia.nl

Youtube
www.youtube.com

Bijlage A De enquête

1. Leeftijd:

2. man vrouw

3. hetero homo

4. ongelovig gelovig, namelijk.....

5. Tot welke etnische groep reken je jezelf?

6. Hoe vaak 'zit' je op het internet?dagen per week

7. Hoelang zit jij gemiddeld per dag op internetuur

8. Ken je *Hyves*?

ja nee

9. Heb je een profiel op *Hyves*?

nee, ga door naar vraag 12 ja nee, maar wel opeen andere sociale netwerksite.

10. Hoeveel *Hyves*-vrienden of vrienden op een andere sociale netwerksite heb je?

tussen de 0 - 100 tussen de 100 -250 tussen 250 – 500 meer dan 500

11. Heb je in je vriendenlijst ook mensen staan, die je alleen via *Hyves* of internet kent?

nee ja, ongeveer

12. Heb je een relatie?

ja nee, nog nooit gehad nee, nu niet maar wel gehad

13. Heb jij of ken je mensen die via internet een relatie hebben?

ja, ikzelf ja, ik ken mensen die online een relatie hebben nee, ga door naar vraag 15

14. Hebben jullie/zij elkaar ook in het 'echt gezien' ?

ja ja, maar pas nadat ze verkering hadden nee nog niet

16. Flirt je wel eens met iemand (anders dan je eigen vriend/vriendin) op het internet?

ja nee

15. Flirt je wel eens met iemand (anders dan je eigen vriend/vriendin) offline?

ja nee

17. Ben je wel eens vreemdgegaan?

nee ja, door te.....

18. Denk je (in het algemeen) dat iemand online kan vreemdgaan?

nee, omdat.....

ja, door te

Hieronder staan een aantal stellingen. Kan je voor de volgende stelling aangeven of je het met de stelling eens bent of niet? Het gaat niet om de mening van anderen, maar om je eigen opvatting. Kies het hokje dat het best bij je opvatting past.

it1 *Praten met iemand van het andere geslacht (hetero)/hetzelfde geslacht (homo) is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it2 *Het kwekken of chatten met iemand van het andere geslacht (hetero) / zelfde geslacht (homo) is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it3 *Flirten met iemand van het andere geslacht (hetero)/zelfde geslacht (homo) is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it4 *Via de computer flirten met iemand van het andere geslacht (hetero/ zelfde geslacht (homo) is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it5 *Chatten of kwekken waarbij het gesprek verder gaat dan flirten met iemand van het andere geslacht (hetero) / hetzelfde geslacht (homo) is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it6 *Offline een gesprek hebben met iemand waarbij duidelijke seksuele toespelingen worden gemaakt is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it7 *Offline je intiemste en meest emotionele geheimen delen met iemand van het andere (hetero)/zelfde (homo) geslacht is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it8 *Je intiemste en meest emotionele geheimen delen met iemand van het andere (hetero) / zelfde geslacht (homo) op het internet is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it9 *Het hebben van een vriendschap met iemand van het andere geslacht offline is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it10 *Online een vriendschap hebben met iemand van het andere geslacht is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it11 *Zoenen met een ander dan je vriendje of vriendinnetje is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it12 *Vrijen met een ander dan je vriendje of vriendinnetje is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

it13 *Het hebben van online seks met iemand van het andere geslacht is vreemdgaan.*

helemaal mee oneens oneens neutraal/weet niet mee eens helemaal mee eens

Bijlage B De vignetstudies

VIGNET 1A (vignetstudie vrouwen)

1. Fleur en Ruben hebben een relatie. Dan ziet Fleur Ruben met een ander meisje, Anne praten.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

2. Ruben blijft langer met haar praten. Fleur ziet dat Ruben en Anne met elkaar flirten.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

3. Fleur komt te weten dat Ruben en Anne hebben afgesproken.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

4. Dan komt Fleur erachter dat Ruben zijn emotionele en intieme geheimen met Anne heeft gedeeld.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

5. Ruben is uitgegaan met Anne.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

6. Dan komt Fleur erachter dat Ruben ook met het meisje heeft gezoend.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?
- Waarom denk je dat Ruben met het andere meisje heeft gezoend?

VIGNET 2A

1. Fleur en Ruben hebben een relatie. Fleur merkt dat Ruben veel op Hyves zit de laatste tijd en daar met andere meisjes chat of kwekt. Ook krijgt hij krabbels van andere meisjes.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

2. Ruben blijkt ook privéberichten van een ander meisje, Anne, te krijgen.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

3. Anne reageert ook steeds op Rubens foto's.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

4. Fleur ontdekt dat Ruben (privé-)tikken van Anne krijgt.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

5. Dan komt Fleur erachter dat Ruben zijn emotionele en intieme geheimen aan het andere meisje heeft verteld op Hyves.

- Hoe denk je dat Fleur reageert?
- Waarom denk je dat ze zo reageert?
- Wat denk je dat Ruben erover zegt en waarom?

6. Waarom denk je dat Ruben dit allemaal doet?

VIGNET 1B (vignetstudie mannen)

1. Ruben en Fleur hebben een relatie. Dan ziet Ruben Fleur met een andere jongen, Max praten.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

2. Fleur blijft langer met haar praten. Ruben ziet dat Fleur en Max met elkaar flirten.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

3. Ruben komt te weten dat Fleur en Max hebben afgesproken.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

4. Dan komt Ruben erachter dat Fleur haar emotionele en intieme geheimen met Max heeft gedeeld.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

5. Fleur is uitgegaan met Max.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

6. Dan komt Ruben erachter dat Fleur ook met de jongen heeft gezoend.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?
- Waarom denk je dat Fleur met de andere jongen heeft gezoend?

VIGNET 2B

1. Ruben en Fleur hebben een relatie. Ruben merkt dat Fleur veel op Hyves zit de laatste tijd en daar met andere jongens chat of kwekt. Ook krijgt zij krabbels van andere jongens.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

2. Fleur blijkt ook privéberichten van Max te krijgen.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

3. Max reageert ook steeds op Fleurs foto's.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

4. Ruben ontdekt dat Fleur (privé-)tikken van Max krijgt.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

5. Dan komt Ruben erachter dat Fleur haar emotionele en intieme geheimen aan die andere jongen heeft verteld op Hyves.

- Hoe denk je dat Ruben reageert?
- Waarom denk je dat hij zo reageert?
- Wat denk je dat Fleur erover zegt en waarom?

6. Waarom denk je dat Fleur dit allemaal doet?

Bijlage C De story completion tasks

Versie A: ‘Bas en Sophie hebben een paar maanden een relatie. Dan komt Bas erachter dat Sophie op Hyves nog een relatie heeft met een andere jongen...’

Versie B: ‘Sophie en Bas hebben een paar maanden een relatie. Dan komt Sophie erachter dat Bas op Hyves nog een relatie heeft met een ander meisje...’